

RAPORT O STANIE SPOŁECZNO-GOSPODARCZYM GMINY CZARNY DUNAJEC

*Fundacja Rozwoju
Demokracji Lokalnej*

1989 r.

MISTiA

**Kraków
2007**

I.	WSTĘP	4
I.1.	Rys metodyczny raportu	4
I.2.	Rys historyczny gminy	6
I.3.	Położenie geograficzne	6
I.4.	Użytkowanie gruntów	6
II.	ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	9
II.1.	Ukształtowanie terenu i podłoże geologiczne	9
II.2.	Klimat	9
II.3.	Sieć rzeczna i zasoby wodne	9
II.4.	Zanieczyszczenia powietrza	10
II.5.	Surowce naturalne	11
II.6.	Gleby	11
II.7.	Szata roślinna i fauna	11
II.8.	Zespoły zieleni urządzonej	13
III.	TURYSTYKA	17
IV.	ROLNICTWO	23
IV.1.	Gleby i użytkowanie gruntów	23
IV.2.	Gospodarstwa rolne	25
IV.3.	Uprawy	28
IV.4.	Hodowla zwierząt gospodarskich	29
V.	INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	30
V.1.	System komunikacji	30
V.2.	Gospodarka wodno-ściekowa	31
V.3.	Gospodarka odpadami	32
V.4.	Infrastruktura energetyczna	34
V.5.	Gazownictwo	34
V.6.	Telekomunikacja	34
V.7.	Układ kolejowy	34
VI.	GOSPODARKA	36
VI.1.	Przedsiębiorczość i podmioty gospodarcze	36
VII.	GOSPODARKA FINANSOWA SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO	42
VIII.	SFERA SPOŁECZNA	47
VIII.1.	Demografia	47
VIII.2.	Zasoby mieszkaniowe	52
VIII.3.	Edukacja przedszkolna, podstawowa i gimnazjalna	54
VIII.4.	Biblioteki publiczne	57
VIII.5.	Podstawowa opieka medyczna	58

VIII.6.	Rynek pracy	60
VIII.7.	Kultura i sport	61
VIII.8.	Współpraca międzynarodowa i krajowa	63
VIII.9.	Bezrobocie	64
VIII.10.	Pomoc społeczna	69
VIII.11.	Bezpieczeństwo publiczne	70

I WSTĘP

I.1. Rys metodyczny raportu

Dane wykorzystywane w niniejszym raporcie pochodzą z Urzędu Gminy Czarny Dunajec, Starostwa Powiatowego w Nowym Targu, Powiatowego Urzędu Pracy w Nowym Targu oraz danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego (Bank Danych Regionalnych – źródło internetowe). Dane porównawcze (porównanie wskaźników gminy Czarny Dunajec z innymi gminami o podobnym potencjale społeczno-gospodarczym) zawarte są w przedziale 2002-2006 (najbardziej aktualne dane z Banku Danych Regionalnych GUS pochodzą z 31.12.2006 r., a najnowsze dane z Powiatowego Urzędu Pracy dotyczą VIII 2007 r.). Stały się one podstawą analizy dynamicznej, określającej tendencje zachodzące na terenie Gminy Czarny Dunajec na przestrzeni lat.

W niniejszej pracy dokonano analizy porównawczej (analiza układu lokalnego) gminy Czarny Dunajec z pięcioma gminami województwa małopolskiego o podobnym potencjale społeczno-gospodarczym. Cztery z nich wchodzi w skład powiatu nowotarskiego: Jabłonka, gmina wiejska Nowy Targ, Szaflary, Raba Wyżna, a jedna z nich – Biały Dunajec - leży w powiecie tatrzańskim. Podobne położenie i uwarunkowania geograficzne sprawiają, że porównywane gminy nieznacznie różnią się pod kątem warunków rozwoju. Cechą najbardziej wyróżniającą gminę Czarny Dunajec są torfowiska wysokie, które bezpośrednio wpływają na charakter rolnictwa oraz atrakcyjność turystyczną gminy. Poza tym, są to gminy wiejskie o podobnym potencjale społecznym, zlokalizowane w pobliżu znanych ośrodków turystycznych.

Uzyskane dla gminy Czarny Dunajec wyniki porównano także ze średnią wartością dla powiatu nowotarskiego oraz regionu małopolskiego. W analizie porównawczej z innymi gminami wykorzystano dane z Banku Danych Regionalnych GUS, Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań oraz Powszechnego Spisu Rolnego.

Badacze zajmujący się problematyką wsi wyróżnili w kraju trzy megaregiony, za kryterium przyjmując charakter gospodarki, znaczenie rolnictwa jako źródła utrzymania, charakter struktury agrarnej i zasoby pracy oraz poziom rozwoju społeczno-gospodarczego. W ramach tej klasyfikacji, powiat nowotarski, a więc i gmina Czarny Dunajec zalicza się do megaregionu I. Jego najważniejsze cechy to rozdrobnienie agrarne, dominacja niewielkich gospodarstw o charakterze socjalnym oraz mała powierzchnia użytków rolnych (przeciętna wielkość gospodarstwa wynosi 3,7 ha użytków rolnych). Dla zdecydowanej większości mieszkańców wsi (ok. 75%) w tym megaregionie gospodarstwo rolne jest tylko dodatkowym źródłem dochodów, obok pracy najemnej poza rolnictwem, własnej działalności gospodarczej poza rolnictwem, emerytur i rent [Podedworna, 2006].

I.2. Rys historyczny gminy

Lokacja – pierwsze wzmianki nt. powstania osady Czarny Dunajec pochodzą z XVI w. Miejscowość była lokowana ok. roku 1552, na prawie niemieckim przez Prokopa Pieniążka, herbu Odrowąż, syna Jana Pieniążka i Beaty z Ratoldów. Nowopowstała wieś zlokalizowana została w miejscu, gdzie przecinał się z rzeką stary trakt, prowadzący w kierunku Orawy i Węgier.

Czarny Dunajec początkowo wchodził w skład parafii ludźmierskiej, należącej do Cystersów. Przed rokiem 1596, zasadzca i sołtys Czarne Dunajca, Tomasz Miętus oraz jego syn, Jan, zbudowali własnym kosztem na sołeckim gruncie drewniany kościół pw. Trójcy Przenajświętszej. Prawdopodobnie, przy kościele istniała szkoła, wzmiankowana przed 1590 rokiem. Wraz z Czarnym Dunajcem do filialnego okręgu parafialnego wchodziły wsie: Chochołów, Czerwienne, Wróblówka, Rogoźnik, Odrowąż, Pieniążkowice.

W roku 1602, w wyniku starań miejscowej ludności, przy poparciu starościны nowotarskiej Zofii z Bogusławie Pieniążkowej, powstała parafia czarnodunajecka. Formalne zezwolenie pochodzi z 2 VIII 1602 r., a potwierdzone zostało przez króla Zygmunta III w 1606 r. Niestety – 9 IX 1787 r. pierwszy drewniany kościół spłonął z całym wyposażeniem.

Czasy rozbiorowe – z dniem podpisania układu rozbiorowego w Petersburgu (5 VIII 1772 r.) Galicja, a zatem także Czarny Dunajec, znalazła się pod berłem Habsburgów. W roku 1846 wybuchło na Podhalu Powstanie Chochołowskie.

W 1853 r. zaborca zdecydował o umieszczeniu siedziby jednego z 9 nowoutworzonych starostw właśnie w Czarnym Dunajcu. Żywot starostwa czarnodunajeckiego był jednak krótki, siedmioletni. W rezultacie zmian ustrojowych zniesiono go w 1860 r., a gminy do niego należące włączono do powiatu nowotarskiego.

20-lecie międzywojenne – okres ten, mimo wysiłków i starań mieszkańców Czarne Dunajca, to strata praw miejskich w 1934 r. Od tego roku Czarny Dunajec stał się siedzibą gminy zbiorowej.

II wojna światowa – okupacja na Podhalu zaczęła się już w pierwszych dniach września 1939 r. w dniu 1 IX armia niemiecka zajęła Czarny Dunajec, Nowy Targ i Zakopane. Za rzekome strzelanie do wojska w dniu 3 IX, Niemcy spalili kilkadziesiąt domów w zachodniej części gminy. Sąd polowy Wehrmachtu skazał na rozstrzelanie dwóch mieszkańców. Za Wehrmachtem wkroczyło Gestapo. Szacuje się, że podczas II wojny zginęło 500 osób. Znaczną część z nich stanowili Żydzi. W Czarnym Dunajcu zlokalizowano obóz pracy w tartaku, funkcjonujący do jesieni 1943 r.

I.3. Położenie geograficzne

Miejscowość Czarny Dunajec położona jest na wysokości 675 m n.p.m., w zachodniej części płaskowyżu, zwanego Kotliną Orawsko-Nowotarską. Równina Dunajecka, w kierunku zachodnim, przechodzi w dolinę Orawską, gdzie przebiega główny wododział europejski zlewisk Morza Bałtyckiego i Morza Czarne.

Patrzac z Równiny Dunajeckiej na południe, widzimy wspaniałą panoramę Tatr. Na północ od Czarne Dunajca rozciągają się tzw. Bory, czyli torfowiska z Babią Górą w tle. Na wschodzie zarysowują się Pieniny

Na terenie gminy, w granicach Centralnych Karpat Zachodnich, wyróżnia się mniejsze regiony geograficzne. Są to: Pogórze Gubałowskie, Kotlina Orawska oraz Kotlina Nowotarska. Z kolei Zewnętrzne Karpaty Zachodnie reprezentują wzniesienia Beskidu Orawsko-Podhalańskiego. Warto również nadmienić, że teren zajmowany przez gminę Czarny Dunajec jest położony na pograniczu dwóch krain historyczno-etnograficznych: Orawy (na zachodzie) i Podhala (na wschodzie).

I.4. Użytkowanie gruntów

Powierzchnia gminy Czarny Dunajec wynosi 21.735 ha. Jej struktura pozornie wskazuje na rolniczy charakter omawianego obszaru – użytki rolne zajmują 13.569 ha, co stanowi 63,48% całej powierzchni gminy. Pozornie, bo przy analizie gruntów należy wziąć pod uwagę strukturę użytków rolnych oraz sposób ich wykorzystania. Ponadto, na rolniczy charakter obszaru wiejskiego składają się

także inne czynniki (jak np. dominacja rolnictwa jako formy działalności gospodarczej czy też specyficzna mentalność mieszkańców. W powiecie nowotarskim użytki rolne to 15 punktów procentowych mniej niż w gminie Czarny Dunajec – 48,51%, a w województwie małopolskim 53,23%. Z porównywanych gmin tylko w Szaflarach użytki rolne stanowią wyższy odsetek całej powierzchni gminy – 74,47%. Największą część użytków rolnych w gminie Czarny Dunajec stanowią łąki (7.799 ha) – żadna inna gmina nie posiada na swym terenie takiej powierzchni łąk. Tereny te zajmują 35,88% użytków rolnych (analogiczny wskaźnik dla kraju to zaledwie 8%). Ponad 16% powierzchni gminy Czarny Dunajec przeznaczonych zostało na grunty rolne (3.510 ha). Przeciętnie w powiecie nowotarskim grunty orne stanowią 13,99%. Jest to o wiele mniej niż w regionie małopolskim (35,55%).

Gmina Czarny Dunajec posiada niski odsetek terenów zalesionych – jest to tylko 15,33%, podczas gdy średnia dla powiatu nowotarskiego wynosi 37,52%, a dla Polski 29,33. Taki stan rzeczy jest wynikiem ekstensywnej polityki rolnej, prowadzonej przez mieszkańców gminy w XIX i XX w. Starając się wydrzeć przyrodzie jak najwięcej ziemi pod uprawy, dokonywali oni masowej wycinki lasu. Oprócz niskiego poziomu zalesienia, namacalnym dowodem powyższego zjawiska są gospodarstwa rolne, znajdujące się na rzadko spotykanej wysokości - aż 900 m n.p.m. Z analizowanych gmin powiatu nowotarskiego jedynie Szaflary posiadają jeszcze niższy odsetek lesistości – 14,9%. Warto podkreślić, iż pozostałe analizowane gminy, przy niewiele niższym odsetku gruntów ornych (Jabłonka – 11,8%, Raba Wyżna -16,9%, Szaflary – 11,1%), są zdecydowanie bardziej zalesione (Jabłonka – 33,6%, Raba Wyżna – 35,9%).

Tabela 1. Użytkowanie gruntów w wybranych gminach województwa małopolskiego w ha (31.12.2006).

Gmina	Powierzchnia ogólna (ha)	Użytki rolne					Lasy i grunty leśne	Pozostałe
		Razem	Grunty orne	Sady	Łąki	Pastwiska		
Czarny Dunajec	21.735	13.569	3.510	30	7.799	2.230	3.332	4.933
Jabłonka	21.272	11.454	2.512	5	6.452	2.485	7.154	2.720
Raba Wyżna	8.903	4.799	1.506	10	2.720	563	3.124	905
Nowy Targ (gmina wiejska)	20.767	10.052	2.000	21	7.676	355	7.627	3.186
Szaflary	5.427	4.042	602	15	2.929	496	809	580
Powiat nowotarski	147.498	71.553	20.642	173	40.851	9.887	55.345	20.568
Biały Dunajec	3.523	2.760	382	8	2.270	100	532	259
Województwo małopolskie	1.518.287	808.194	539.803	14.292	198.462	55.637	444.750	266.030
Polska	31.268.315	18.208.403	13.861.249	283.616	2.632.289	1.431.249	9.172.558	3.887.541

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Tabela 1. Użytkowanie gruntów w wybranych gminach województwa małopolskiego i Polski – udział procentowy (31.12.2006).

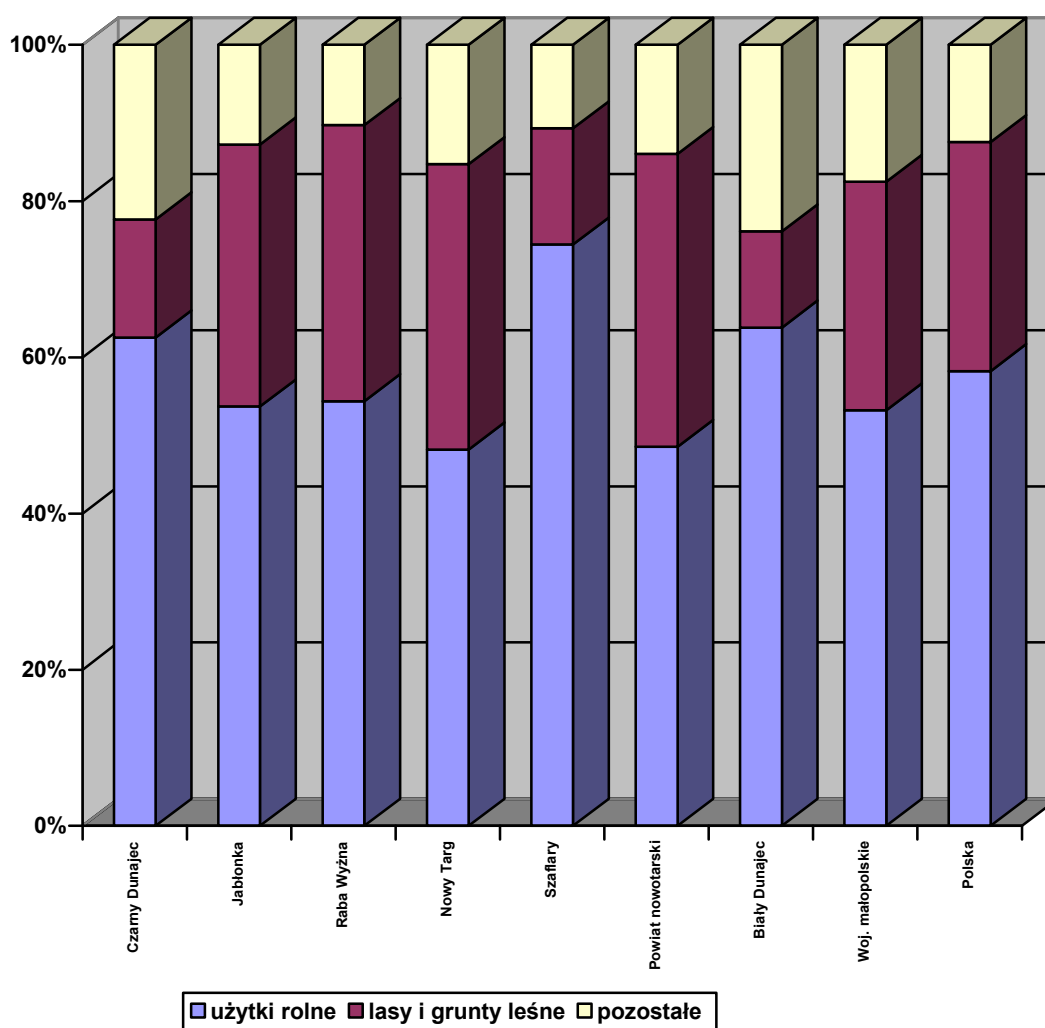
Gmina	Powierzchnia ogólna	Użytki rolne					Lasy i grunty leśne	Pozostałe
		Razem	Grunty orne	Sady	Łąki	Pastwiska		
Czarny Dunajec	100	63,48	16,14	0,13	35,88	10,25	15,33	22,69
Jabłonka	100	53,84	11,80	0,02	30,33	11,68	33,63	12,78
Raba Wyżna	100	53,90	16,91	0,11	30,55	6,32	35,08	10,16
Nowy Targ (gmina wiejska)	100	48,40	9,63	0,10	36,96	1,7	36,73	15,34
Szaflary	100	74,47	11,09	0,27	53,97	9,13	14,90	10,68
Powiat nowotarski	100	48,51	13,99	0,11	27,69	6,7	37,52	13,94
Biały Dunajec	100	78,34	10,84	0,22	64,43	2,83	15,10	7,35

Województwo małopolskie	100	53,23	35,55	0,94	13,07	3,66	29,29	17,52
Polska	100	58,23	44,33	0,90	8,41	4,57	29,33	12,43

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Trzeba zauważyć, iż w gminie Czarny Dunajec znajduje się największy odsetek pozostałych form użytkowania gruntów (22,69%), znacznie przewyższający średnią w powiecie nowotarskim (13,94), województwie małopolskim (17,52) oraz w Polsce (12,43). Pozostałe formy użytkowania gruntów to najczęściej tereny pod wodami, pod zabudowaniami, drogami i nieużytki rolne. W gminie Czarny Dunajec wysoki wskaźnik udziału pozostałych form użytkowania gruntów związany jest z dużą powierzchnią torfowisk. Sytuacji nie poprawia też niska zasobność gleb, wśród których ogromną większość stanowią gleby V i VI klasy bonitacyjnej.

Użytkowanie gruntów rolnych - 2006 r. (procentowo)

II. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

II.1. Ukształtowanie terenu i podłoże geologiczne

Tereny zajmowane przez gminę Czarny Dunajec znajdują się w dorzeczu Dunajca prowadzącego wody do Wisły i Morza Bałtyckiego oraz w dorzeczu Orawy, której system hydrograficzny należy do zlewiska Morza Czarnego. Stąd też w obrębie gminy przebiega europejski (bałtycko-czarnomorski) dział wodny.

W orografii terenu gminy zaznaczają się wyraźnie trzy jednostki geomorfologiczne, związane z regionami geograficznymi. Najniżej (ok. 650-700 m n.p.m.) rozciąga się Kotlina Orawsko-Nowotarska, o stosunkowo wyrównanej powierzchni, wypełniona kompleksem utworów neogenu reprezentowanych przez iły, muły, krede jeziorną, wkładki węgla brunatnego, żwiry, piaski, zlepińce. Utwory te są przykryte osadami czwartorzędowymi – zwiertzelinowymi, aluwialnymi, lodowcowo-rzecznyymi (w formie stożków napływowych) i organogenicznymi. Kotlina jest obszarem wgiętym pomiędzy sfałdowanym Beskidem Orawsko-Podhalańskim a podniesionym tektonicznie Pogórzem Gubałowskim. Oba wyniesione regiony charakteryzuje rzeźba erozyjno-denudacyjna, przy czym główne doliny są dość szerokie z zaznaczonymi poziomami terasowymi [Aleksandrowicz, 1991; Birkenmajer, 1954; Stupnica 1989].

II.2. Klimat

Warunki klimatyczne gminy Czarny Dunajec są przestrzennie zróżnicowane – determinuje je ukształtowanie powierzchni i wzniesienie terenu. Pojawiają się charakterystyczne dla obszarów górskich piętra klimatyczne [Hess, 1965]. I w Beskidzie Orawsko-Podhalańskim, i w na Pogórz Gubałowskim najbardziej charakterystyczne jest piętro umiarkowane chłodne ze średnią roczną temperaturą powietrza od +4 do +6 stopni Celsjusza. Mimo faktu, że Kotlina Orawsko-Nowotarska leży w hipsometrycznej strefie piętra umiarkowane ciepłego, to wyróżnia się ona indywidualnymi cechami klimatu, tzw. odmianą klimatu dolin i kotlin. W okresie zimowym oznacza to tworzenie się często zastoiska zimnego powietrza z możliwymi zamgleniami. Skutkiem są inwersje temperatury (wzrost temperatury wraz ze wzrostem wysokości n.p.m.). Latem znów Kotlina jest cieplejsza i suchsza od otaczających wzniesień. Należy zatem spodziewać się okresowego występowania wyraźnie zróżnicowanych warunków pogodowych. Kotlina Orawsko-Nowotarska otrzymuje rocznie poniżej 800 mm opadów [Paszyński, Niedźwiedź, 1991]. Sumy opadów wyraźnie wzrastają na okalających ją grzbietach, osiągając na najwyższych szczytach Tatr ponad 1800 mm.

II.3. Sieć rzeczna i zasoby wodne

Obszar gminy Czarny Dunajec odznacza się bogatą hydrografią, której towarzyszy dość znacząca dynamika odpływów. Jednak obfite, przekraczające średnią krajową, roczne opady atmosferyczne wpływają na dużą nierównomierność odpływów. Ponadto, znaczenie dla zmian dynamiki hydrologicznej mają też czynniki takie jak ukształtowanie terenu, gleba i rodzaj podłoża geologicznego, sposób zagospodarowania i pokrycia terenu szatą roślinną.

Gmina Czarny Dunajec leży w środkowej części zlewni rzeki Czarny Dunajec, tworzącej – wraz z Białym Dunajcem – rzekę Dunajec. Długość jej cieków to 47,9 km, powierzchnia zlewni cieków to 423 km², a średni spadek to 1,91%. Hydrografia gminy jest zróżnicowana. W północnej jej części znajduje się rzeka Piekielnik, która jest zasilana drobnymi ciekami, a jej największym dopływem jest Gruniek. Przez część środkową gminy przepływa Czarny Dunajec, łączący się w Nowym Targu z rzeką Białym Dunajcem. To połączenie daje początek Dunajcowi. W części południowo-wschodniej znajduje się zlewnia rzeki Wielki Rogoźnik, która to jest prawobrzeżnym dopływem Czarnego Dunajca.

Na terenie gminy Czarny Dunajec nie występują stałe akweny wodne – wszystkie zasoby wodne to powierzchniowe wody przepływowe oraz wody podziemne.

Wody powierzchniowe gminy Czarny Dunajec prawie zawsze cechowały się dobrą jakością w porównaniu do innych rzek w regionie. Żle na ich tle wypadają jednak dopływy Wielkiego Rogoźnika, a to z powodu uchodzących do nich z pobliskich gospodarstw wiejskich ścieków.

Obszar gminy cechuje się przeciętnymi warunkami infiltracji – sprawia to, że większość podziemnych zbiorników wód podziemnych charakteryzuje się średnią odnawialnością zasobów, przy zbliżonych zdolnościach retencyjnych zlewni. Tempo odnawialności szacuje się na 5-10 lat.

Zasadniczy trzon omawianych zasobów stanowią 4 zbiorniki wód podziemnych, fragmentarycznie rozczłonkowane na terenie większości powiatu nowotarskiego. Ich zasoby szacuje się na 137,5 tys. m³/d.

Prowadzone badania monitoringowe wskazują na niską jakość wód podziemnych (III klasa). Wynika to zapewne z nieprzestrzegania zasad ochrony środowiska przyrodniczego w minionych latach, a zwłaszcza w okresie intensywnego działania rolno-produkcyjnego.

II.4. Zanieczyszczenia powietrza

Charakter propagacji zanieczyszczeń powietrza jest trudny do ścisłego określenia, często wiąże się z emisją zanieczyszczeń spoza granic naszego kraju poprzez tzw. wysoką emisję. Stąd też monitoring i ocena jakości powietrza w gminie ograniczyć się może jedynie do określenia głównych źródeł emisji występujących w gminie i okolicy.

Informacje z tego zakresu opracowano na podstawie danych przekazanych z WIOŚ w Krakowie. Wynika z nich, że w ostatnich latach wartości emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych w województwie małopolskim wykazują tendencję malejącą.

Pośród zanieczyszczeń gazowych niezmiennie największy udział od wielu lat stwierdza się w przypadku dwutlenku siarki (ok. 43%), tlenku węgla (33,5%) i tlenków azotu (ok. 20%). Pozostałe składowe występują już w istotnie mniejszych udziałach procentowych. Podane dane dotyczą wartości uśrednionych dla całego województwa małopolskiego. Rozpatrując jednak rozkład zanieczyszczeń atmosferycznych w układzie powiatowym, łatwo można stwierdzić wyraźne zróżnicowania.

Powiat nowotarski – zarówno w przypadku zanieczyszczeń pyłowych, jak i gazowych – mieścił się w pierwszej, najczystszej klasie emisyjnej. Znajduje się tam bowiem tylko jeden duży zakład przemysłowy, zlokalizowany w Nowym Targu i emitujący 250 Mg pyłów i gazów na rok. Na pozostałym obszarze powiatu emitarami są jedynie paleniska domowe oraz małe kotłownie, uciążliwe jedynie na terenach lokalnych. Należy pamiętać o emisji komunikacyjnej, szczególnie w centrach większych miejscowości, a także podczas sezonu turystycznego i długich weekendów, kiedy to znacząco wzrasta ruch samochodowy, szczególnie na terenach miejscowości wypoczynkowych i uzdrowiskowych.

Jeżeli w przypadku wskaźników emisyjnych gmina i powiat plasowały się w czołówce jednostek najmniej emitujących, to już w przypadku oceny jakości powietrza przez pryzmat wartości stężeń zanieczyszczeń, sytuacja jest nieco gorsza. Średnie stężenie pyłu zawieszonego na obszarze gminy Czarny Dunajec w 2002 r. wynosiło ok. 35 µg/m³. Wartość ta zbliżała się do rocznej wartości dopuszczalnej, która dla pyłu wynosi 40 µg/m³.

Średnioroczne stężenie dwutlenku siarki w powietrzu w gminie nie przekraczało 10 µg/m³ i było czterokrotnie niższe w stosunku do dopuszczalnego stężenia obowiązującego do końca 2004 r. i dwukrotnie niższe w stosunku do zaostrzonej od 1 stycznia 2005 r. dopuszczalnej jego wartości. Istnieje szkodliwe oddziaływanie nowotarskich i zakopiańskich przydomowych palenisk opalanych węglem, emitujących na teren gminy Czarny Dunajec związki siarki.

Średnie stężenie dwutlenku w gminie Czarny Dunajec wyniosło w 2002 r. ok. 16 µg/m³, co w porównaniu do wartości dopuszczalnej 40 µg/m³ było wynikiem bardzo dobrym. W przypadku związków azotu, cała południowa część województwa wykazywała niskie wartości stężeń tego składnika w powietrzu.

Stan jakości powietrza atmosferycznego w gminie Czarny Dunajec jest stosunkowo dobry, również na tle pozostałej części województwa małopolskiego. Niepokoją jedynie wartości stężeń pyłu zawieszonego, częściowo wynika to jednak z faktu jego napływu spoza granic Polski.

II.5. Surowce naturalne

W Chochołowie działa bardzo wydajny odwiert wód geotermalnych, ponadto gmina Czarny Dunajec jest liczącym się dostarczycielem pokładów żwirów rzecznych. W niewielkich ilościach występuje węgiel brunatny oraz skalne surowce, zwłaszcza piaskowce i wapienie.

II.6. Gleby

Podobnie jak w wypadku zróżnicowanej hydrografii, tak i w wypadku gleb nie można mówić o jednolitości. Gleby w gminie Czarny Dunajec rozwinęły się ze zwietrzelin skał macierzystych lub nanosów rzecznych. Część południowa to dominacja gleb utworzonych ze zwietrzelin fliszu. Są to kwaśne średnie i ciężkie gliny o istotnie zróżnicowanej miąższości (od kilkudziesięciu centymetrów do kilku metrów).

Fliszowe Pogórze i Działy Orawskie to głównie gleby brunatne. Znakomitą ich większość stanowią gleby wylugowane i kwaśne, wytworzone ze skał o spoiwie niewęglanowym. Są one podłożem większości użytków rolnych we wszystkich wsiach, a zwłaszcza w Czerwienem (86%) oraz Ratułowiu (85%). Najlepszymi glebami w gminie są rzadko występujące (3-5%) brunatne gleby deluwialne, które wypełniają dna doliny bocznych oraz podnóża zboczy.

Gleby bielcowe i pseudobielcowe zajmują powierzchnię szacowaną na 3-5%.

Dno Kotliny Orawskiej to gleby powstałe w wyniku procesów fluwialnych – są to płytkie mady gliniasto-kamieniste podścielone aluwiami. W południowej i wschodniej części terasy występują gleby brunatne wylugowane i brunatne kwaśne

Tabela 2. Struktura poszczególnych klas bonitacyjnych gruntów ornych w %.

	Razem grunty orne ha	I	II	III a	III b	IV a	IV b	V i VI
	3.510	0	0	1	0	23		76

Źródło: Program ochrony środowiska dla gminy Czarny Dunajec

Zasobność gleb na terenie gminy jest niska. Najsłabsze są gleby torfowe, murszowe i glejowe (klasa VI i V). Mało urodzajne są także bielice oraz mady (IV-VI), zajęte głównie pod użytki zielone. Bardziej żyzne są gleby brunatne (IV-V), a zwłaszcza ich deluwia (III-IV).

Badania czystości gleb, prowadzone przez punkt pomiarowo-kontrolny nr 19 (gmina Jabłonka, zlewnia rzeki Czarna Orawa), wykazały najniższy – zerowy – stopień zanieczyszczenia (nie znaleziono śladów kadmu, niklu, miedzi, ołowiu, cynku ani WWA – jedynie w przypadku związków siarki poziom zanieczyszczenia był nieco wyższy i kwalifikowany jako gleby słabo zanieczyszczone).

II.7. Szata roślinna i fauna

Tereny gminy Czarny Dunajec są słabo zalesione (15,33%), zwłaszcza w porównaniu z innymi gminami oraz powiatem nowotarskim, gdzie stopień lesistości to zdecydowanie powyżej 30%. Spore skupiska lasów zajmują najwyższe i najbardziej strome części stoków oraz górne odcinki dolin. Cechą charakterystyczną dla gminy Czarny Dunajec jest to, iż nawet powyżej 900-1000 m n.p.m. znajdują się uprawy rolne.

Lasy na Pogórzu i Działach składają się przede wszystkim ze świerków z małą domieszką jodły. Drzewa liściaste (jesion, olcha, wierzba, rzadziej lipy i jawory) pojawiają się w dolinach rzecznych. Na dnie Kotliny Orawskiej rosną lasy sosnowo-świerkowe, a przy płytszym zaleganiu zwierciadła rozwija się tzw. bór bagienny.

Najczęstszymi składnikami runi na stokowych użytkach zielonych są: mietlica pospolita, kostrzewa łąkowa, kupkówka pospolita, kostrzewa czerwona, wiechlina łąkowa, tymotka łąkowa, konietlica łąkowa, tomka wonna. Często występujące rośliny motylkowate to: koniczyny, wyki oraz

gatunki roślin dwuliściennych: brodawniki, mniszek, przytulie, głowenka pospolita, pępawa dwuletnia, dziurawiec czworoboczny, złocień pospolity oraz krwawnik pospolity.

Runię użytków zielonych na siedliskach grądów podmokłych stanowią wieńnianki pochwowe oraz turzyce, sity, higrofilne gatunki motylkowatych i innych dwuliściennych. Trawy reprezentowane są przez wyczyńca łąkowego, śmiałka darniowego, wiechlinę błotną, wiechlinę zwyczajną oraz grzebienicę pospolitą. Licznie występują zioła i chwasty, tj. przywrotnik ostroklapowy, jaskry, gorczycznik pospolity, kniec błotna, rzeżucha łąkowa oraz pępawa błotna.

W przeciwieństwie do ziół i chwastów, rzadko pojawiają się w runi rośliny motylkowe: koniczyna biała i białoróżowa, groszek łąkowy i komonica błotna. Pospolite są zaś sity: skupiony, rozpierschły, członkowaty, ściśniony, cienki i siny.

Silną reprezentację mają także siedliska grądów zubożałych. Zazwyczaj występują na glebach mineralnych nieco wyniesionych ponad przyległe tereny łąkowo-pastwiskowe w pobliżu borów sosnowych i świerkowych. Głównym komponentem runi grądów zubożałych jest bliźniczka psia trawka. Obok niej pojawiają się inne małowartościowe pod względem paszowym trawy: izgrzyca przyziemna, kostrzewa czerwona i owcza oraz mietlica pospolita. W zbiorowiskach grądów zubożałych rośliny motylkowe z reguły nie występują, a inne gatunki roślin dwuliściennych również stanowią niewielką domieszkę nie mającą znaczenia. Stałym komponentem runi grądów zubożałych opanowanych przez bliźniczą psią trawkę jest turzyca pigułkowata. Nieczęsto można spotkać dość unikatowe goryczki oraz różowo-kwitnący gnidosz rozesłany. Ruń grądów zubożałych pozbawiona jest prawie zupełnie walorów pokarmowych i apetyczności – jej wartość polega przede wszystkim na gęstym pokryciu powierzchni, co zapobiega skutecznie erozji gleb (zwłaszcza w warunkach stokowych).

Najcenniejszym elementem przyrody w gminie Czarny Dunajec są bez wątpienia tereny torfowe, a zwłaszcza torfowiska wysokie. Stanowią one niezwykle ewenement przyrodniczy, nie mający precedensu w terenach górskich Europy.

Egzystencja torfowisk w Kotlinie Nowotarsko-Orawskiej jest bardzo długa – dochodzi do ok. 10 000 lat [Łajczak, 2001a]. Inicjalny okres ich powstawania przypada na wczesną epokę polodowcową, kiedy to czwartorzędowe żwiry Kotliny Nowotarsko-Orawskiej pokryły ciężkie wodonośne gliny. Stworzyło to warunki dla rozwoju torfowisk na omawianym terenie [Baumgard-Kotarba]. Najstarsze złoża torfów wysokich stwierdza się na obiekcie torfowiska Baligówka oraz Puściznach: Rękowiańskiej, Małej, Wielkiej i Podczerwonej. Ogółem na terenie gminy występuje kilkanaście obiektów torfowisk wysokich, które dotrwały do tego czasu. Niestety, wielowiekowa eksploatacja torfu oraz wykonane w XX w. melioracje odwadniające spowodowały pewien poziom degradacji powyższych terenów [Łajczak, 2001a]. Dlatego nie spotka się dziś torfowisk, które zachowały swój pierwotny charakter.

Torfowiska w Kotlinie Nowotarsko-Orawskiej spełniają cenne funkcje ekologiczne - retencją one ok. 100 mln m³ wody, czyli tyle, ile przy pełnym napełnieniu gromadzi się w Zbiorniku Czorsztyńskim [Pańszczyk, 2004]. Owa retencja na pewno chroni niżej położone tereny przed nagłymi wezbraniami powodziowymi, utrzymuje równowagę klimatyczną nie tylko nad torfowiskami, ale i nad sąsiadującymi z nimi terenami, a także zwiększa wilgotność powietrza atmosferycznego. Na obszarach torfowisk można spotkać wiele zagrożonych gatunków – trzciewia, czajkę, dzierzbę bekasa, bociana czarnego, kruka i myszołowa. Ciekawa jest także fauna bezkręgowców, a zwłaszcza szereg gatunków endemitycznych dla torfowisk wysokich tego rejonu.

Poza ciekawą fauną, zainteresowanie wzbudza flora torfowisk wysokich – mchy torfowce, krzewinki z rodziny wrzosowatych – modrzewnica zwyczajna, żurawina błotna, bagno zwyczajne, borówka bagienna, wieńnianka pochwowa oraz niezwykle już rzadko spotykana rosiczka okrągłolistna. Szata roślinna torfowisk pod wieloma względami, a szczególnie pod względem fitysocjologicznym, krajobrazowym, hydrologicznym oraz zapachowym, stwarza swoisty klimat, unikalny w skali europejskiej i niemożliwy do napotkania gdzie indziej. Z tego powodu konieczna jest ochrona torfowisk wysokich przed dalszą degradacją, a nawet stworzenie warunków do ich regeneracji.

Przyczyny degradacji torfowisk wysokich Kotliny Nowotarsko-Orawskiej są długotrwałe i różnorodne. Następowaly wraz z osadnictwem człowieka na okolicznych terenach, które rozpoczynało się pod koniec XIII wieku i trwało do początku wieku XVI. Z racji faktu, iż było to osadnictwo wyłącznie rolnicze, to degradację torfowisk powodowały potrzeby wynikające z działalności rolniczej. Na torfowiskach prowadzono bowiem wypasy zwierząt gospodarskich, pozyskiwano występującą na nich roślinność na paszę zimową oraz ściółkę, a później wydobywano torf dla celów opałowych gospodarstw rolniczych, w celu nawożenia gruntów ornych oraz w celach ogrodniczych. Mimo długotrwałej działalności szkodniczej, prawdziwe zagrożenie dla torfowisk pojawiło się dopiero w XX wieku. Wtedy to bowiem ręczną i powolną eksploatację torfu zastąpiono eksploatacją przemysłową na szeroką skalę. O ile przedtem wydobywanie torfu na potrzeby lokalne umożliwiało regenerację terenu, tak technika XX wieku na niezbędną regenerację już nie pozwoliła.

W 1945 masowa eksploatacja torfowisk wysokich w Kotlinie Nowotarsko-Orawskiej służyła hitlerowcom do produkcji syntetycznej benzyny oraz wyrobu smarów [Mirska, 1956].

Rok 1949 to początek przemysłowej eksploatacji torfu przez Państwowe Przedsiębiorstwo „Las”. Torf wydobywano dla celów opałowych i przemysłowych. Doprowadziło to w krótkim czasie do znacznej degradacji na obiekcie torfowym Baligówka oraz Puścizna Wielka.

Równie szkodliwe dla omawianych torfowisk były odwodnienia, które zapoczątkowano na początku ubiegłego wieku, a nasilono w drugiej jego połowie. Odwodnienie miało służyć łatwieszemu wydobywaniu torfu i jego transportu, a także udostępnieniu nadmiernie uwilgotnionych terenów dla potrzeb rolnictwa.

Aby chronić unikalny obszar, w 1925 r. został założony rezerwat przyrody „Bór na Czerwonym”. Głównym inicjatorem działań był Niezabitowski-Lubicz, a wspomagał go prof. Władysław Szafer.

Drugą osobliwością czarnodunajeckich okolic, poza torfowiskami, są Działy Orawskie – płaskowyż uformowany kilka milionów lat temu będący najstarszym elementem rzeźby terenu. Są one częścią obniżenia łuku Beskidów między Pasmem Babiogórskim a Gorcami. Wododzielne grzbiety wypiętrzone najwyżej między Podwilkiem a Odrowążem (Pająków Wierch 934m n.p.m., Bukowiński Wierch 940m n.p.m. i Żeleznica 912 m n.p.m.) przegradzają zlewiska Morza Czarnego i Bałtyku. Po jednej ich stronie płynie bowiem Czarna Orawa, z drugiej – rozciągają się źródłiska Dunajca.

II.8. Zespoły zieleni urządzonej

Obecnie trudno odnaleźć typowe obszary zieleni urządzonej na terenie gminy Czarny Dunajec. Z pewnością do takich zespołów należał Park Ludowy im. Jana Kantego Andrusikiewicza, powstały w latach 30. Dziś już, niestety, nie istnieje.

Obszarami zieleni urządzonej są cmentarze. Na terenie gminy znajdują się cztery takie obiekty: cmentarz przykościelny, cmentarz z roku 1906, najnowszy cmentarz oraz cmentarz żydowski. Pod względem urządzenia zieleni są one zaniedbane, a sytuację na cmentarzu z roku 1906 pogorszyła decyzja byłego proboszcza o wycięciu wszystkich drzew rosnących na tamtym terenie.

Na szczęście, w gminie pozostały dwie lipy rosnące na rynku oraz imponujące rozmiarami drzewo na terenie plebani. Ich wiek ocenia się na kilkadziesiąt lat. Jednak największe i najstarsze drzewo w gminie Czarny Dunajec rośnie przy kapliczce z roku 1796 r., fundowanej przez Jakobusa Bzuwkę. Zabytkowy wiaź – bo o nim mowa – odczuł dotkliwie działalność człowieka. Intensywne wydobywanie żwiru w sąsiadującym żwirowisku doprowadziło do obniżenia się poziomu wód, co skutkowało uschnięciem drzewa.

Pomniki przyrody ożywionej

Nr rejestru	Lokalizacja	Przedmiot ochrony	Decyzja o objęciu ochroną
87	Chochółów, teren Prywatny.	Lipa, obwód 370 cm	8311/66/66 z 18.06.1966
88	Chochółów, teren Prywatny.	Jesion, obwód 320 cm.	8311/67/66 z 18.06.1966
89	Chochółów, cmentarz parafialny	2 lipy, obwód 405, 430 cm	8311/68/66 z 18.06.1966
90	Chochółów - grunt Skarbu Państwa	2 lipy, obwód 325, 460 cm	8311/69/66 z 18.06.1966
110	Chochółów - koło plebanii	6 lip, 2 wiązy	8140/3/83 z 9.09.1983
154	Chochółów - koło kościoła	9 modrzewiów, 2 lipy	7140/1/83 z 9.09.1983
158	Chochółów - koło pomnika powstańców	2 wiązy	7140/2/83 z 9.09.1983
183	Czerwienne - grunt własność Wł. Kojas nr 108	Lipa drobnolistna, obwód 235 cm	8311/6/74 z 8.04.1974
184	Czerwienne - przy kapliczce	Lipa drobnolistna, obwód 570 cm	8311/7/74 z 8.04.1974
185	Ratulów przy drodze, wł. Józef Długopolski, nr 36	Lipa drobnolistna, obwód 640 cm	8311/8/74 z 8.04.1974

Źródło: Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czarny Dunajec

Wg inwentaryzacji przyrodniczej gminy na jej terenie znajduje się blisko 200 drzew kwalifikujących się, ze względu na rozmiary, do objęcia ochroną jako pomniki przyrody.

Projektowana europejska sieć ekologiczna NATURA 2000

W konsekwencji dostosowywania prawodawstwa polskiego do wymogów Unii Europejskiej podjęte zostały działania zmierzające do wdrożenia systemu ochrony przyrody stosownie do obowiązujących dwóch podstawowych regulacji prawnych, tj.

- Dyrektywy o ochronie dziko żyjących ptaków („Dyrektywa Ptasia” Rady Europy 79/409/EWG),
- Dyrektywy o ochronie siedlisk przyrodniczych oraz dziko żyjącej fauny i flory („Dyrektywa Siedliskowa” Rady Europy 92/43/EWG).

Wg materiałów Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody proponowane jest objęcie ochroną wynikającą z w/w dyrektyw terenów gminy Czarny Dunajec z uwzględnieniem :

- Specjalnego Obszaru Ochrony (SOO) oznaczonego jako PLH 120019 - Torfowiska Orawsko-Nowotarskie,
- Obszaru Specjalnej Ochrony (OSO) - oznaczonego jako PLH 120011 - Torfowiska Orawsko-Nowotarskie.

W/w obszary obejmują kompleksy istniejących torfowisk i zespołów leśnych (w tym Puścizna Wielka, Puścizna Mała, Baligówka) z pasem terenów torfowiskowych i otwartych terenów rolnych na północ od Czarnego Dunajca i Wróblówki, w kierunku gminy Nowy Targ.

Dyrektywa Ptasia - jest aktem prawnym Wspólnoty Europejskiej, zgodnie z którym kraje członkowskie zobowiązane są podejmować stosowne działania legislacyjne, ochronne, kontrolne i monitoringowe. Dyrektywa ma na celu ochronę i zachowanie wszystkich populacji ptaków naturalnie występujących w stanie dzikim, prawne uregulowanie zasad handlu i pozyskiwania ptaków łownych oraz przeciwdziałanie niedopuszczalnym metodom ich pozyskiwania i zabijania.

Kraje członkowskie są zobligowane do wytypowania ostoi ptaków, określanych jako **Obszary Specjalnej Ochrony (OSO) Special Protection Areas SPAs**. Wybór tych obszarów dokonywany jest przy wykorzystaniu precyzyjnych kryteriów ilościowych opracowanych przez BirdLife International.

Dyrektywa zobowiązuje do następujących czynności:

- tworzenia obszarów chronionych,

- wdrażania zgodnych z potrzebami życiowymi ptaków zasad zrównoważonego gospodarowania w miejscach ich występowania,
- naturalizacji bądź odtwarzania przekształconych siedlisk,
- kontroli przestrzegania prawa,
- ustalania przestrzegania zasad eksploatacji populacji ptaków wodnych,

Dyrektywa zabrania w szczególności:

- umyślnego zabijania ptaków należących do gatunków wymienionych w Dyrektywie lub chwytania ich jakąkolwiek metodą,
- umyślnego niszczenia lub uszkodzania ich jaj i gniazd lub usuwania tych gniazd,
- zbierania jaj tych ptaków w naturalnych siedliskach oraz zatrzymywania jaj, nawet pustych,
- umyślnego płoszenia tych ptaków, zwłaszcza w okresie lęgowym i wyprowadzania młodych, w takim zakresie, w jakim płoszenie to miałooby znaczenie ze względu na cele Dyrektywy,
- przetrzymywania ptaków należących do gatunków, na które polowanie lub których chwytanie jest zabronione,

Dyrektywa Siedliskowa - ma na celu zachowanie szczególnie cennych i zagrożonych elementów różnorodności biologicznej (siedlisk oraz dzikiej fauny i flory) w obrębie europejskiego terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej poprzez:

- utworzenie sieci **Natura 2000** dla ochrony naturalnych typów siedlisk oraz siedlisk gatunków (artykuły 3-11),
- utworzenie systemu ochrony gatunków (artykuły 12-16 i 22), za wyjątkiem ptaków,

Artykuł 3 Dyrektywy określa pojęcie **Specjalnych Obszarów Ochrony (SOO)** *Special Areas of Conservation, SACs* wyselekcjonowanych na jej podstawie. Są to obszary ważne dla zachowania lub odtworzenia typów siedlisk przyrodniczych wymienionych w załączniku I oraz siedlisk gatunków wymienionych w załączniku II tej Dyrektywy, w całym ich naturalnym zasięgu. Wcześniej jednak te obiekty muszą zostać zaakceptowane przez Komisję Europejską, jako Obszary o znaczeniu dla Wspólnoty (OZW) *Sites of Community Importance, SCI*.

Dyrektywa Siedliskowa zobowiązuje do następujących czynności:

- wyznaczenia, zgodnie z przyjętymi kryteriami, obszarów o znaczeniu wspólnotowym (OZW), a następnie objęcie ich ochroną jako specjalne obszary ochrony (SOO),
- określenia niezbędnych działań ochronnych, a w sytuacjach gdy będzie to konieczne, także opracowanie i przyjęcie planów ochrony, uwzględniających uwarunkowanie społeczne i gospodarcze występujące na danym obszarze lub w jego otoczeniu,
- oceniania skutków oddziaływania wszelkich planów lub przedsięwzięć, które mogą w istotny sposób zagrozić walorom przyrodniczym sieci Natura 2000,
- odpowiedniego zarządzania siecią Natura 2000, z uwzględnieniem wyników monitorowania ochrony siedlisk i populacji gatunków na tych obszarach,
- prowadzenia sprawozdawczości, obejmującej ocenę postępów we wdrażaniu dyrektyw Siedliskowej i Ptasiej, oraz dokonywania oceny skuteczności stosowania krajowych przepisów.

Rada Gminy Czarny Dunajec uchwałą nr IV/37/2007 z dn. 14 II 2007 r. wyraziła swą negatywną opinię do projektowanej listy obszarów NATURA 2000. w części dotyczącej *Obszaru specjalnej ochrony siedlisk „Czarna Orawa” na terenie Gminy Czarny Dunajec, kod obszaru PLH120002*. W tej ustawie postulowano całkowite wycofanie terenów miejscowości Piekienik z obszarów chronionych w ramach Programu NATURA 2000. Teren gminy Czarny Dunajec jest

objętymi ramami Małopolskiej Koalicji na rzecz Ochrony Bocianów i Ich Siedlisk. Ponadto - turyści, zwłaszcza ci młodszy, mogą przespacerować się ścieżką edukacyjną Torfowisko Baligówka.

III. TURYSTYKA

Rzeźba terenu, klimat, wody, szata roślinna oraz krajobraz zapewniają gminie korzystne warunki dla rozwoju funkcji turystycznej i rekreacyjnej. Najmniej interesujący może wydawać się centralny, równinny obszar gminy – jednak istniejące tu zespoły torfowisk wysokich i podmokłych lasów z ich specyficznym krajobrazem, florą i fauną mogą stać się przedmiotem zainteresowania turystów spragnionych ekoturystyki i wypoczynku aktywnego.

W związku z tym oferta turystyczna gminy powinna wabić klientów poszukujących spokojnego pobytu w niezbyt dużej odległości od strefy wysokogórskiej. Jednocześnie należy zapewnić im dostęp do niezbyt trudnych tras narciarskich, obiektów wodnych czy jazdy konnej. Ważne jest także wypromowanie naturalnych bogactw – wód cieplicowych.

Północna część gminy (miejscowości Podszkle, Piekielnik, Odrowąż, Załuczne, Dział i Pieniążkowice) z uwagi na dobre nasłonecznienie w ciągu roku nadają się szczególnie do lokalizowania obiektów wypoczynkowych oraz promowania turystyki pobytowej, zwłaszcza rodzinnej. Znaczna część obszaru leśnego nadaje się do wędrówek pieszych i rowerowych.

Południowa i południowo-zachodnia część gminy (Podczerwone, Konikówka, Chochółów, Ciche, Czerwienn i Ratułów) leży powyżej dolnej granicy klimatu umiarkowanego, tj. ponad 700 m n.p.m. Obszary te ze względu na spadki i ekspozycje stokowe dogodne są do uprawiania sportów i turystyki zimowej, szczególnie różnych form narciarstwa.

Atrakcje turystyczne gminy to tamtejsze zabytki i krajobraz kulturowy, na który składają się:

- a) wiejskie zespoły osadnicze o zachowanym historycznym planie
- b) pomniki architektury i budownictwa;
- c) przestrzeń krajobrazowa pól uprawnych i łąk o historycznych podziałach, tworzących estetyczny rozłóg pól, a także pozostałości dawnych folwarków;
- d) mała architektura śródpolna i przydrożna – kapliczki, krzyże, pomniki historii
- e) zagrody reprezentujące zwartą, tradycyjną zabudowę zagrodową

Ścisłą ochroną konserwatorską objęty jest zespół zabudowy regionalnej wsi Chochółów. Obowiązujący plan zagospodarowania przestrzennego gminy wyznacza strefy nadzoru konserwatorskiego wokół zespołów kościelnych we wsiach: Odrowąż, Piekielnik, Pieniążkowice.

Rejestr zabytków w gminie Czarny Dunajec obejmuje następujące obiekty:

- a) wieś Chochółów jako całościowy układ ruralistyczny i architektoniczny
- b) obiekty zabytkowe wsi Chochółów, głównie indywidualne domy i zagrody wiejskie jako specyficzny żywy skansen o ponadczasowej wartości

Chochółów lokalizację uzyskał w 1592 r. w przywileju króla Zygmunta III, wydanym sołtysowi Bartłomiejowi Chochółowskiemu. Obecnie stanowi zespół budownictwa góralskiego z przykładami zabytkowych chałup i zagród chłopskich. Chochółowskie zagrody budowane były na przełomie XVIII i XIX w., z tzw. płazów, w starym podhalańskim stylu. W najstarszej chałupie z 1798 r. mieści się Muzeum Powstania Chochółowskiego. Wartościowym obiektem jest też kościół parafialny pod wezwaniem św. Jacka, wzniesiony w latach 1853-1866 w stylu neogotyckim. Jego wnętrze zdobią freski Walezego Eliasza, a obraz św. Trójcy jest częścią XVI-wiecznego tryptyku.

Czarny Dunajec istnieje od połowy XVI wieku, a z początkiem wieku XVII, tj. w 1605 r. utworzona została tam parafia. Wydarzenie to zostało wpisane do ksiąg miejskich w Myślenicach. Interesującym obiektem jest murowany kościół pw. Przenajświętszej Trójcy – z czworoboczną wieżą, kaplicami po boku naw i dzwonem z kościoła franciszkanów w Nowym Sączu, ulanym przez lotaryńczyka Benedykta Briota. Zbudowany pod koniec XVIII w. na miejscu XVI-wiecznego drewnianego kościółka, który spłonął.

Podczerwone to wieś z 1605 r. Jej nazwa pochodzi od sołtysiego rodu Podczerwińskich. Do dnia dzisiejszego zachowało się tu kilka starych chałup.

Obok obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków istnieje w gminie znaczna ilość (ok. 1000) obiektów ujętych w ewidencji zabytków, z których większość stanowią domy i zagrody wiejskie. Najbardziej znaczące obiekty to zespoły kościelne oraz kościoły w Piekelniku, Pieniążkowicach, Podszklu i Cichem-Miętustwo.

O tradycyjnym charakterze krajobrazu gminy decydują również liczne, rozsiane przy drogach krzyże, figury i kapliczki. Wysokie walory krajobrazu kulturowego występują w pozostałych wsiach: Ciche, Czerwienne, Koniówka, Odrowąż, Piekelnik, Podszkle, Ratułów i Stare Bystre. Na terenie gminy występują również wartości etnograficzne w postaci zachowanych tradycyjnych zwyczajów oraz miejscowego rzemiosła. Oceniając środowisko kulturowe gminy Czarny Dunajec, w tym unikatowe wartości kulturowe wsi Chochołów, można zakwalifikować je jako znaczące pod względem atrakcji dla całego regionu.

Na terenie gminy Czarny Dunajec znajduje się wiele obiektów architektury sakralnej, które są cennymi, ciekawymi i wartymi poznania zabytkami. Szczególną uwagę warto zwrócić na większość kościołów ze względu na ich oryginalny styl architektoniczny, historię oraz zabytkowe wyposażenie:

- a) Kościół św. Jacka w Chochołowie z lat 1853-1866
- b) Kościół Przenajświętszej Trójcy w Czarnym Dunajcu z lat 1863-1865
- c) Kościół św. Rozalii w Podszklu z 1787 r.
- d) Kościół św. Marii Magdaleny w Odrowążu z lat 1825-31
- e) Kościół św. Jakuba w Piekelniku z 1878 r.
- f) Kościół Matki Boskiej Bolesnej w Pieniążkowicach z 1900 r.
- g) Kościół Najświętszej Marii Panny Królowej Polski w Cichem-Miętustwo z lat 1924-1928
- h) Kaplica Najświętszego Serca Pana Jezusa w Załucznem z lat 1930-31

Stare, ale utrzymane w dobrym stanie XIX-wieczne drewniane dzwonnice słupowe z gontowym dachem możemy spotkać jeszcze w Koniówce, Cichem i Czerwienne. Z kolei dużą grupę tworzą piękne, w większości XIX w., a z rzadka XVIII w., drewniane i murowane kapliczki oraz krzyże i figury.

Jednym z najwyższych wzniesień Pogórza Gubałowskiego jest Bachledowy Wierch (947 m. n.p.m.) potocznie zwany Bachledówką. Do istniejącej tutaj kaplicy i pustelni o.o. Paulinów z Jasnej Góry na odpoczynek często przyjeżdżali kardynał Stefan Wyszyński i metropolita krakowski Karol Wojtyła, późniejszy papież Jan Paweł II. Przywiązanie miejscowej ludności do chrześcijańskiej tradycji zaowocowało wzniesieniem w 1991 r. Sanktuarium Maryjnego na Bachledowym Wierchu. Popularna „Bachledówka” stała się centrum pielgrzymkowym dla okolicznej ludności. Wieża kościoła widoczna jest prawie z każdego miejsca gminy.

Drewniana zabudowa w Chochołowie. Zabudowa starej części wsi stanowi żywy skansen ludowej architektury i jako zbytek klasy zerowej objęta jest ochroną konserwatorską i patronatem UNESCO. Chochołów to przykład zwarto zabudowanej ulicówki. Wszystkie chałupy ustawione są frontem do słońca i tzw. szczytem do ulicy, za nimi ukryte są budynki gospodarcze, skupione wokół dziedzińca. Chałupy, w przeważającej części XIX-wieczne, wyglądają jak nowe, dzięki ciężkiej pracy chochołowskich gospodyń, które co roku myją drewniane płazy, tak że lśnią one w słońcu jasnym drewnem. Zwyczaj mycia chałup jest charakterystyczny dla Chochołowa. Ciekawą historię ma chałupa oznaczona nr 24. Zbudowana jest z ogromnych płazów pochodzących z jednego drzewa, jodły rosnącej na zboczach Ostrysza, tak potężnej, że fundator chałupy Andrzej Kois, nie mogąc jej zwieźć na dół, obrabiał płazy na górze.

Dworki w Czarnym Dunajcu. Tak zwany dworek czarnodunajecki to przykład indywidualnego stylu budownictwa wyrosłego na gruncie podhalańskiej architektury drewnianej. Po wielkim pożarze wsi w 1859 r., zdolny i przedsiębiorczy majster budowlany zaczął stawiać zamożniejszym gospodarzom zamiast drewnianych domostw, trwalsze domy murowane. Te parterowe domki posiadają ładne i kształtne ganeczki, których trójkątne szczyty wspierają się na ciężkich kolumnach o szerokich cokołach. (*Źródło – folder turystyczny gminy Czarny Dunajec*)

Szlaki turystyczne na terenie gminy:

- a) szlak czerwony: 7 km fragment Szlaku im. Powstania Choczołowskiego: Wierch Ciche – Choczołów;
- b) szlak zielony: Zakopane - Ząb - Czerwienne - Maruszyna - Szaflary – Dursztyn;
- c) szlak czerwony: Dział - Pieniążkowce – Żeleźnica;
- d) szlak żółty: Zubrzyca Dolna - Orawka - Pająków Wierch - Podszkle – Żeleźnica;
- e) szlak niebieski: Przełęcz Bory - Harkabuz – Żeleźnica;
- f) szlak niebieski: Przełęcz Sieniawska - Janiówka - Kawulówka – Żeleźnica;
- g) Podhalański Szlak Papieski - są to ścieżki spacerowe, do których prowadzi z Rabki przez Piątkową szlak żółty - ścieżki spotykają się na Rabskiej Górze przy krzyżu milenijnym;
- h) część Szlaku im. Ojca Świętego Jana Pawła II - Rabska Góra - Stromówka - Żeleźnica - Kierówka - Bielanka - Sieniawa - Rabska Góra;
- i) Transbeskidzki Szlak Konny: Zawoja - Zubrzyca Górna - Orawka- Podszkle - Załuczne Odrowąż – Dział.

Gmina Czarny Dunajec nie może na pierwszy rzut oka pochwalić się sukcesami na polu turystyki. W 2006 r. nie odnotowano żadnych turystów w ośrodkach czasowych, pensjonatach ani schroniskach. Jednak dane statystyczne gromadzone przez GUS w zakresie udzielanych noclegów nie są kompletne. Nie obejmują one obiektów noclegowych o najniższym standardzie, gospodarstw agroturystycznych, niektórych kwater prywatnych, indywidualnych domków letniskowych, etc. W związku z tym dla gminy Czarny Dunajec są one niemiernodajne, ze względu na licznie występujące obiekty noclegowe nie klasyfikowane przez GUS. Jednak dla celów porównawczych są one przydatne do pozycjonowania bazy noclegowej gminy wśród innych gmin wybranych do niniejszej analizy (problem niesklasyfikowanych obiektów noclegowych dotyczy tych gmin w takim samym stopniu jak gminy Czarny Dunajec).

W porównaniu z innymi analizowanymi gminami, stawia to gminę Czarny Dunajec w środku stawki – między gminami w ogóle nie goszczącymi turystów (Raba Wyżna i Szaflary) a gminami przyjmującymi cztery i pięć razy więcej turystów (odpowiednio Biały Dunajec i gmina wiejska Nowy Targ). Jednak o ile dwie ostatnie gminy specjalizują się w oferowaniu wypoczynku zorganizowanego i posiadając rozbudowaną bazę pensjonatów i domów wycieczkowych, o tyle w gminie Czarny Dunajec 63,4% udzielonych noclegów stanowią noclegi w kwaterach prywatnych i na polach namiotowych, znajdujących się na terenach pojedynczych gospodarstw. Żadna inna gmina z tutaj przedstawionych nie udzieliła noclegu w tej właśnie formie. Gmina Czarny Dunajec wyróżnia się także siecią ogólnodostępnych domków turystycznych – odnotowano w tej kategorii 1.880 noclegów. I znów jest to wyjątek, bo żadna z innych gmin nie posiada podobnych form noclegowych.

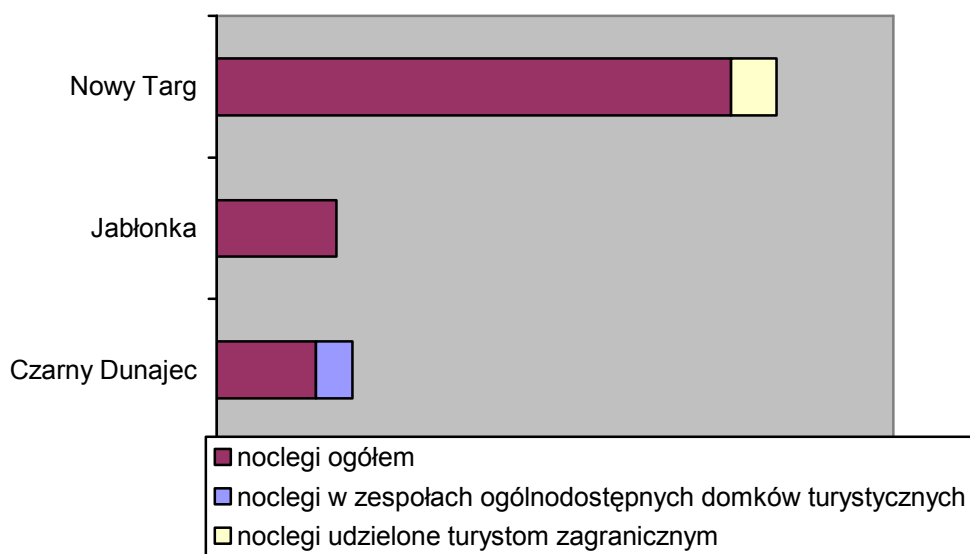
Tabela 3 Udzielone noclegi na terenie gminy Czarny Dunajec na tle wybranych gmin z terenu woj. małopolskiego i Polski (31.12.2006).

Gmina	Udzielone noclegi						Udzielone noclegi turystom zagranicznym
	Ogółem	W zespołach ogólnodostępnych domków turystycznych	W ośrodkach czasowych	W pensjonatach	W schroniskach	Inne obiekty hotelowe*	
Czarny Dunajec	5.138	1.880	0	0	0	3.258	0
Jabłonka	6.186	0	6.153	0	0	0	0
Raba Wyżna	0	0	0	0	0	0	0
Nowy Targ (gmina wiejska)	26.599	0	0	13.284	11.770	0	2.339
Szaflary	0	0	0	0	0	0	0

Powiat nowotarski	796.160	5.200	117.695	47.813	26.477	15.036	12.677
Biały Dunajec	21.558	0	13.257	0	0	0	0
Województwo małopolskie	7.562.642	67.985	882.613	413.318	110.351	142.830	2.118.677
Polska	51.234.965	924.606	9.479.936	1.032.032	189.227	2.747.831	10.555.119

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS; * - pola namiotowe, campingowe, kwatery prywatne, motele, etc.

Baza noclegowa - 2006 r.

W gminie Czarny Dunajec w 2006 r., nie zarejestrowano żadnego noclegu zagranicznego turysty – jednak w tym przypadku jest to trend, który obserwuje się także w pozostałych analizowanych gminach. Po części jest to również wynik metodologii klasyfikacji obiektów noclegowych, stosowanej przez GUS. Tylko w gminie wiejskiej Nowy Targ udzielono 2.339 noclegów turystom zagranicznym, co stanowi 18,45% noclegów udzielonych turystom zagranicznym w powiecie nowotarskim.

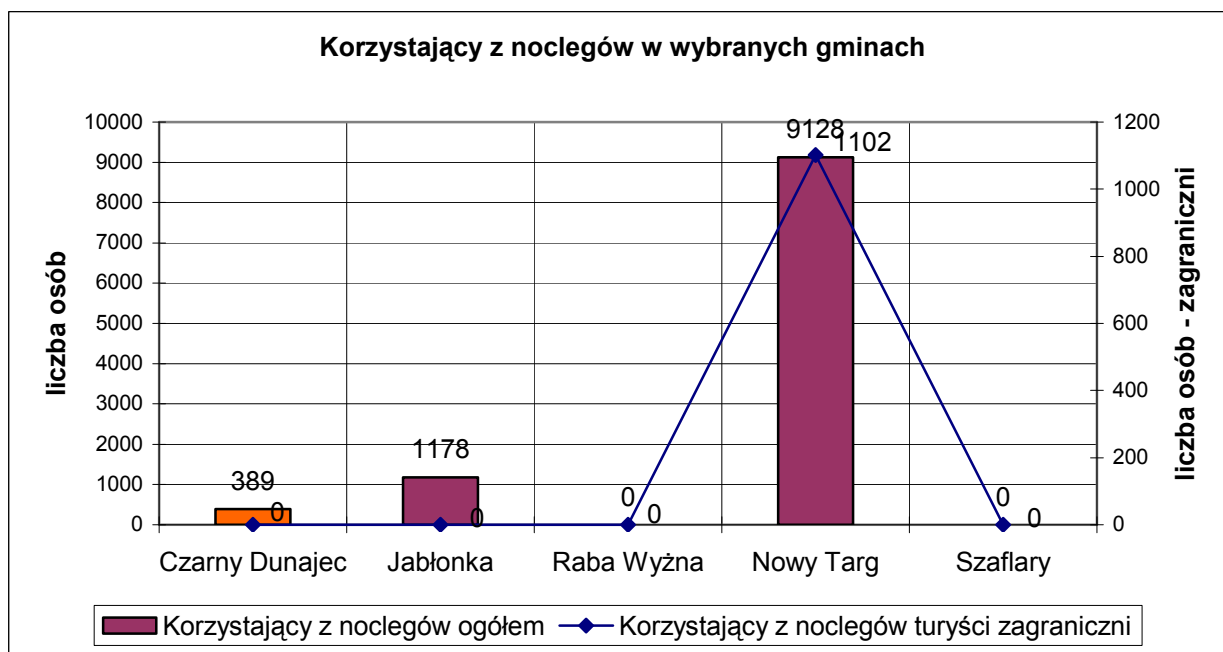
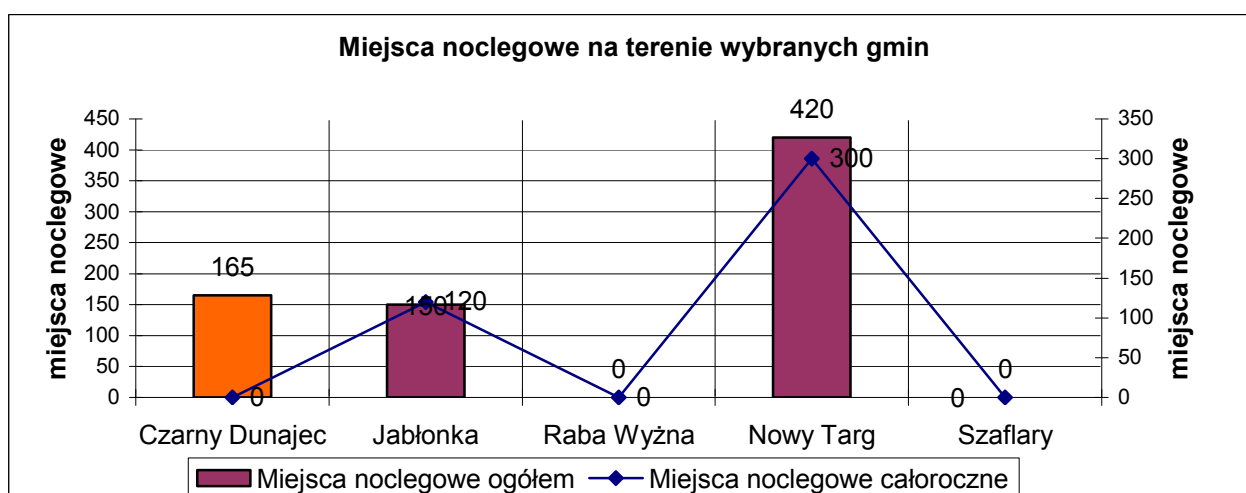
Tabela 4 Baza noclegowa wybranych gmin woj. małopolskiego i Polski (31.12.2006).

Gmina	Liczba obiektów ogółem VII	Miejsca noclegowe VII		Korzystający z noclegów I-XII	
		ogółem	w tym całoroczne	ogółem	w tym turyści zagraniczni
Czarny Dunajec	2	165	0	389	0
Jabłonka	2	150	120	1.778	0
Raba Wyżna	0	0	0	0	0
Nowy Targ (gmina wiejska)	7	420	300	9.128	1.102
Szaflary	0	0	0	0	0
Powiat nowotarski	127	7.862	6.530	144.167	5.965
Biały Dunajec	4	264	264	3.566	0
Województwo małopolskie	819	62.747	55.430	2.633.788	935.019
Polska	6.694	574.612	350.562	17.512.115	4.313.578

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Także analiza korzystających z noclegów potwierdza słaby ruch turystyczny w gminie Czarny Dunajec. W zeszłym roku tylko 389 turystów skorzystało z noclegów w tej właśnie gminie. W Rabcie Wyżnej ta liczba jest jeszcze niższa – tam bowiem nie pojawił się ani jeden turysta. Za to w Jabłonce nocowało 1.778 turystów, w gminie wiejskiej Nowy Targ 9.128, a w Białym Dunajcu 3.566. Widać wyraźnie, że korzystający z noclegów w gminie Czarny Dunajec stanowią niewielki odsetek turystów nocujących

w powiecie nowotarskim (144.167). Co gorsza, liczba ta spada od roku 2004 – z poziomu 4.470 do zeszłorocznego 389. Może świadczyć to o niemożności zatrzymania i ponownego przyciągnięcia turystów, którzy zniechęceni brakiem pozasezonowego programu bądź też specjalnie przygotowanej oferty, nie decydują się na ponowne odwiedzin gminy Czarny Dunajec. Polacy są w coraz mniejszym stopniu zainteresowani wypoczynkiem w obiektach o niskim standardzie. Oczekują w zamian profesjonalnej bazy wypoczynkowej, co oferują - przynajmniej w większym stopniu niż gmina Czarny Dunajec – gminy Jabłonka czy Nowy Targ.

Można zakładać, że wysoka liczba turystów odwiedzających Polskę, jak i coraz liczniejsza grupa rodzimych turystów szukających terenów o wysokich walorach ekologicznych i przyrodniczych, zmobilizuje mieszkańców gminy do modernizacji i rozbudowy bazy turystycznej. Czarny Dunajec

może stać się gminą atrakcyjną turystycznie. Oprócz niewątpliwych zalet środowiskowych, gmina posiada odpowiednio przygotowane zaplecze sportowo-rekreacyjne. Umożliwia ono m.in. wędkowanie bezpośrednio w rzekach lub specjalnie urządzonych stawach rybnych, plażowanie i kąpiel, turystykę pieszą i rowerową, narciarstwo rekreacyjne oraz hipikę i hipoterapię. Ponadto może stać się doskonałą bazą wypadową (o tańszej ofercie) do pobliskich atrakcji turystycznych (Zakopane, Tatry Wysokie, Babia Góra, Gorce, Pieniny etc.).

IV. ROLNICTWO

IV.1. Gleby i użytkowanie gruntów

Wytworzenie się określonych gleb ściśle związane jest z budową geologiczną i morfologiczną terenu. Podobnie jak w wypadku zróżnicowanej hydrografii gminy, tak i w wypadku tamtejszych gleb nie można mówić o jednolitości. W gminie Czarny Dunajec występują następujące rodzaje gleb:

- gleby brunatne kwaśne;
- gleby brunatne wylugowane;
- gleby brunatne deluwialne;
- gleby bielcowe i pseudobielcowe;
- mady gliniasto-kamieniste

Tabela 6. Struktura poszczególnych klas bonitacyjnych gruntów ornych w %.

	Razem grunty orne ha	I	II	III a	III b	IV a	IV b	V i VI
Czarny Dunajec	3.510	0	0	1	0	23	0	76

Źródło: Program ochrony środowiska dla gminy Czarny Dunajec

Zasobność gleb na terenie gminy jest niska. Najślabsze są gleby torfowe, murszowe i glejowe (klasa VI i V). Mało urodzajne są także bielice oraz mady (IV-VI), zajęte głównie pod użytki zielone. Bardziej żyzne są gleby brunatne (IV-V), a zwłaszcza ich deluwia (III-IV).

Tabela 7. Użytkowanie gruntów w wybranych gminach województwa małopolskiego i Polski w ha (31.12.2006).

Gmina	Powierzchnia ogólna (ha)	Użytki rolne					Lasy i grunty leśne	Pozostałe
		Razem	Grunty orne	Sady	Łąki	Pastwiska		
Czarny Dunajec	21.735	13.569	3.510	30	7.799	2.230	3.332	4.933
Jabłonka	21.272	11.454	2.512	5	6.452	2.485	7.154	2.720
Raba Wyżna	8.903	4.799	1.506	10	2.720	563	3.124	905
Nowy Targ (gmina wiejska)	20.767	10.052	2.000	21	7.676	355	7.627	3.186
Szaflary	5.427	4.042	602	15	2.929	496	809	580
Powiat nowotarski	147.498	71.553	20.642	173	40.851	9.887	55.345	20.568
Biały Dunajec	3.523	2.760	382	8	2.270	100	532	259
Województwo małopolskie	1.518.287	808.194	539.803	14.292	198.462	55.637	444.750	266.030
Polska	31.268.315	18.208.403	13.861.249	283.616	2.632.289	1.431.249	9.172.558	3.887.541

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Tabela 8. Użytkowanie gruntów w wybranych gminach województwa małopolskiego i Polski – udział procentowy (31.12.2006).

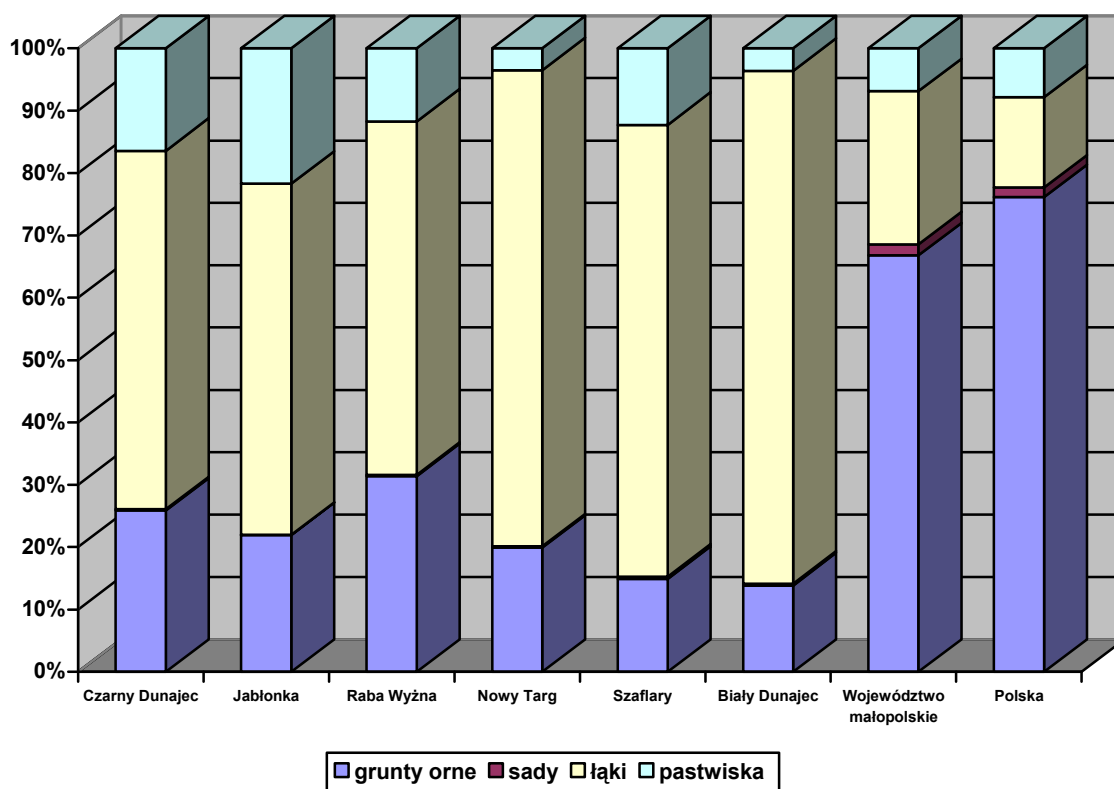
Gmina	Powierzchnia ogólna	Użytki rolne					Lasy i grunty leśne	Pozostałe
		Razem	Grunty orne	Sady	Łąki	Pastwiska		
Czarny Dunajec	100	63,48	16,14	0,13	35,88	10,25	15,33	22,69
Jabłonka	100	53,84	11,80	0,02	30,33	11,68	33,63	12,78
Raba Wyżna	100	53,90	16,91	0,11	30,55	6,32	35,08	10,16
Nowy Targ (gmina wiejska)	100	48,40	9,63	0,10	36,96	1,70	36,73	15,34
Szaflary	100	74,47	11,09	0,27	53,97	9,13	14,90	10,68

Powiat nowotarski	100	48,51	13,99	0,11	27,69	6,7	37,52	13,94
Biały Dunajec	100	78,34	10,84	0,22	64,43	2,83	15,10	735
Województwo małopolskie	100	53,23	35,55	0,94	13,07	3,66	29,29	17,52
Polska	100	58,23	44,33	0,90	8,41	4,57	29,33	12,43

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Strukturę użytkowania gruntów na terenie gminy Czarny Dunajec i gmin porównywanych omówiono w podrozdziale I.4. pt. „Użytkowanie gruntów”. Wnioskiem z tej analizy jest fakt, iż gmina Czarny Dunajec posiada relatywnie wysoki – w porównaniu do innych analizowanych gmin – odsetek gruntów rolnych oraz zdecydowanie niższy od przeciętnego dla powiatu i województwa stopień lesistości, który to wynika m.in. z ekspansji rolnictwa. W przeszłości gruntów ornych w gminie było jeszcze więcej. Obecnie część z nich – na skutek nieopłacalności produkcji rolniczej – przemieniła się w łąki.

Użytki rolne - 2006 r. (procentowo)

IV.2. Gospodarstwa rolne

Gmina Czarny Dunajec, wg ostatniego Powszechnego Spisu Rolnego (2002 r.), posiada 3.818 gospodarstw rolnych, wraz z działkami rolnymi (od 0 do 1 ha).

Tabela 9. Struktura wielkościowa gospodarstw rolnych w wybranych gminach woj. małopolskiego i Polski wg Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r.

Jednostka	Liczba gospodarstw rolnych						
	ogółem	0 – 1 ha	1 – 2 ha	2 – 5 ha	5 – 10 ha	10 – 50 ha	pow. 50 ha
Czarny Dunajec	3.818	378	901	1.728	716	95	0
Jabłonka	3.332	447	800	1.420	540	125	0
Raba Wyżna	2.421	905	596	776	134	6	0
Nowy Targ (gmina wiejska)	3.519	793	833	1.339	482	72	0
Szaflary	1.548	336	520	555	121	14	0
Powiat nowotarski	25.995	6.887	6.382	9.290	3.018	311	7
Biały Dunajec	1.309	306	528	417	57	0	0
Województwo małopolskie	376.384	158.870	88.989	97.239	25.959	5.107	220
Polska	2.933.228	977.087	517.040	629.850	426.869	362.566	19.816

Źródło: Powszechny Spis Rolny, 2002 r.

Tabela 10. Struktura wielkościowa gospodarstw rolnych w wybranych gminach woj. małopolskiego i Polski wg Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r. – udział procentowy.

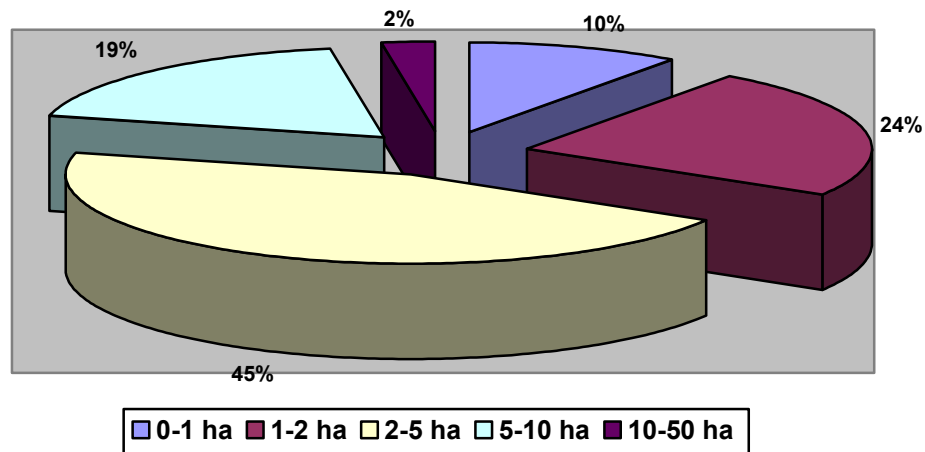
Jednostka	Liczba gospodarstw rolnych [%]						
	ogółem	0 – 1 ha	1 – 2 ha	2 – 5 ha	5 – 10 ha	10 – 50 ha	pow. 50 ha
Czarny Dunajec	100	9,9	23,59	45,25	18,75	2,48	0
Jabłonka	100	13,41	24,0	42,61	16,20	3,75	0
Raba Wyżna	100	37,38	24,61	32,05	5,53	0,24	0
Nowy Targ (gmina wiejska)	100	22,53	23,67	38,05	13,69	2,04	0
Szaflary	100	21,7	33,59	35,85	7,81	0,9	0
Powiat nowotarski	100	26,49	24,55	35,73	11,6	1,19	0,02
Biały Dunajec	100	23,37	40,33	31,85	4,35	0	0
Województwo małopolskie	100	42,2	23,64	25,83	6,89	1,35	0,05
Polska	100	33,31	17,62	21,47	14,55	12,36	0,67

Źródło: Powszechny Spis Rolny, 2002 r.

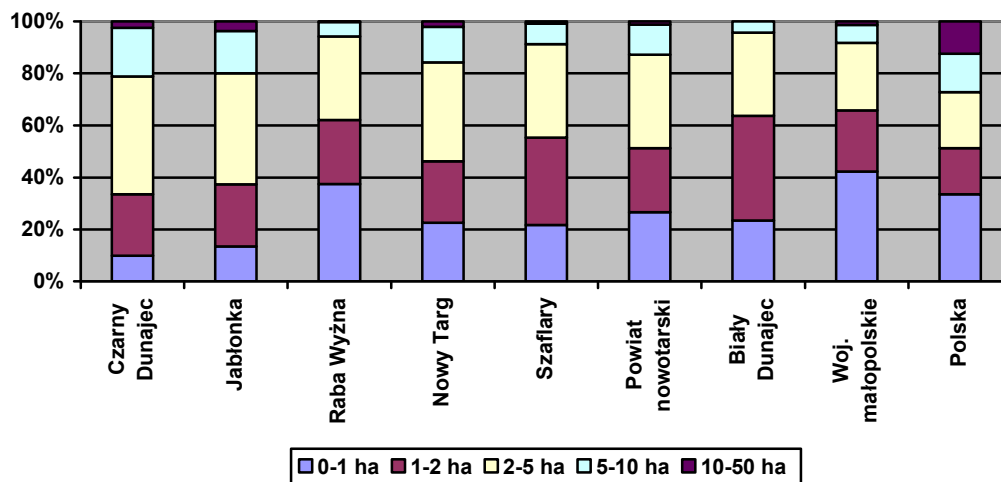
Najwięcej gospodarstw rolnych w gminie stanowią działki o wielkości 2-5 ha (1.728), najmniej zaś jest gospodarstw o powierzchni 10-50 ha. Nie występują gospodarstwa o powierzchni powyżej 50 ha. Wszystkie pozostałe gminy posiadają mniejszą liczbę gospodarstw rolnych – mniejszy wskaźnik o prawie 2/3 cechuje gminę Biały Dunajec. Drugie miejsce w zestawieniu, za Czarnym Dunajcem, zajęła gmina wiejska Nowy Targ. Warto zauważyć, iż w gminie Czarny Dunajec tylko 9,9% gospodarstw rolnych stanowią działki o powierzchni 0-1 ha, podczas gdy w innych gminach wartość ta waha się od 13% (gmina Jabłonka), poprzez 23% (gmina wiejska Nowy Targ) aż do 37% (gmina Raba Wyżna). W całym województwie małopolskim działki o takiej powierzchni to 42% wszystkich gospodarstw rolnych. Gospodarstwa z zakresu powierzchniowego 5-10 ha stanowią 18,75% (również najwięcej z analizowanych gmin), a największe gospodarstwa, 10-50 ha, to 2,48%. Ta ostatnia informacja świadczy o braku wielkich gospodarstw rolnych, stanowiących podstawę opłacalnej produkcji rolnej i przemawia za indywidualnym charakterem rolnictwa w gminie, nie mogącym jednak być podstawowym źródłem utrzymania.

Przeciętna ogólna powierzchnia gospodarstwa w Polsce wynosi 9 ha wobec 19,4 ha w UE. Mniejsze średnio gospodarstwa występują w Grecji (6,2 ha) i we Włoszech (6,7 ha), o zbliżonej powierzchni zaś w Portugalii (9,4 ha).

Struktura wielkościowa gospodarstw rolnych na terenie gminy Czarny Dunajec wg Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r.

Struktura wielkościowa gospodarstw rolnych na terenie woj. małopolskiego oraz Polski wg Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r.

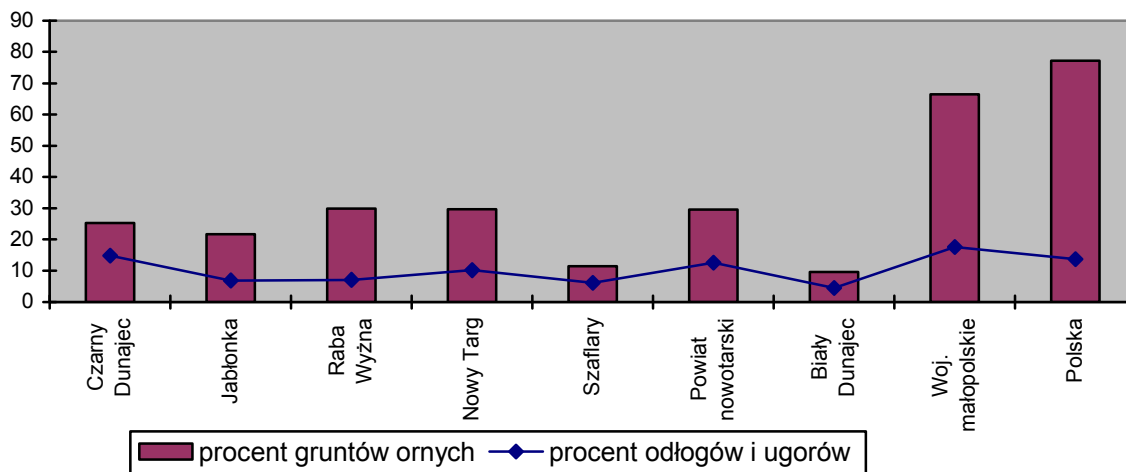
Dane zebrane przy okazji ostatniego Powszechnego Spisu Rolnego w 2002 r. dotyczyły m.in. identyfikacji odlogów i ugorów na gruntach ornym. Jest to informacja o aktywności gospodarstw rolnych, które ze względu na niską opłacalność produkcji rolnej, wysokie i wciąż rosnące ceny ziemi rolnej (szczególnie w pobliżu aglomeracji miejskich) coraz częściej zaprzestają produkcji. Jest to tendencja ogólnoeuropejska – coraz więcej obszarów wiejskich przestaje pełnić swą pierwotną, rolniczą funkcję. W zamian specjalizują się w funkcji ekologicznej (troska o środowisko naturalne), czy rezydualnej.

Tabela 11. Powierzchnia odlogów i ugorów na gruntach ornym.

Powiat	Ogółem grunty orne	Odlogi i ugory na gruntach ornym	Ogółem grunty orne	Odlogi i ugory na gruntach ornym
	w ar		w % użytków rolnych	
Czarny Dunajec	337.734	195.657	25,23	14,79
Jablonka	242.803	77.284	21,63	6,88
Raba Wyżna	140.585	33.519	29,88	7,12
Nowy Targ (gmina wiejska)	299.465	103.061	29,69	10,21
Szaflary	42.421	23.084	11,36	6,18
Powiat nowotarski	2.013.065	853.77	29,6	12,55
Biały Dunajec	24.280	11.589	9,52	4,54
Województwo małopolskie	52.157.797	13.786.718	66,53	17,58
Polska	1.306.650.423	230.221.517	77,31	13,62

Źródło: Powszechny Spis Rolny, 2002 r.

Odsetek powierzchni odlogów i ugorów na gruntach ornym w wybranych gminach

Z powyższych danych wynika, że 14,79% użytków rolnych w gminie Czarny Dunajec to odlogi i ugory. W porównaniu z innymi gminami jest to bardzo wysoki odsetek, dwukrotnie wyższy od analogicznego wskaźnika w Jablonce (6,88%), Rabe Wyżnej (7,12%) oraz Szaflarach (6,18%). Jeszcze mniej nieużytków znajduje się w gminie Biały Dunajec. Odlogi i ugory w gminie wiejskiej Nowy Targ to co dziesiąty ar ze wszystkich użytków rolnych.

Czym tłumaczyć taki wynik w gminie Czarny Dunajec? Przede wszystkim bardzo mało wydajnymi glebami, z których $\frac{3}{4}$ to gleby V i VI klasy. Mieszkańcy Czarnego Dunajca w poszukiwaniu urodzajów wycięli znaczną część drzew z wyższych partii górskich, aby móc prowadzić w miarę wydajną produkcję rolną. Ponadto, pod koniec XX w. wielu rolników ograniczyło

uprawę płużną na rzecz trwałych użytków zielonych. Wspomniano wcześniej, że znaczna część użytków rolnych zamieniła się w łąki – gospodarze zaprzestali uprawy ziemi ze względu na niewielką ekonomiczną korzyść.

IV.3. Uprawy

Poniższe tabele przedstawiają strukturę zasiewów na terenie gminy Czarny Dunajec wg ostatniego powszechnego Spisu Rolnego (2002 r.).

Tabela 12. Struktura zasiewów w wybranych gminach woj. małopolskiego i Polski wg Powszechnego Spisu Rolnego.

Jednostka	Powierzchnia zasiewów ogółem	Zboża i kukurydza	Strączkowe jadalne	Ziemniaki	Przemysłowe	Pastewne	Warzywa i truskawki
	w ar						
Czarny Dunajec	142.077	90.848	2	40.441	0	326	172
Jabłonka	165.519	110.119	0	54.762	70	18	160
Raba Wyżna	107.066	68.809	0	28.624	0	498	302
Nowy Targ (gmina wiejska)	196.404	144.584	0	47.144	0	211	161
Szaflary	19.337	12.926	0	5.835	0	0	231
Powiat nowotarski	1.161.047	734.961	79	322.616	122	5.607	3.930
Biały Dunajec	12.691	4.250	0	1.466	0	0	5
Województwo małopolskie	38.371.079	26.058.327	167.915	6.327.714	416.370	863.234	1.808.003
Polska	1.076.428.906	848.975.345	4.541.513	80.338.458	74.202.347	5.102.147	20.925.443

Źródło: Powszechny Spis Rolny, 2002 r.

Tabela 13. Struktura zasiewów w wybranych gminach woj. małopolskiego i Polski wg Powszechnego Spisu Rolnego – udział procentowy.

Jednostka	Powierzchnia zasiewów ogółem	Zboża i kukurydza	Strączkowe jadalne	Ziemniaki	Przemysłowe	Pastewne	Warzywa i truskawki
	w %						
Czarny Dunajec	100	63,94	0,001	28,46	0	0,22	0,12
Jabłonka	100	66,52	0	33,08	0,04	0,01	0,09
Raba Wyżna	100	64,26	0	26,73	0	0,46	0,28
Nowy Targ (gmina wiejska)	100	74,37	0	24,0	0	0,1	0,08
Szaflary	100	66,84	0	30,17	0	0	1,19
Powiat nowotarski	100	63,3	0,006	27,78	0,01	0,48	0,33
Biały Dunajec	100	33,48	0	11,55	0	0	0,03
Województwo małopolskie	100	67,91	0,43	16,49	1,08	2,24	4,71
Polska	100	78,86	0,42	7,46	6,89	0,47	1,94

Źródło: Powszechny Spis Rolny, 2002 r.

Struktura zasiewów w gminie Czarny Dunajec podobna jest do tradycyjnego polskiego modelu – przeważają w niej zboża (63,94%). Od ogólnopolskich trendów odróżnia gminę Czarny Dunajec wysoki odsetek powierzchni rolnej przeznaczonej na uprawę ziemniaków (28,46%). Taka struktura jest typowa dla całego powiatu nowotarskiego, gdzie warzywa te stanowią 27,78% zasiewów. Również pozostałe analizowane gminy posiadają wysoki odsetek upraw ziemniaków.

Największy jest on w Jabłonce (33,08%), najniższy w gminie wiejskiej Nowy Targ (24,0%). W gminie Biały Dunajec z powiatu tatrzańskiego ziemniaki uprawiane są na 11,55% powierzchni zasiewów, co bliskie jest średniej ogólnopolskiej (7,46%).

Specyfiką powiatu nowotarskiego jest niemalże zerowy udział zasiewów roślin przemysłowych w rolniczych uprawach. Gmina Czarny Dunajec oraz cały powiat nowotarski nie posiadają prawie żadnych upraw warzyw i truskawek, co wskazuje na zerową aktywność w handlu tymi produktami.

IV.4. Hodowla zwierząt gospodarskich

Chów bydła mlecznego i opasowego oraz chów trzody chlewnej na terenie gminy Czarny Dunajec stanowią niewielkie odsetki ogólnej hodowli w województwie. Pogłowie i obsadę zwierząt pokazuje poniższa tabela.

Tabela 14. Struktura hodowli zwierząt gospodarskich w wybranych gminach woj. małopolskiego i Polski.

Jednostka	Bydło		Trzoda chlewna		Owce	Konie	Drób ogółem
	ogółem	w tym krowy	ogółem	w tym lochy			
	w sztukach						
Czarny Dunajec	9.885	6.305	1.797	97	10.119	354	11.359
Jabłonka	7.512	4.443	1.048	29	197	252	29.744
Raba Wyżna	3.048	1.727	703	44	1.163	245	12.061
Nowy Targ (gmina wiejska)	8.648	5.474	1.283	108	4.459	675	60.411
Szaflary	3.157	1.880	239	21	8.810	184	10.600
Powiat nowotarski	Bd.	Bd.	Bd.	Bd.	Bd.	Bd.	Bd.
Biały Dunajec	1.967	1.192	195	15	5.799	158	1.589
Województwo małopolskie	286.852	181.310	543.180	65.769	84.033	33.275	9.536.838
Polska	5.532.728	2.873.165	18.628.910	1.918.393	345.280	329.533	175.074.530

Źródło: Powszechny Spis Rolny, 2002 r.

Pogłowie bydła ogółem w gminie Czarny Dunajec stanowi 3,44% w województwie małopolskim. Hodowla trzody chlewnej na terenie gminy Czarny Dunajec to jedynie 0,33% pogłowia w województwie małopolskim. Ilość drobiu w gminie Czarny Dunajec osiąga poziom tylko 0,11% drobiu hodowanego w województwie małopolskim.

Gmina Czarny Dunajec posiada najwięcej bydła ze wszystkich analizowanych gmin (9.885 sztuk). Hoduje się w niej również najwięcej ze wszystkich gmin trzody chlewnej (1.797) oraz owiec (10.119). Te ostatnie to 12,04% pogłowia owiec w całym województwie.

V. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

V.1. System komunikacji

Istotną cechą Podhala jako regionu turystycznego jest dostępność komunikacyjna. Zapewnia ją sieć dróg krajowych i wojewódzkich. Ważną rolę w komunikacji odgrywa także linia kolejowa łącząca tereny Podhala z węzłem komunikacyjnym Krakowa oraz z resztą kraju. Atutem Podhala jest również niezbyt odległe położenie wobec niezwykle dynamicznie rozwijającego się międzynarodowego portu lotniczego Kraków-Balice. Ponadto, w południowej części województwa funkcjonuje lotnisko sportowe w Nowym Targu.

Drogi wojewódzkie to:

- droga nr 957 (Białka – Jabłonka) – *granica gminy* – Piekienik – Czarny Dunajec – *granica gminy* – (Rogoźnik – Nowy Targ) – pełni funkcję drogi głównej
- droga nr 958 (Chabówka – Bielanka) – *granica gminy* – Pieniążkowice – Czarny Dunajec – Chochółów – granica gminy (Witów – Zakopane) – pełni funkcję alternatywy dla zakopianki

Drogi powiatowe to:

- droga nr 25424 Ratułów – Czerwienne – *granica gminy* – (Ząb) – pełni funkcję drogi lokalnej
- droga nr 25425 Czarny Dunajec – Ciche Dolne – Rafałów – *granica gminy* – (Nowe Bystre – Poronin) – pełni funkcję drogi zbiorczej
- droga nr 25426 Ciche Górne – *granica gminy* – (Dzianisz) – pełni funkcję drogi lokalnej
- droga nr 25427 Chochółów – Ciche Dolne – pełni funkcję drogi lokalnej
- droga nr 25428 Chochółów – *granica państwa* – (Sucha Hora) – pełni funkcję drogi zbiorczej
- droga nr 25429 (Rogoźnik) – *granica gminy* – Stare Bystre – Ciche Dolne – pełni funkcję drogi lokalnej
- droga nr 25430 (Ludźmierz – Długopole) – *granica gminy* – Wróblówka – Czarny Dunajec – pełni funkcję drogi lokalnej
- droga nr 25431 (Długopole) – *granica gminy* – Dział – Pieniążkowice – pełni funkcję drogi lokalnej
- droga nr 25438 (Harbakuz – Bukowina Osiedle) – *granica gminy* – Podszkle – Piekienik – pełni funkcję drogi lokalnej
- droga nr 25439 Pieniążkowice – Odrowąż – Załuczne – Piekienik – pełni funkcję drogi zbiorczej

Tabela 15. Drogi gminne – 31.12.2004 r.

Gminy	Ogółem	O nawierzchni			
		twardej			gruntowej
		razem	ulepszonej	nieulepszonej	
	w km				
Czarny Dunajec	222,6	101,6	46,8	54,8	121,0
Jabłonka	124,0	116,0	36,0	80,0	8
Raba Wyżna	85,0	83,0	30,0	53,0	2,0
Nowy Targ (gmina wiejska)	192,7	164,1	64,6	99,5	28,3
Szaflary	101,7	96,0	44,7	51,3	5,7
Powiat nowotarski	1.696,3	1.222,3	484,7	737,6	474,0
Biały Dunajec	61,8	60,6	27,1	33,5	1,2
Województwo małopolskie	27.722,2	21.506,5	9.638,2	12.868,3	6.215,9

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Zmotoryzowani w gminie Czarny Dunajec w 2004 roku mieli do dyspozycji 223 kilometry dróg gminnych. Druga w tym zestawieniu gmina wiejska Nowy Targ na swym terenie posiadała 193 kilometry dróg gminnych. Gmina Jabłonka to 124 kilometry, gmina Szaflary – 102, gmina Raba Wyżna – 85, a gmina Biały Dunajec – tylko 62 kilometry. Mimo najdłuższej sieci drogowej,

w gminie Czarny Dunajec drogi o nawierzchni twardej ulepszonej stanowią jedynie 21% ze wszystkich 223 kilometrów. W pozostałych gminach wskaźnik ten jest o wiele korzystniejszy: gmina Jabłonka to 29%, gmina Raba Wyżna to 35%, gmina wiejska Nowy Targ to 33%. Najlepsza sytuacja występuje w gminie Szaflary, w której drogi z nawierzchnią twardą ulepszoną to niemal 44% wszystkich dróg gminnych. Ponad połowa kilometrów (121) dróg gminnych w Czarnym Dunajcu to drogi o nawierzchni gruntowej. Jest to wynik zdecydowanie najgorszy – w pozostałych jednostkach nawierzchnie tego typu stanowiły od 2% (Raba Wyżna) do 14% (gmina wiejska Nowy Targ). Drogi takie są najmniej komfortowe w użytkowaniu – ich stan jest w większości zły, może doprowadzić do awarii pojazdu. W wyniku niekorzystnych warunków atmosferycznych nawierzchnia gruntowa może stać się nieprzejezdna. Priorytetowym zadaniem w zakresie drogownictwa powinno być zatem wykonanie nawierzchni bitumicznej, przynajmniej w terenach zabudowanych w poszczególnych miejscowościach, wykonanie regulacji odwodnienia dróg oraz remontu nawierzchni żwirowych na drogach rolniczych.

V.2. Gospodarka wodno-ściekowa

Podstawowym źródłem zaopatrzenia mieszkańców gminy są wody węgłne, infiltracyjne oraz powierzchniowe. Zaopatrzenie w wodę prowadzone jest poprzez wodociągi wiejski oraz prywatne studnie kopane, których na obszarze gminy jest około 2.100. Ze wszystkich jednostek tworzących gminę Czarny Dunajec, tylko w miejscowości Czarny Dunajec woda dostarczana jest siecią wodociągową. Podłączone są do niej 293 budynki mieszkalne i tzw. zbiorowego zamieszkania. Szacuje się, że z sieci tej korzysta 1.120 osób. Zasilana jest ona wodą z dwóch ujęć podziemnych, zlokalizowanych w południowym rejonie wsi Czarny Dunajec na lewym brzegu rzeki o tej samej nazwie.

Gmina Czarny Dunajec dysponuje wodociągową siecią rozdzielczą o długości zaledwie 7,1 km oraz kanalizacyjną – 21,6 km, które stanowią odpowiednio ok. 1,28% i 3,72% ogółu tych sieci w powiecie nowotarskim. Niestety, analizowana jednostka samorządowa słabo wypada na tle innych przedstawionych tutaj gmin. Gmina Raba Wyżna ma ponad dwa razy dłuższą sieć wodociągową, a gmina Jabłonka – która jest w tej kategorii liderem – może pochwalić się siecią wodociągową o długości 217,3 km, czyli prawie 31 razy dłuższą od sieci w gminie Czarny Dunajec. Również kanalizacja w gminie Czarny Dunajec jest stosunkowo krótka (21,6 km). Gorszym wynikiem może pochwalić się jedynie gmina Raba Wyżna (5,9 km).

Z tymi sieciami połączonych jest ogółem odpowiednio 325 i 420 gospodarstw domowych mieszkańców gminy Czarny Dunajec, w tym budynków zbiorowego zamieszkania. Stanowi to odpowiednio 2,45% i 2,83% połączeń w powiecie. Są to ponownie najgorsze wskaźniki w całym zestawieniu.

Tabela 16. Gospodarka wodociągowo-ściekowa – 31.12.2006 r.

Gminy	Sieć w km		Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych	
	wodociągowa rozdzielcza	kanalizacyjna rozdzielcza	wodociągowe	kanalizacyjne
Czarny Dunajec	7,1	21,6	325	420
Jabłonka	217,3	140,0	3.127	1.878
Raba Wyżna	18,0	5,9	495	502
Nowy Targ (gmina wiejska)	103,3	42,4	1.717	1.092
Szaflary	21,2	32,4	557	476
Powiat nowotarski	552,4	579,8	13.256	14.813
Biały Dunajec	25,9	27,5	1.294	653
Województwo małopolskie	15.966,6	7.738,9	372.393	165.744

Źródło: Bank Danych regionalnych GUS

Ujęcia wodne

Pierwsze ujęcie znajduje się ok. 250 m od głównego nurtu Czarnego Dunajca. Bezpośrednia strefa ochronna ogrodzona jest metalową siatką i opisana. Okalający ujęcie obszar użytkowany jest rolniczo, a najbliższe zabudowania (w górę rzeki) zlokalizowane są w odległości ok. 500 m. Drugie ujęcie znajduje się 600 m w górę rzeki. Odległość od głównego nurtu to 50 m. Studnia otoczona jest przez rów z wodą doprowadzaną z Czarnego Dunajca. Strefa tego ujęcia wodnego jest tylko częściowo ogrodzona. Najbliższe zabudowania zlokalizowane są w odległości ok. 100 m.

Kanalizacja sanitarna - oczyszczalnie

Realizacja systemu kanalizacji na terenie gminy Czarny Dunajec została poprzedzona studium Pt. „Określenie wielkości obiektów i kolejności realizacji inwestycji finansowanej przez ODGW” oraz studium Pt. „Warunki techniczne będące podstawą do wykonania dalszych prac projektowych”. Na podstawie ww. opracowań wykonano dokumentację techniczną dla sieci kanalizacji i oczyszczalni ścieków.

W 2003 r. w miejscowości Koniówka podłączono do sieci kanalizacyjnej 19 budynków, dzięki wykonaniu 1,1 km sieci magistralnej i łącznie 250 mb. połączeń do budynków. Kolektor główny sieci kanalizacyjnej zakończony jest mechaniczno-biologiczną oczyszczalnią ścieków sanitarnych, zlokalizowaną w północnej części miejscowości Czarny Dunajec. Średnia przepustowość oczyszczalni ścieków wynosi 400-800 m³/d. Oczyszczalnia wykorzystywana jest w 100%. Szacuje się, że obsługuje ona 1.200 osób.

W pozostałych miejscowościach gminy wszystkie budynki i gospodarstwa odprowadzają ścieki komunalne do przydomowych bezodpływowych zbiorników. Stamtąd wywożone są do oczyszczalni na koszt właścicieli nieruchomości. Jedynie miejscowość Czarny Dunajec posiada sieć kanalizacji opadowej. Sumaryczna jej długość to 5,0 km. Zrzut wód opadowych z tego kanału następuje bezpośrednio do odnogi rzeki Czarny Dunajec. Operatorem zbiorowego odprowadzania ścieków jest Gminny Zakład Komunalny w Czarnym Dunajcu.

V.3. Gospodarka odpadami

„Plan Gospodarki Odpadami na lata 2004-2011 wraz z prognozą do roku 2015 dla powiatu nowotarskiego” jest podstawowym dokumentem, regulującym kwestię zarządzania odpadami w powiecie. Z dokumentu wynika, że w gminie Czarny Dunajec tworzy się rocznie prawie 7,5 tys. Mg odpadów. Wśród nich dominują odpady komunalne (ok. 5,5 tys. Mg) i opakowaniowe (ok. 2,0 tys. Mg). Odpady niebezpieczne, pochodzące z odpadów komunalnych, przemysłowych i medycznych to rocznie zazwyczaj ok. 47 Mg.

Odpady komunalne, czyli odpady powstające przede wszystkim w gospodarstwach domowych oraz pochodzące z obiektów infrastruktury i różnego rodzaju budów oraz remontów, stanowią ok. 5,5 Mg/rok. Największy odsetek to właśnie odpady z gospodarstw domowych. W zestawieniu tym nie uwzględniono odpadów pochodzących od turystów i wczasowiczów. Przyjmuje się jednak, że dziennie taka osoba wytwarza ok. 0,46 kg odpadów – stąd kalkulacja, iż w związku z ruchem turystycznym i pobytowym rocznie powstaje ok. 300 kg odpadów komunalnych. Pamiętać należy o dużej sezonowości generowania tych odpadów. Uciążliwymi odpadami – ze względu na swoje rozmiary i potrzebę dodatkowej pracy w celu ich zmniejszenia – są odpady wielkogabarytowe. W ciągu roku generowane jest ok. 319 Mg/rok – ponad połowę z nich stanowią odpady drewniane, tj. przede wszystkim meble. Odpady z budów i remontów charakteryzują się możliwością częściowego powtórnego wykorzystania. Dotyczy to zwłaszcza materiałów mineralnych i gruzu przy naprawach dróg lub utwardzaniu powierzchni parkingów. Wśród tego rodzaju odpadów – których rocznie w gminie powstaje ok. 776 Mg/rok – największą grupę stanowią cegły oraz beton i piasek.

Kolejna kategoria to odpady opakowaniowe, czyli pozostałości po zakupionych towarach, a zwłaszcza ich osłonach. W gminie pojawiają się w ilości ok. 2.100 Mg/rok. 750 Mg z nich to papier i tektura, 560 Mg/rok to szkło, a 287 Mg/rok to tworzywa sztuczne.

Na terenie gminy Czarny Dunajec zlokalizowana jest jedna oczyszczalnia ścieków, która generuje ok. 10 Mg/rok odpadów, na które składają się przede wszystkim piasek, skratki i osady ściekowe. Gospodarka osadami ściekowymi nie jest w pełni monitorowana. Powstające w procesie oczyszczania opady są składowane w specjalnie do tego przystosowanym zadaszonym obiekcie. Odpady z przemysłu – ok. 42 Mg/rok w gminie Czarny Dunajec – to przede wszystkim odpady z przemysłowych procesów produkcyjnych, tzw. odpady technologiczne oraz odpady komunalne. Na szczęście dla gminy, tylko 0,6 Mg wszystkich odpadów przemysłowych stanowią odpady niebezpieczne.

We wszystkich placówkach medycznych i w lecznicach zwierząt powstają odpady medyczne i weterynaryjne. Składają się na nie przede wszystkim cztery grupy:

- a) odpady komunalne;
- b) zużyte opatrunki, krew i produkty krwiopochodne, tampony, przedmioty ostre – igły, skalpele, pipety;
- c) szczątki ludzkie i zwierzęce, tkanka pooperacyjna;
- d) cytostatyki, niewykorzystane płyny z chemioterapii, odpady chemiczne i farmaceutyki (przeterminowane leki), odpady o wysokiej zawartości metali ciężkich

Grupy b, c i d to w znacznej mierze odpady niebezpieczne. Światowa Organizacja Zdrowia informuje, że wśród powstających w placówkach służby zdrowia odpady nie stanowiące zagrożenia dla życia i zdrowia to 75%-90% wszystkich odpadów. Statystyka ta potwierdza się w powiecie nowotarskim, gdzie odpady komunalne – bezpieczne dla człowieka – to 6,5 Mg/rok. Grupy b, c i d to razem 2,5 Mg/rok.

Bardzo poważnym problemem w gminie Czarny Dunajec są pokrycia dachowe wykonane z materiałów izolacyjnych zawierających azbest. Ich wielkość szacuje się na około 85% wszystkich dachów. W samym powiecie – nawet po usunięciu w 2003 r. 60 ton płyt eternitowych – wciąż pozostaje ok. 52 600 Mg pokryć dachowych i płyt elewacyjnych zawierających azbest. W związku z zaklasyfikowaniem azbestu jako odpadu niebezpiecznego, gospodarka nimi obwarowana jest szczególnymi wymaganiami. Zgodnie z wymogami ustawy o odpadach, istnieje powiatowy program gospodarki odpadami niebezpiecznymi.

Przeterminowane pestycydy oraz opakowania po nich, powstające w wyniku produkcji rolnej, gromadzone są na terenie powiatu gminy w betonowym bunkrze, tzw. mogilniku. Ustawa o opakowaniach i odpadach opakowaniowych zobowiązuje producentów i importerów do odbierania ich na własny koszt. Powinno to prowadzić do przechwycenia tego rodzaju odpadów. System zbierania oparty będzie o punkty sprzedaży środków ochrony roślin. Jednakże pewna część opakowań po środkach ochrony roślin trafia do strumienia odpadów komunalnych – w związku z tym oszacowanie ich wielkości jest zazwyczaj niemożliwe.

Zgodnie z ustawą o utrzymaniu czystości i porządku, gospodarka odpadami organizowana i prowadzona jest przez wydziały zajmujące się sprawami komunalnymi w poszczególnych urzędach gmin. W całej gminie Czarny Dunajec usuwaniem odpadów zajmuje się firma IB Sp. z o.o. – Zakład Pracy Chronionej, z siedzibą w Nowym Targu na ul. Ludźmierskiej 29. W gminie obowiązuje system odbierania *przy krawężniku*, w workach foliowych bezzwrotnych. Właściciele gospodarstw lub posesji zobowiązani są do przestrzegania harmonogramu zbiórki i wystawiania swoich odpadów w miejsca wcześniej uzgodnione.

Mieszkańcy płacą ryczałt z tytułu gromadzenia, transportu i unieszkodliwiania odpadów. W 2004 r. opłata wynosiła zaledwie pięć złotych miesięcznie – niezależnie od ilości wystawianych odpadów.

Na terenie powiatu nowotarskiego istnieją instalacje do unieszkodliwiania odpadów, którymi są:

- a) Składowisko odpadów komunalnych w Jaworkach, będące we władaniu Miejskiego Zakładu Gospodarki Komunalnej w Szczawnicy – karta instalacji 01;
- b) Składowisko lagun osadowych w Nowym Targu, będące we władaniu Miejskiego Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Nowym Targu – karta instalacji 04;

- c) Składowisko osadów garbarskich w Nowym Targu do czasowego gromadzenia odpadów z garbarni, będące we władaniu Miejskiego Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Nowym Targu – karta instalacji 05;
- d) Miejsce do przejściowego magazynowania osadu, będące we władaniu Miejskiego Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Nowym Targu – karta instalacji 06;
- e) Instalacja termicznej utylizacji osadu nadmiernego, będąca we władaniu Miejskiego Zakładu Wodociągów i Kanalizacji w Nowym Targu – karta instalacji 07

Osobny problem to dzikie wysypiska oraz składowiska odpadów, pochodzące z poprzedniego okresu, gdy nie przykładano tak dużego znaczenia do właściwej gospodarki odpadami. Na terenie gminy Czarny Dunajec istnieje takie składowisko odpadów. Śmieci dostarczane były tam w latach 1982-1998. Obecnie teren jest porządkowany, gdyż stopniowo realizowany jest projekt jego zamknięcia. Z całej gminy, tylko w miejscowości Czarny Dunajec-Podczerwone działa Zakład Produkcji Drzewnej Import-Export-Palety „Scanproduct” s.a., zajmujący się odzyskiwaniem odpadów. Poza składowiskiem nieczystości, w gminie nie znaleziono dzikich wysypisk, na których objętość nielegalnie składowanych odpadów byłaby większa niż 10m³. Z obserwacji i zebranych informacji wynika, że mniejsze dzikie wysypiska pojawiają się od czasu do czasu i są na bieżąco likwidowane.

V.4. Infrastruktura energetyczna

Na terenie gminy zaopatrzenie odbiorców w energię elektryczną realizowane jest przez system napowietrznych sieci średniego napięcia, zasilanych ze stacji 110/SN, leżących poza obszarem gminy. Stacje znajdują się w Nowym Targu, Szaflarach, Zakopanem i Lasku.

Poszczególne odbiorcy są zaopatrywani w energię elektryczną głównie poprzez sieci napowietrzne ze stacji transformatorowych SN/0.4 kV. Moce jednostek transformatorowych wynoszą od 50 do 250 kVA. Przez teren gminy przebiegają linie energetyczne najwyższych napięć: 110 kV relacji Skawina-Szaflary i 110 kV relacji Jordanów-Szaflary.

Działania w zakresie elektroenergetyki na terenie gminy Czarny Dunajec powinny dotyczyć przede wszystkim poprawy parametrów jakościowych dostarczanej energii, zapewnienia niezawodności oraz nieograniczoności dostawy energii. W tym celu należy rozbudować układ zasilania po stronie średniego napięcia, zmodernizować linię niskiego napięcia oraz zbudować nowe stacje transformatorowe.

V.5. Gazownictwo

Dostawa gazu dla celów komunalnych oraz grzewczych realizowana jest z gazociągu wysokoprężnego Ø 300 CN i ciśnieniu 6,3 MPa, biegnącego na trasie Rabka-Zakopane, poprzez stację redukcji gazu I stopnia zlokalizowaną na terenie miejscowości Ludźmierz. Średnice pozostałych gazociągów wynoszą Ø 180 PE, Ø 50 PE oraz Ø 40 PE. Zostały wykonane zgodnie z rozwiązaniami przewidywanymi dla gazyfikacji całej gminy, opracowanych na podstawie koncepcji gazyfikacji gminy z 1992 r. Jednakże podstawą zaopatrzenia w gaz jest system dystrybucji gazu propan-butan z butli. Z tej formy korzystało w 2005 r. ok. 75% gospodarstw. Na terenie gminy funkcjonowały dwie stacje paliw, zaopatrujące ludność miejscową i przejeżdżających we wszystkie podstawowe rodzaje paliw.

V.6. Telekomunikacja

W gminie funkcjonuje 5 oddziałów pocztowych w miejscowościach Czarny Dunajec, Piekelnik, Odrowąż, Ciche i Chochołów. Liczba abonentów telefonicznych przypadająca na 1.000 mieszkańców w gminie wynosi 86,5. Obecnie kłopoty telekomunikacyjne rozwiązują w znacznym zakresie telefony komórkowe.

V.7. Układ kolejowy

Przez obszar gminy przebiegała linia kolejowa kl. 2 nr 118 (Nowy Targ) – Czarny Dunajec – Podczerwone, stanowiąca w momencie powstania w początkach XX wieku część powiązania

z terenami dzisiejszej Słowacji poprzez Suchą Horę w kierunku Kralovan, od roku 1945 funkcjonująca jako linia lokalna. Linia ta została zlikwidowana w latach 80-tych. Obsługa lokalna (w minimalnym zakresie) i towarowa terenu gminy odbywa się obecnie za pośrednictwem stacji Nowy Targ na linii nr 99 Chabówka – Zakopane i stacji Nowy Targ Fabryczny na pozostałości linii nr 118, usytuowanych w sąsiedztwie wschodnich granic gminy. W zakresie połączeń międzyregionalnych obsługa gminy trakcją kolejową odbywa się poprzez stację Nowy Targ.

VI. GOSPODARKA

VI.1. Przedsiębiorczość i podmioty gospodarcze

Wydaje się, że w chwili obecnej gmina Czarny Dunajec jest gminą na pograniczu obszaru produkcyjnego a konsumpcyjnego. Znaczenie wiejskich obszarów produkcyjnych polega na zlokalizowanych tam zakładach wytwórczych, produkujących w pierwszym rzędzie żywność oraz inne dobra. Drugi rodzaj to obszar aktywności związanej z rekreacją, wypoczynkiem oraz ochroną krajobrazu. Dlaczego Czarny Dunajec znajduje się na pograniczu? Ponieważ analiza gospodarcza jednostki wskazuje, że w gminie znajdują się zakłady przemysłowe (PPH „Gamatex”, Zakład Produkcji Odzieży „Mero”, PPH „Baltex”, Scanprodukt S.A., Zakład Stolarski „Ciszek”), ale jednocześnie coraz prężniej rozwija się przemysł agroturystyczny. Zwiększa się część społeczności trudniącej się działalnością pozarolniczą, w tym też związaną z obsługą turystów; świadczeniem usług noclegowych, gastronomicznych. Pojawiają się warsztaty artystyczne, oferujące wyroby regionalne, rękodzielnictwo i pamiątkarstwo. Przykładem takiego zakładu jest Izba Regionalna w Chocholowie, gdzie obok istniejących ekspozycji wytwarza się również rzeźby ludowe. Nieunikniony wydaje się także rozwój usług budowlanych (budowa domów mieszkalnych, domków letniskowych, altan), zwłaszcza w kontekście wysokiej imigracji stałej. Możliwości rozwoju gminy wiążą się też z rolnictwem ekologicznym, gdyż ten profil działalności mógłby zmniejszyć bezrobocie.

Na terenie gminy można spodziewać się powstawania przede wszystkim przedsiębiorstw jedno- i wielofunkcyjnych. Przykładem właściwie ukierunkowanego gospodarstwa jest gospodarstwo rybackie w Czarnym Dunajcu, oferujące pstrągi zarówno do konsumpcji, jak i hodowli, a także ogólnodostępne łowisko wędkarskie. Wielofunkcyjnego charakteru będą nabierać także istniejące oraz powstające gospodarstwa agroturystyczne, których właściciele już obecnie starają się rozszerzać ofertę usług, przede wszystkim o przejażdżki konne. Duże znaczenie dla rozwoju drobnej przedsiębiorczości może mieć promocja przejścia granicznego w Suchej Horze, zwłaszcza w sytuacji budowy nowej drogi. Przejście to spowoduje aktywizację lokalną w zakresie zwiększonego tranzytu oraz obsługi ruchu turystycznego.

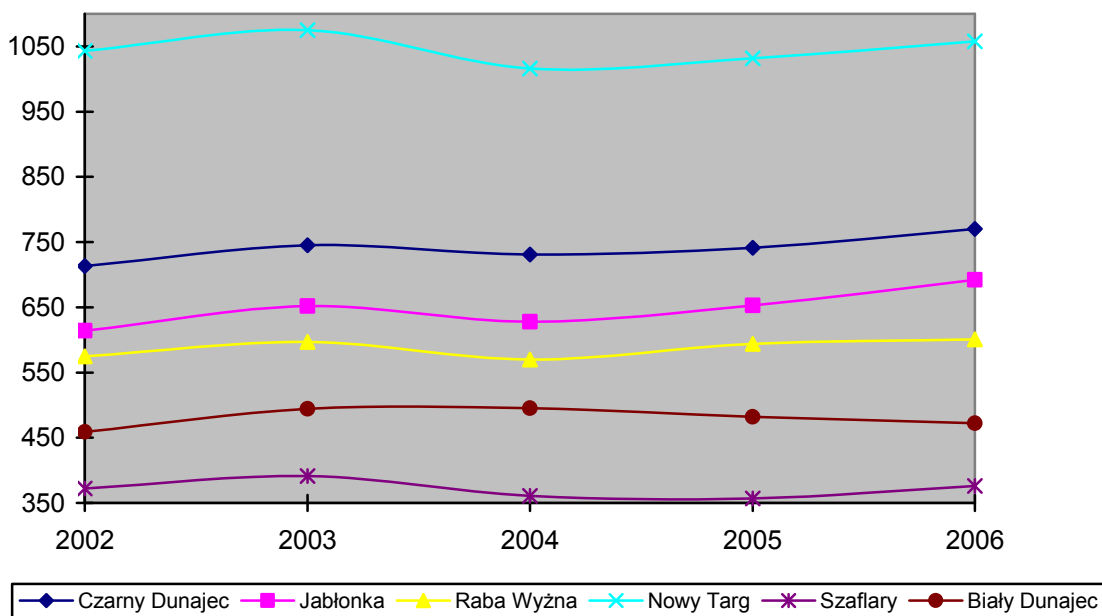
Według danych Głównego Urzędu Statystycznego pod koniec grudnia 2006 roku działalność na terenie gminy Czarny Dunajec prowadziło 770 jednostek gospodarczych. Stawia to gminę na drugim miejscu, zaraz za gminą wiejską Nowy Targ (1.058). Na dalszych miejscach za Czarnym Dunajcem najwięcej firm miało siedzibę w gminach Jabłonka (692), Raba Wyżna (601), Biały Dunajec (472) oraz Szaflary (376).

Tabela 17. *Rozwój liczby firm w wybranych gminach woj. małopolskiego i Polski (według systemu REGON) - 31.12.2006 r.*

Powiat	Rok					Wskaźnik wzrostu liczby firm w latach 02-06	Liczba firm na 1000 mieszkańców w 2006r.
	2002	2003	2004	2005	2006		
Czarny Dunajec	713	745	731	741	770	7,99	36,34
Jabłonka	614	652	628	653	692	12,7	40,96
Raba Wyżna	575	597	570	594	601	4,52	44,26
Nowy Targ (gmina wiejska)	1.043	1.075	1.016	1.032	1.058	1,43	47,8
Szaflary	372	391	361	357	376	1,07	36,65
Powiat nowotarski	12.018	12.266	11.930	11.853	12.137	0,99	66,62
Biały Dunajec	459	494	495	482	472	2,83	69,96
Województwo małopolskie	278.180	287.816	288.773	289.712	289.368	4,02	88,45
Polska	3.468.218	3.581.593	3.576.830	3.615.621	3.636.039	4,83	95,37

Źródło: Bank Danych regionalnych GUS

Rozwój firm w latach 2002-2006

Wskaźnik wzrostu liczby firm w latach 2002-2006 również plasuje gminę Czarny Dunajec na drugim miejscu (7,99), tym razem za Jabłonką, gdzie liczba ta wzrastała w sposób najbardziej dynamiczny (12,7). Obie gminy wyraźnie wybijają się ponad średnią dla powiatu (0,99). Można prognozować, iż w najbliższym czasie wskaźnik ten nie spadnie. Gmina Czarny Dunajec ma bowiem najmniejszą liczbę firm na 1000 mieszkańców (36,34) spośród pozostałych gmin – istnieje szansa, że firmy wciąż będą zakładane, rynek bowiem nie jest jeszcze nasycony. Optymistycznie napawa fakt, że w Rabie Wyżnej, mimo 44 firm na 1000 mieszkańców, wskaźnik wciąż wynosi ok. 4,5. Z drugiej strony, w gminie Szaflary, która posiada niewiele więcej firm na 1000 mieszkańców niż gmina Czarny Dunajec (36,5), wskaźnik rozwoju liczby firm wynosi tylko 1,07.

Wysoki wskaźnik rozwoju liczby firm w gminie Czarny Dunajec można wytłumaczyć powstawaniem prywatnych przedsiębiorstw turystycznych, na których opiera się tamtejsza przedsiębiorczość. Przeszkodą w powstawaniu firm jest z pewnością niewystarczająca gospodarka wodociągowo-ściekowa.

W żadnej z poniższych gmin nie odnotowano spadku liczby firm, biorąc pod uwagę okres od XII 2002 do XII 2006 r. Potwierdza to wzrostowy trend w województwie małopolskim oraz w całej Polsce.

Tabela 18. Podmioty gospodarki narodowej wg sektorów własności w 2006 r.

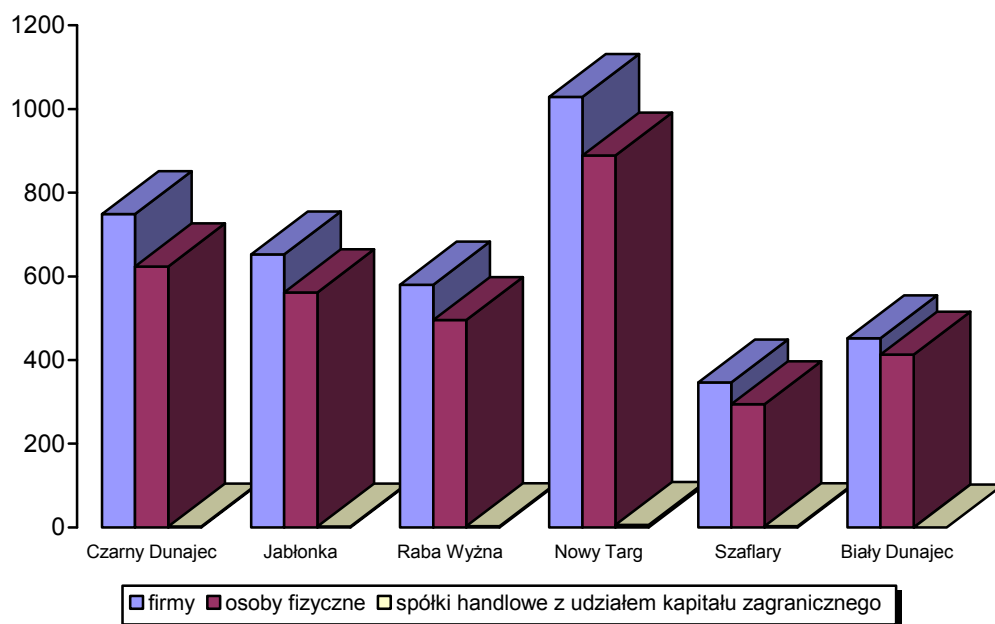
Gmina	Ogółem	Sektor publiczny		Sektor prywatny		
		ogółem	państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	razem	osoby fizyczne	spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego
Czarny Dunajec	770	21	17	749	624	2
<i>% ogółu</i>	<i>100</i>	<i>2,72</i>	<i>2,2</i>	<i>97,27</i>	<i>81,03</i>	<i>0,25</i>
Jabłonka	692	40	37	652	562	2
<i>% ogółu</i>	<i>100</i>	<i>5,78</i>	<i>5,34</i>	<i>94,21</i>	<i>81,21</i>	<i>0,28</i>
Raba Wyżna	601	21	15	580	496	3
<i>% ogółu</i>	<i>100</i>	<i>3,49</i>	<i>2,49</i>	<i>96,5</i>	<i>82,52</i>	<i>0,49</i>
Nowy Targ (gmina wiejska)	1.058	29	27	1.029	889	6
<i>% ogółu</i>	<i>100</i>	<i>2,74</i>	<i>2,55</i>	<i>97,25</i>	<i>84,02</i>	<i>0,56</i>
Szaflary	376	30	0	346	294	3
<i>% ogółu</i>	<i>100</i>	<i>7,97</i>	<i>0</i>	<i>92,02</i>	<i>78,19</i>	<i>0,79</i>
Powiat nowotarski	12.137	437	345	11.700	9.809	64
<i>% ogółu</i>	<i>100</i>	<i>3,6</i>	<i>2,84</i>	<i>96,39</i>	<i>80,81</i>	<i>0,52</i>
Biały Dunajec	472	20	16	452	413	0
<i>% ogółu</i>	<i>100</i>	<i>4,23</i>	<i>3,38</i>	<i>95,76</i>	<i>87,5</i>	<i>0</i>
Woj. małopolskie	289.368	8.884	6.164	280.484	220.301	2.987
<i>% ogółu</i>	<i>100</i>	<i>3,07</i>	<i>2,13</i>	<i>96,92</i>	<i>76,13</i>	<i>1,03</i>
Polska	3.636.039	138.769	66.906	3.497.270	2.765.348	57.636
<i>% ogółu</i>	<i>100</i>	<i>3,81</i>	<i>1,84</i>	<i>96,18</i>	<i>76,05</i>	<i>1,58</i>

Źródło: Bank Danych regionalnych GUS

Analiza form posiadania podmiotów gospodarczych jednoznacznie wskazuje na przewagę sektora prywatnego – znajduje się w nim 749 podmiotów, co stanowi 97,27% wszystkich podmiotów. Wskaźnik ten jest niemal identyczny ze wskaźnikiem powiatowym (96,39%). W pozostałych gminach sytuacja wygląda podobnie – podmioty gospodarcze w sektorze prywatnym to zawsze ponad 90% wszystkich podmiotów. I tak, w Jabłonce jest to 94,21%, w Rabie Wyżnej 96,5%, w gminie wiejskiej Nowy Targ to 97,25%, a w Białym Dunajcu – 95,76%.

Pod względem nominalnej liczby podmiotów gospodarczych, gminę Czarny Dunajec przewyższa tylko gmina Nowy Targ, w której to zlokalizowane zostało 1.058 podmiotów (w Czarnym Dunajcu – 770). Na drugim biegunie znajdują się Szaflary z 376 podmiotami. Również w gminie wiejskiej Nowy Targ znajduje się najwięcej spółek z kapitałem zagranicznym – 6, podczas gdy w Czarnym Dunajcu zaledwie 2 i to tam właśnie odsetek spółek z kapitałem zagranicznym jest najniższy – 0,25%. Największy odsetek takich spółek jest w gminie Szaflary – 0,79% i przewyższa nawet wskaźnik powiatowy, który wynosi 0,52%.

Sektor prywatny - 2006 r.

Osoby fizyczne w sektorze prywatnym w latach 2002-2006.

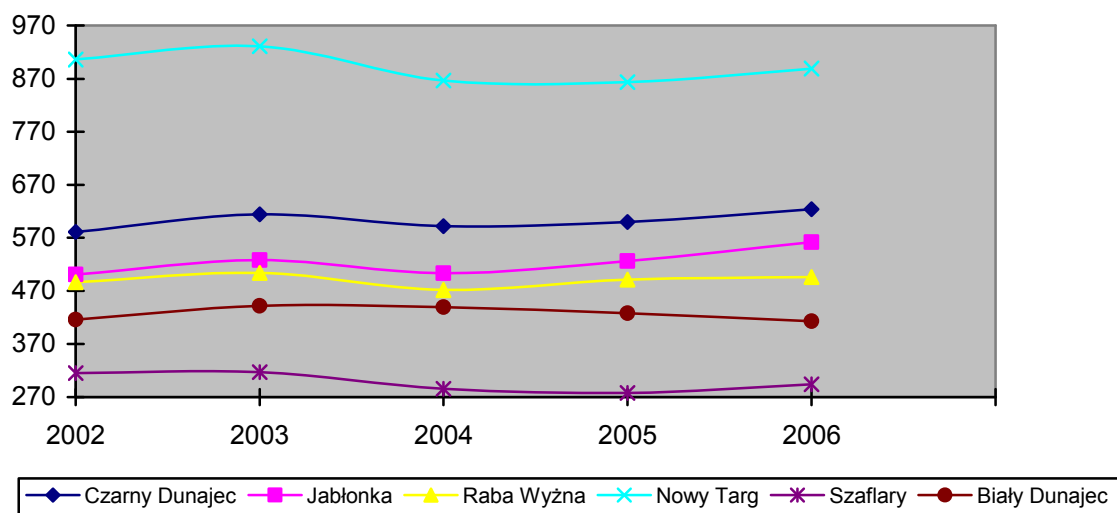

Tabela 19. Podmioty gospodarki narodowej wg wybranych sekcji PKD w 2006 r.

Sekcje PKD									
Gmina	Ogółem	Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	Przetwórstwo przemysłowe	Budownictwo	Handel i naprawy	Hotele i restauracje	Transport, gospodarka magazynowa i łączność	Pośrednictwo finansowe	Obsługa nieruchomości i firm
Czarny Dunajec	770	40	112	89	230	26	68	22	48
Jabłonka	692	88	103	135	140	18	52	14	30
Raba Wyżna	601	40	145	71	166	18	28	20	28
Nowy Targ (gmina wiejska)	1.058	69	253	106	29	33	59	34	40
Szaflary	376	15	62	39	130	14	28	6	17
Powiat nowotarski	12.137	600	1.748	1.230	3.477	709	1.095	342	893
Biały Dunajec	472	28	62	33	127	117	22	7	25
Województwo małopolskie	289.368	6.094	33.003	31.754	87.659	10.880	22.454	9.393	43.700

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS..

Tabela 20. Podmioty gospodarki narodowej wg wybranych sekcji PKD w 2006 r – udział procentowy.

Sekcje PKD									
Gmina	Ogółem	Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	Przetwórstwo przemysłowe	Budownictwo	Handel i naprawy	Hotele i restauracje	Transport, gospodarka magazynowa i łączność	Pośrednictwo finansowe	Obsługa nieruchomości i firm
Czarny Dunajec	100	5,19	14,54	11,55	29,87	3,37	8,83	2,85	6,23
Jabłonka	100	12,71	14,88	19,5	20,23	2,6	7,51	2,02	4,33
Raba Wyżna	100	6,65	24,12	11,81	27,62	2,99	4,65	3,32	4,65
Nowy Targ (gmina wiejska)	100	6,52	23,91	10,01	2,74	3,11	5,57	3,21	3,78
Szaflary	100	3,98	16,48	10,37	34,57	3,72	7,44	1,59	4,52
Powiat nowotarski	100	4,94	14,4	10,13	28,84	5,84	9,02	2,81	7,35
Biały Dunajec	100	5,93	13,13	6,99	26,9	24,78	4,66	1,48	5,29
Województwo małopolskie	100	2,1	11,4	10,97	30,29	3,75	7,75	3,24	15,1

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Dokładniejsze przyjrzenie się strukturze podmiotów gospodarki narodowej rozpatrywanej wg wybranych sekcji PKD pozwala na stwierdzenie, że w gminie Czarny Dunajec zdecydowanie przeważają podmioty z sekcji „Handel i naprawy” – 230, co stanowi prawie 30% wszystkich tamtejszych podmiotów. Czarny Dunajec posiada 64 podmioty więcej z sekcji „Handel i naprawy” niż druga w tym zestawieniu gmina Raba Wyżna (166). W Jabłonce działa 140 podmiotów, zaklasyfikowanych do tej kategorii. Podobna ich liczba funkcjonuje w Szaflarach (130) oraz w Białym Dunajcu (127). Zdecydowanie najmniej przedsiębiorstw z omawianego sektora zostało zarejestrowanych w gminie wiejskiej Nowy Targ – tylko 29. Odsetek firm tej kategorii w Czarnym Dunajcu (30%) zgodny jest z analogicznym wskaźnikiem powiatowym (29%) oraz regionalnym (30%). Branża ta skupia najliczniejsze w większości samorządów, drobne firmy handlowe i usługowe, stąd też przeważająca ilość właśnie takich przedsiębiorstw w powyższych gminach.

Kolejnymi ważnymi podmiotami dla gminy Czarny Dunajec są przedsiębiorstwa z branży „Przetwórstwo przemysłowe” – jest ich 112, co stanowi 14,54% wszystkich podmiotów. Więcej działa tylko w Rabie Wyżnej (145) i w Nowym Targu (253). Spełniają one tam ważniejszą rolę niż

w Czarnym Dunajcu, stanowiąc odpowiednio 24,12% i 23,91% pozostałych podmiotów. Odsetek przedsiębiorstw z tej branży w gminie Czarny Dunajec odpowiada średniej powiatowej (14,4%).

Sektory „Transport, gospodarka magazynowa i łączność” i „Obsługa nieruchomości firm” – to w nich zarejestrowanych jest w Czarnym Dunajcu najwięcej przedsiębiorstw ze wszystkich pozostałych gmin. W „Transporcie...” jest to 68 podmiotów (8,83% wszystkich podmiotów), a w „Obsłudze...” 48 podmiotów (6,23%). Mimo dobrych wyników na tle pozostałych jednostek terytorialnych, wskaźniki procentowe są niższe od wskaźników powiatowych (odpowiednio 9,02% i 7,35%).

Niewiele jednostek znajduje się w sektorze „Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo” – 40, co stanowi 5,19% wszystkich podmiotów i plasuje gminę Czarny Dunajec na trzecim miejscu – po Jabłonce (88) i Nowym Targu (69). Na przeciwnym biegunie jest gmina Szaflary – tylko 15 podmiotów (3,98%).

W sektorze „Hotele i restauracje” działa 26 podmiotów – 3,37% wszystkich firm w gminie. Stawia to gminę na drugim miejscu, zaraz za Nowym Targiem, gdzie funkcjonują 33 podmioty. Różnicę tę tłumaczyć można większym ukierunkowaniem Nowego Targu na turystów, co zostało wykazane przy omawianiu wskaźników turystycznych. Mimo to, w obu gminach wskaźnik udziału podmiotów z sektora „Hotele...” jest niższy niż wskaźnik powiatowy - 5,84%.

VII. GOSPODARKA FINANSOWA SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Gmina Czarny Dunajec w 2006 r. posiadała wysoki dochód budżetowy na tle pozostałych porównywanych gmin – 38.510.359,44 zł. Więcej środków posiadał tylko budżet gminy wiejskiej Nowy Targ – 44.381.012,30 zł. Najniższy dochód zanotowała gmina Biały Dunajec – 13.363.069,13, ponad 25 mln zł mniej niż gmina Czarny Dunajec. Mimo dobrego wyniku nominalnego, sama struktura budżetu Czarnego Dunajca nie jest już tak satysfakcjonująca.

Dochody własne gminy Czarny Dunajec – 6.623.749,27 zł – stanowiły 17,19% wszystkich dochodów. Jest to najniższy wskaźnik spośród pozostałych gmin. W Białym Dunajcu wynosi on 22,71%, w Szaflarach 20,81%, w Rabie Wyżnej 19,79%, w Jabłonce 19,06%, a w gminie wiejskiej Nowy Targ zaś 18,52%.

W gminie Czarny Dunajec odsetek udziałów w podatku dochodowym od ogólnej wartości dochodów jest dwukrotnie niższy od odsetka powiatowego. Wynosi on 5,45%, podczas gdy średnia dla wszystkich gmin powiatu nowotarskiego łącznie to 9,88%. Ze wszystkich gmin najlepiej w tym zestawieniu wypadła Raba Wyżna (9,81%), następnie gmina wiejska Nowy Targ (6,29%) oraz Jabłonka (5,7%).

Tabela 21. Dochód budżetów wybranych jednostek samorządu terytorialnego w 2006 r.

Gminy	Ogółem	Dochody własne		Dotacje celowe z budżetu państwa	Subwencje ogólne z budżetu państwa
		razem	w tym udział w podatku dochodowym od osób fizycznych		
	w zł				
Czarny Dunajec	38.510.359,44	6.623.749,27	2.100.729,00	7.454.375,7	24.091.876
Jabłonka	34.206.509,14	6.521.973,59	1.951.621,00	5.633.108,73	20.476.740
Raba Wyżna	24.671.180,26	4.883.720,75	2.430.374,00	5.682.826,61	13.794.155
Nowy Targ (gmina wiejska)	44.381.012,30	8.223.733,13	2.792.437,00	9.140.097,67	25.470.558
Szaflary	18.745.805,16	3.901.298,16	932.534,00	3.933.293,60	10.850.312
Łącznie wszystkie gminy powiatu nowotarskiego	354.088.324,90	109.417.396,78	35.014.917,00	67.198.272,02	167.698.868
Biały Dunajec	13.363.069,13	3.035.774,38	719.373,00	2.951.702,75	6.616.142
Łącznie wszystkie gminy województwa małopolskiego	7.487.377.923,38	3.514.618.580,23	1.331.917.432,00	1.180.667.675,53	2.495.572.743

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Tabela 22. Dochód budżetów wybranych jednostek samorządu terytorialnego – udział procentowy – 2006r.

Gminy	Ogółem	Dochody własne		Dotacje celowe z budżetu państwa	Subwencje ogólne z budżetu państwa
		razem	w tym udział w podatku dochodowym od osób fizycznych		
	%				
Czarny Dunajec	100	17,19	5,45	19,35	62,55
Jabłonka	100	19,06	5,70	16,46	59,86
Raba Wyżna	100	19,79	9,81	23,03	55,91
Nowy Targ (gmina wiejska)	100	18,52	6,29	20,59	57,39
Szaflary	100	20,81	4,97	20,98	57,88
Łącznie wszystkie gminy powiatu nowotarskiego	100	30,90	9,88	18,97	47,36
Biały Dunajec	100	22,71	5,38	22,08	49,51
Łącznie wszystkie gminy województwa małopolskiego	100	46,94	17,78	15,78	33,33

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Dotacje celowe z budżetu państwa stanowią istotną część budżetów gmin powiatu nowotarskiego. Najwięcej pieniędzy w takiej formie otrzymała gmina wiejska Nowy Targ – 9.140.097,67 zł. Gmina Czarny Dunajec została wsparta 7.454.375,7 zł, co jest drugą wielkością w tym zestawieniu. W strukturze budżetu suma ta stanowi 19,35% wszystkich dochodów. Największą część budżetu gminnego stanowią dotacje celowe w Rabie Wyżnej.

Gmina wiejska Nowy Targ i gmina Czarny Dunajec zostały w największym stopniu wsparte subwencjami ogólnymi z budżetu państwa – odpowiednio po 25.740.558 zł i 24.091.876 zł. Jednak o ile w przypadku Nowego Targu stanowi to 57,39% dochodów – co już jest wielkością znaczącą – tak w Czarnym Dunajcu subwencje to 62,55%. I to właśnie jest najbardziej niepokojąca informacja, jeśli chodzi o strukturę budżetu gminy.

Tabela 23. Wydatki budżetów wybranych jednostek samorządu terytorialnego – 2006 r.

Gminy	Ogółem	W tym		Z ogółem wydatki na			
		wydatki bieżące	wydatki majątkowe	oświatę i wychowanie	ochronę zdrowia	transport i łączność	administrację publiczną
		w zł					
Czarny Dunajec	39489894,54	20688733,72	7851753,77	20405962,57	516613,17	4233779,73	3077326,37
Jabłonka	32125524,38	20715624,93	4791528,36	14038114,29	190544,48	3984727,61	2172900,38
Raba Wyżna	24861439,35	15167488,77	3608516,69	11614500,15	135994,49	3222469,34	2345534,69
Nowy Targ (gmina wiejska)	44510961,07	23688510,36	10206180,18	25580144,90	263295,73	3304446,05	2635171,33
Szaflary	18171592,13	11303987,51	2536019,63	8814159,24	83820,28	1706974,70	1775849,80
Biały Dunajec	13612306,21	7093878,67	3051356,83	5532517,22	98296,29	1017751,05	1216275,76
Łącznie wszystkie gminy powiatu nowotarskiego	358435512,55	195369228,63	81101312,14	157293572,01	3082991,10	41451076,93	31791714,20
Łącznie wszystkie	7791157928,23	4509583597,60	1541379540,48	2774953764,86	89507889,27	1024694712,63	665952845,23

gminy województwa małopolskiego							
---------------------------------	--	--	--	--	--	--	--

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Tabela 24. Wydatki budżetów wybranych jednostek samorządu terytorialnego – udział procentowy - 2006 r.

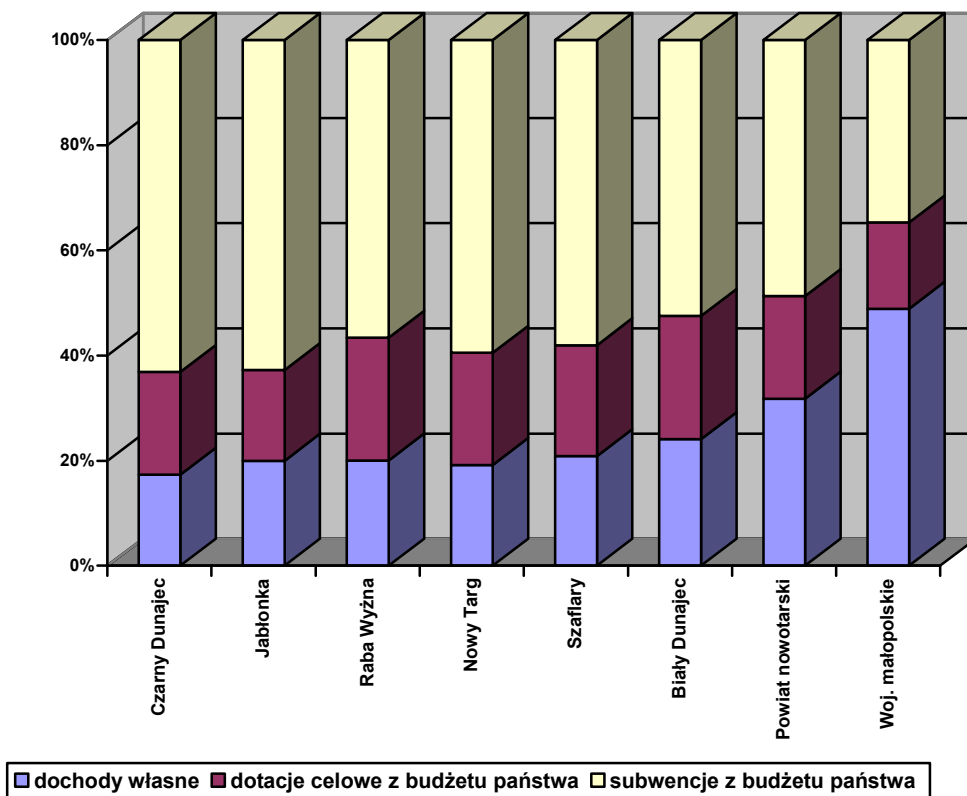
Gminy	Ogółem	W tym		Z ogółem wydatki na			
		wydatki bieżące	wydatki majątkowe	oświatę i wychowanie	ochronę zdrowia	transport i łączność	administrację publiczną
		%					
Czarny Dunajec	100	52,38	19,88	51,67	1,30	10,72	7,79
Jabłonka	100	64,48	14,91	43,69	0,59	12,40	6,76
Raba Wyżna	100	61,00	14,51	46,71	0,54	12,96	9,43
Nowy Targ (gmina wiejska)	100	53,21	22,92	57,46	0,59	7,42	5,92
Szaflary	100	62,20	13,95	48,50	0,46	9,39	9,77
Łącznie wszystkie gminy powiatu nowotarskiego	100	54,50	22,62	43,88	0,86	11,56	8,86
Biały Dunajec	100	52,11	22,41	40,64	0,72	7,47	8,93
Łącznie wszystkie gminy województwa małopolskiego	100	57,88	19,78	35,61	1,14	13,15	8,54

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

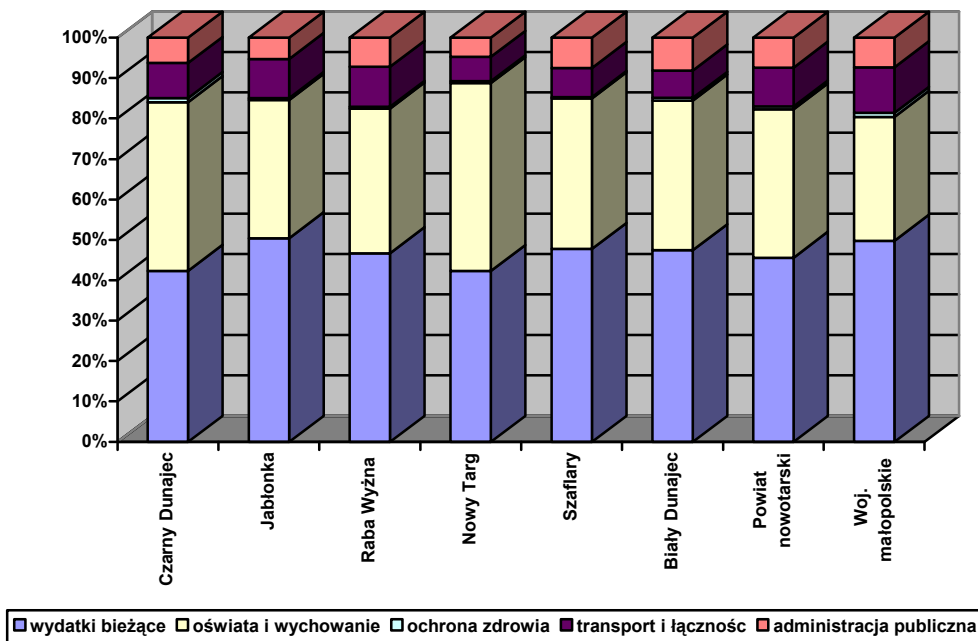
Najwyższe wydatki budżetowe zanotowała gmina wiejska Nowy Targ – 44.510.961,01 zł. Czarny Dunajec wydał w 2006 r. 39.489.894,54 zł, co stanowi drugi wynik pośród analizowanych tutaj gmin. Najmniejsze wydatki to gmina Biały Dunajec – tylko 13.612.306,21 zł. Każda z powyższych gmin posiadała ujemne saldo finansowe, co w wypadku jednostek samorządu regionalnego jest prawie regułą – wydatki bowiem powiększane są pożyczkami i kredytami.

Wydatki majątkowe gminy Czarny Dunajec stanowią 19,88% wszystkich wydatków. Ważniejszą rolę wydatki tego rodzaju pełnią w gminie wiejskiej Nowy Targ – 22,92% wszystkich wydanych środków – oraz w gminie Biały Dunajec – 22,41%. Czarny Dunajec posiada jeden z najwyższych wskaźników wydatków na oświatę – 51,67%. Proporcjonalnie więcej na edukację przeznacza Nowy Targ (57,46%). Jest to wynik zdecydowanie ponad wskaźnik średniej dla wszystkich gmin powiatu nowotarskiego, który wynosi 43,88%. Równie dobrze wypada Czarny Dunajec w części wydatków poświęconych ochronie zdrowia – wskaźnik ten to 1,3%. Wartość ta dla pozostałych gmin nie przekracza 1% (najbliżej jest Biały Dunajec – 0,72%). Średnia dla wszystkich gmin powiatu nowotarskiego w wydatkach na ten obszar życia stanowi 0,86% wszystkich wydanych środków finansowych.

Struktura dochodów - 2006 r. (procentowo)

Struktura wydatków - 2006 r. (procentowo)

Mimo znacznej sumy dochodów i wydatków budżetowych, wskaźnik dochodu w przeliczeniu na jednego mieszkańca jest w gminie Czarny Dunajec najniższy – 1.817,73 zł. Pozostałe gminy przewyższają Czarny Dunajec pod względem tej kwoty. Najbliżej Czarnego Dunajca znajduje się

Raba Wyżna – 1.824,12 zł, a najdalej – Jabłonka 2.022,86 zł. Jeszcze wyraźniej różnicę w dochodach na jednego mieszkańca widać w zestawieniu wyników z Czarnego Dunajca z wynikiem średniej wszystkich gmin powiatu nowotarskiego – 1.946,85 zł.

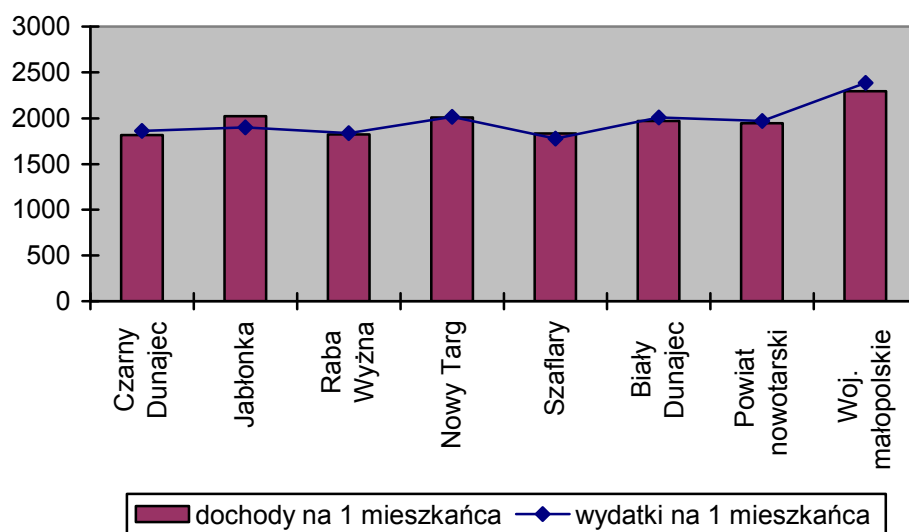
Tabela 25. Dochody i wydatki budżetów wybranych jednostek samorządu terytorialnego na 1 mieszkańca w 2006 r.

Gminy	Dochody		Wydatki	
	ogółem	w tym dochody własne	ogółem	na oświatę i wychowanie
	w zł			
Czarny Dunajec	1.817,73	312,65	1.863,96	963,18
Jabłonka	2.022,86	385,69	1.899,79	830,17
Raba Wyżna	1.824,12	361,09	1.838,18	858,74
Nowy Targ (gmina wiejska)	2.010,92	372,62	2.016,81	1.159,05
Szaflary	1.832,97	381,47	1.776,83	861,85
Biały Dunajec	1.970,95	447,75	2.007,71	816,01
Łącznie wszystkie gminy powiatu nowotarskiego	1.946,85	601,60	1.970,75	864,83
Łącznie wszystkie gminy województwa małopolskiego	2.291,31	1.075,55	2.384,27	849,20

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Najwięcej na jednego mieszkańca wydaje się w Nowym Targu – 2.016,81 zł – oraz w Białym Dunajcu – 2.007,71 zł. Czarny Dunajec plasuje się pośrodku stawki z kwotą 1.863,96 zł, lecz mimo to nie przekroczył wartości powstałej po zsumowaniu wydatków na jednego mieszkańca wszystkich gmin powiatu nowotarskiego – 1.970,75 zł. Najniższy wynik z zebranych tutaj gmin stanowi 1.776,83 zł, wydawanych na jednego mieszkańca w Szaflarach. Czarny Dunajec w przeliczeniu na jednego mieszkańca, przeznacza sporo pieniędzy na oświatę i wychowanie - jest to kwota 963,18 zł i stanowi drugą najwyższą po analogicznej sumie w gminie wiejskiej Nowy Targ – 1.159,05 zł. Obie gminy mają lepsze wskaźniki niż średnia dla wszystkich gmin powiatu nowotarskiego (864,83 zł).

Dochody i wydatki na 1 mieszkańca - 2006 r.

VIII. SFERA SPOŁECZNA

VIII.1. Demografia

Dnia 31 XII 2006 r. gminę Czarny Dunajec zamieszkiwało 21.282 osób. Więcej mieszkańców ma tylko gmina wiejska Nowy Targ – 22.131. Najmniej liczna z zestawionych gmin jest gmina Biały Dunajec z 6.746 mieszkańcami. Ludność Czarnego Dunajca to 11,68% ludności powiatu nowotarskiego. Mieszkańcy Nowego Targu to 12,14%. Ludność gminy Szaflary, najmniej licznej z analizowanych gmin powiatu nowotarskiego, to tylko 5,63% mieszkańców tegoż powiatu.

Prognozy z *Zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czarny Dunajec* mówią, że w 2010 r. gminę Czarny Dunajec zamieszkiwać będzie 22.100 osób, w roku 2015 – 22.600 osób, a w 2020 – 22.850 osób. Ponadto, przewiduje się, że liczebność ludności w wieku przedprodukcyjnym będzie ulegać zmniejszaniu praktycznie aż do 2010 r. i dopiero w dalszym okresie perspektywicznym powinno nastąpić odwrócenie tej spadkowej tendencji, osiągając w 2015 r. poziom niezbyt odbiegający od obecnego, aby w kolejnym pięcioleciu zmniejszyć się o 50 osób. Populacja ludności w wieku produkcyjnym będzie wzrastać praktycznie aż do 2020 r. (w sumie o ok. 1760) osób. Wzrost ten będzie rezultatem wchodzenia w wiek produkcyjny licznych przedstawicieli roczników obecnie uczących się w szkołach średnich. Przedstawionym zmianom towarzyszyć będzie zaznaczający się proces starzenia się ludności w wieku produkcyjnym. Jednocześnie populacja osób w wieku produkcyjnym będzie systematycznie wzrastać – o 820 osób do 2020 r. W rezultacie opisanych zmian w 2020 roku odsetek tej grupy ludności w ogólnej liczbie mieszkańców gminy osiągnie poziom ok. 15%.

Tabela 25. Podstawowe wskaźniki demograficzne wybranych gmin woj. małopolskiego i Polski – 31.12.2006

Gmina	Ludność	Udział w ludności powiatu	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety na 100 mężczyzn	Gęstość zaludnienia [osób/km ²]
Czarny Dunajec	21.282	11,68	10.815	10.467	103	98
Jabłonka	16.891	9,27	8.513	8.378	102	79
Raba Wyżna	13.577	7,45	6.821	6.756	101	152
Nowy Targ (gmina wiejska)	22.131	12,14	11.182	10.949	102	107
Szaflary	10.258	5,63	5.112	5.146	99	189
Powiat nowotarski	182.165	100	93.126	89.039	105	124
Biały Dunajec	6.746	-	3.481	3.265	107	191
Województwo małopolskie	3.271.206	-	1.685.289	1.585.917	106	215
Polska	38.125.479	-	19.698.704	18.426.775	107	122

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Co ciekawe, to właśnie Szaflary są najgęściej zaludnioną gminą w powiecie – wskaźnik wynosi 189 osób na km². Rzadko zaludniony jest Czarny Dunajec – 98 osób na km². Rzadziej zaludniona jest tylko Jabłonka – 79 osób na km². W gminie tej mieszka jednak blisko o 5 tysięcy osób mniej niż w Czarnym Dunajcu. Oba wyniki są zdecydowanie niższe od średniej powiatowej – 124 osób na km².

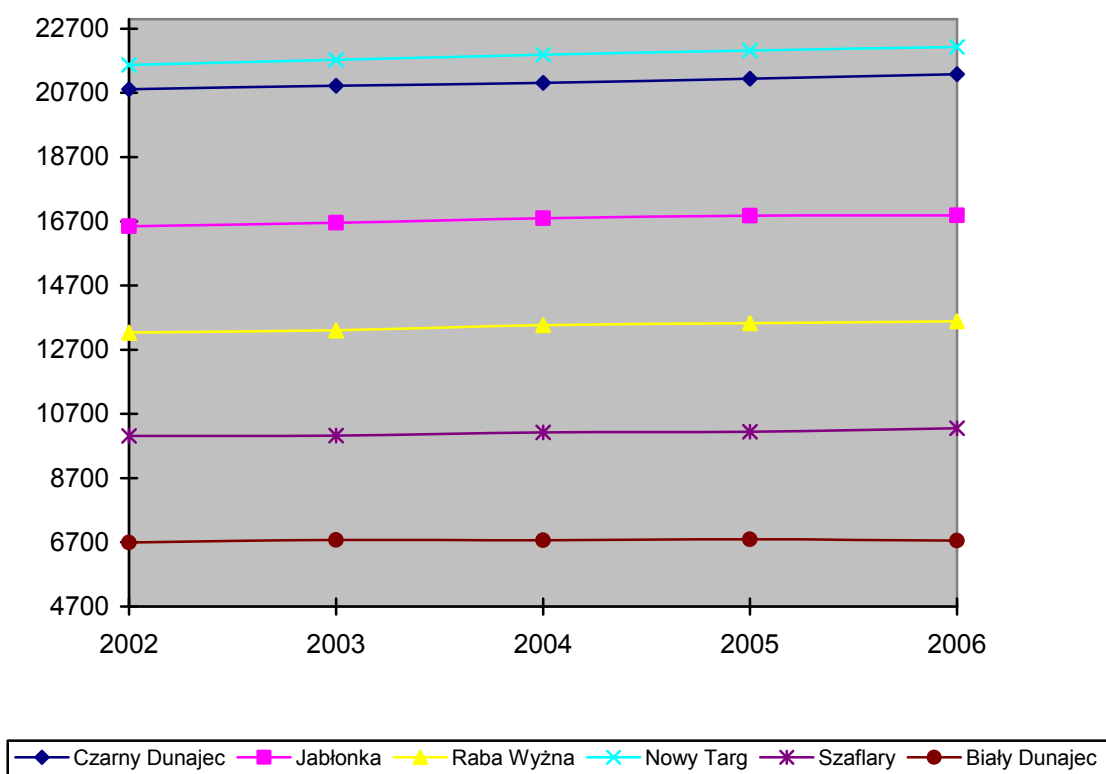
Tabela 27. Rozwój liczby ludności w wybranych gminach woj. małopolskiego i Polski – stan na koniec roku.

Gmina	Rok					Wskaźnik wzrostu w latach 02-06
	2002	2003	2004	2005	2006	
Czarny Dunajec	20.808	20.920	21.015	21.141	21.282	2,27
Jabłonka	16.552	16.660	16.796	16.879	16.891	2,04
Raba Wyżna	13.234	13.300	13.459	13.518	13.577	2,59
Nowy Targ (gmina wiejska)	21.567	21.732	21.889	22.017	22.131	2,61
Szaflary	10.019	10.025	10.125	10.145	10.258	2,38
Powiat nowotarski	179.350	179.966	180.739	181.587	182.165	1,56
Biały Dunajec	6.692	6.772	6.753	6.784	6.746	0,8
Województwo małopolskie	3.237.217	3.252.949	3.260.201	3.266.187	3.271.206	1,04
Polska	38.218.531	38.190.608	38.173.835	38.157.055	38.125.479	-0,24

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Analiza rozwoju liczby ludności Czarnego Dunajca wskazuje, że od 2002 r. liczba mieszkańców gminy stale się zwiększa. Taka sama tendencja pojawia się we wszystkich pozostałych przedstawionych powyżej gminach powiatu nowotarskiego. Ponadto, wskaźniki dla nich wszystkich przekraczają 2% - najwyższy wskaźnik na przestrzeni okresu 2002-2006 odnotowano w gminie wiejskiej Nowy Targ (2,61). W gminie Czarny Dunajec ten odsetek wyniósł 2,27.

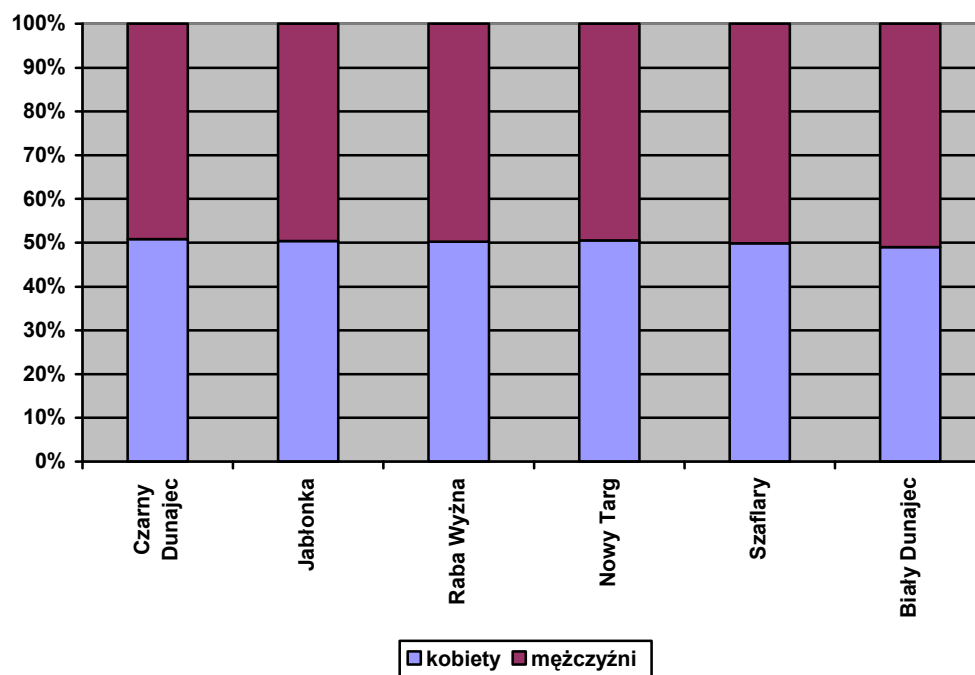
Przyrost ludności 2002-2006

W gminie Czarny Dunajec na 100 mężczyzn przypadają 103 kobiety. Jest to najwięcej spośród analizowanych tutaj gmin, ale zdecydowanie mniej od wskaźnika dla powiatu nowotarskiego (105 kobiet na 100 mężczyzn), wojewódzkiego (106) oraz ogólnopolskiego (107). W gminie Szaflary na

100 mężczyzn przypada tylko 99 kobiet, co przypomina sytuację sprzed kilkudziesięciu lat, kiedy to na wsi zdecydowanie przeważali mężczyźni.

Struktura demograficzna - 2006 r.

Analiza wieku mieszkańców poszczególnych gmin wskazuje, że w najgorszej sytuacji znajduje się Czarny Dunajec. Charakteryzuje się on bowiem najmniejszym odsetkiem ludności w wieku przedprodukcyjnym i jednocześnie największym odsetkiem osób w wieku już poprodukcyjnym. Obie kategorie stanowią odpowiednio 25,4% i 13,9% wszystkich mieszkańców. Osoby w wieku produkcyjnym, teoretycznie ponoszące największą odpowiedzialność za rozwój gospodarczy gminy, to 60,7% społeczeństwa, co stawia Czarny Dunajec w środku stawki. Zdecydowanie najkorzystniej w tym zestawieniu wypada gmina Jabłonka – osoby w wieku przedprodukcyjnym to 28,5%, produkcyjnym to 58,8%, a poprodukcyjnym – 12,8%. W powiecie nowotarskim średnia wynosi 25,1% osób w wieku przedprodukcyjnym, 61,0% w wieku produkcyjnym oraz 13,9% w wieku poprodukcyjnym – czyli jest to niemalże wierne odbicie sytuacji w gminie Czarny Dunajec.

Tabela 28. Struktura wieku ludności w wybranych gminach woj. małopolskiego - 2006 r.

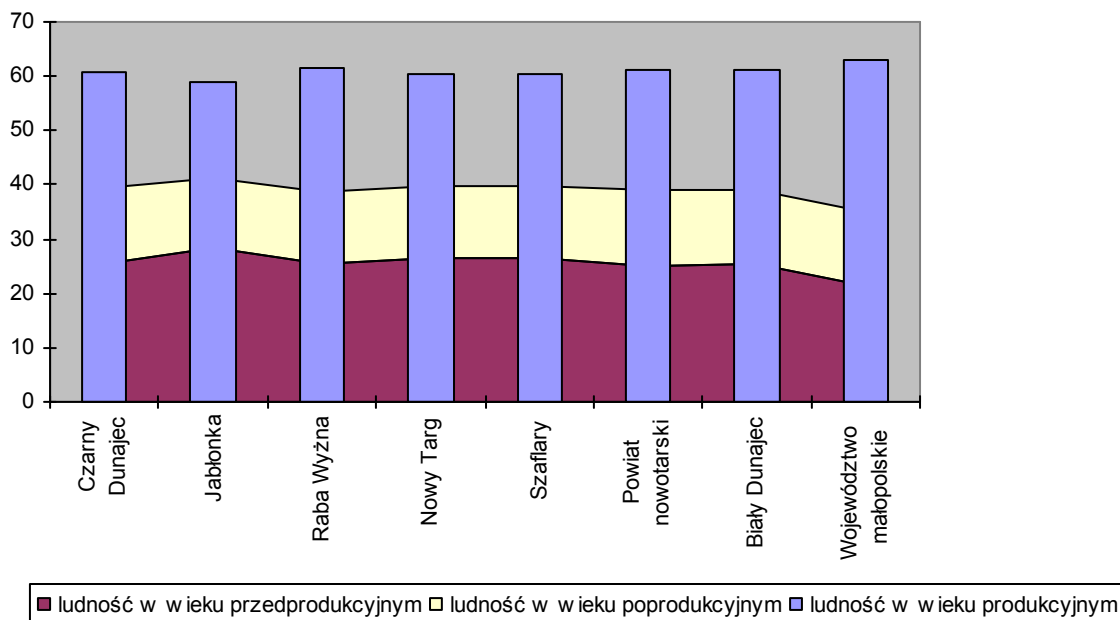
Gmina	Liczba ludności							Nieprodukcyjni na 100 osób w wieku produkcyjnym
	Ogółem	W wieku przedproduk.		W wieku produkcyjnym		W wieku poprodukcyjnym		
		Osoby	%	Osoby	%	Osoby	%	
Czarny Dunajec	21.282	5.409	25,4	12.908	60,7	2.965	13,9	64,9
Jabłonka	16.891	4.808	28,5	9.928	58,8	2.155	12,8	70,1
Raba Wyżna	13.577	3.450	25,4	8.332	61,4	1.795	13,2	63,0
Nowy Targ (gmina wiejska)	22.131	5.856	26,5	2.961	60,3	2.895	13,2	65,7
Szaflary	10.258	2.735	26,7	6.182	60,3	1.341	13,1	65,9
Powiat	182.165	45.786	25,1	111.084	61,0	25.295	13,9	64,0

nowotarski								
Biały Dunajec	6.746	1.715	25,4	4.112	61,0	919	13,6	64,1
Województwo małopolskie	3.271.206	696.830	21,3	2.061.319	63,0	513.057	15,7	58,7

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Ważnym wskaźnikiem jest też ilość osób nieprodukcyjnych na 100 osób w wieku produkcyjnym. Informuje on o potencjalnym obciążeniu – w postaci osób jeszcze, bądź już nie pracujących - spadającym na barki osób w sile wieku. I w tym przypadku Czarny Dunajec jest w lepszej sytuacji niż gmina Jabłonka. W Czarnym Dunajcu 100 osób pracujących, oprócz siebie utrzymuje jeszcze 64,9 niepracujących. W Jabłonce 100 czynnych zawodowo utrzymuje aż 70 osób niepracujących. I jest to największa wartość z jednostek analizowanych powyżej. Średnia dla powiatu wynosi 64 osób nieprodukcyjnych na 100 produkcyjnych.

Procentowy udział ludności wg ekonomicznych grup wieku - 2006 r.

Przyrost naturalny (różnica pomiędzy liczbą narodzin i zgonów) na tle innych gmin kształtuje się w gminie Czarny Dunajec na wysokim poziomie. Wyniósł on w 2006 r. 85 osób. Mimo że nominalnie żadna inna gmina nie osiągnęła lepszego wyniku, to miarodajne porównanie oferuje dopiero wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 ludności. Informuje on, że największy przyrost naturalny ma miejsce w Rabie Wyżnej – na 1000 mieszkańców urodziły się 4 osoby. Gmina Czarny Dunajec uplasowała się na drugim miejscu z wynikiem 3,99 na 1000 osób. Obie wartości są niemal trzykrotnie wyższe od średniej regionalnej (1,2 ‰). Najgorsza sytuacja ma miejsce w Białym Dunajcu – w 2006 r. urodzeń odnotowano tylko o 13 więcej niż zgonów, co oznacza, że przyrost naturalny na 1000 ludności wyniósł 1,2 ‰.

Tabela 29. Podstawowe dane demograficzne - 2006 r.

Gmina	Liczba małżeństw	Liczba małżeństw na 1000 mieszkańców	Liczba urodzeń	Liczba zgonów	Przyrost naturalny [osoby]	Przyrost naturalny na 1000 ludności
Czarny Dunajec	98	4,6	241	156	85	3,99
Jabłonka	114	6,7	182	134	48	2,84
Raba Wyżna	76	5,6	155	96	59	4,34
Nowy Targ (gmina wiejska)	107	4,8	243	163	80	3,61
Szaflary	64	6,3	102	68	34	3,31
Powiat nowotarski	1.038	5,7	1.948	1.343	605	3,32
Biały Dunajec	35	5,2	69	56	13	1,92
Województwo małopolskie	19.543	6,0	32.652	28.697	3.955	1,2

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Gmina Czarny Dunajec charakteryzuje się najmniejszym wskaźnikiem liczby małżeństw na 1000 mieszkańców – wynosi on 4,6, i jest niższy także od średniej powiatowej (5,7) oraz małopolskiej (6,0). W samej gminie zawarto 98 nowych związków małżeńskich. Najwyższy wskaźnik zanotowała gmina Jabłonka, gdzie na 1000 mieszkańców przypada 6,7 małżeństw.

Analiza danych migracyjnych stanowi potwierdzenie trwającego tam procesu deagraryzacji, charakteryzującego się m.in. odejściem od produkcji rolniczej i pełnieniem przez te obszary nowych funkcji, takich jak np. funkcja rezydualna. Polega ona na oferowaniu bezpiecznej i atrakcyjnej przestrzeni mieszkalnej, w kontakcie z przyrodą, wolnej od uciążliwości życia w wielkim mieście.

Wniosek taki nasuwa się po stwierdzeniu, że do gminy Czarny Dunajec w 2006 r. napłynęło 176 osób, co jest wynikiem bezsprzecznie najlepszym spośród innych jednostek. Napływowi towarzyszył odpływ 121 osób, co także jest wartością wysoką i wynika przede wszystkim z wyjazdów emigracyjnych do Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Ogółem, saldo migracji stałych wyniosło w gminie Czarny Dunajec w 2006 r. 55 osób. Na tle omawianych jednostek, gmina Szaflary wyróżnia się wyraźnie najwyższym wskaźnikiem migracji na 1000 ludności – 7,01 (dla gminy Czarny Dunajec – 2,58). W pozostałych gminach wartość ta była ujemna – najniższa odnotowana została w gminie Biały Dunajec - -5,33. Średnia dla powiatu to -0,21, a dla województwa małopolskiego 0,39.

Tabela 30. Migracje stałe w wybranych gminach woj. małopolskiego w 2006 r.

Gmina	Migracje stałe			
	napływ	odpływ	saldo	na 1000 ludności
Czarny Dunajec	176	121	55	2,58
Jabłonka	83	87	-4	-0,23
Raba Wyżna	112	105	7	0,51
Nowy Targ (gmina wiejska)	157	137	20	0,9
Szaflary	162	90	72	7,01
Powiat nowotarski	1.498	1.537	-39	-0,21
Biały Dunajec	48	84	-36	-5,33
Województwo małopolskie	35.386	34.094	1.292	0,39

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

VIII.2. Zasoby mieszkaniowe

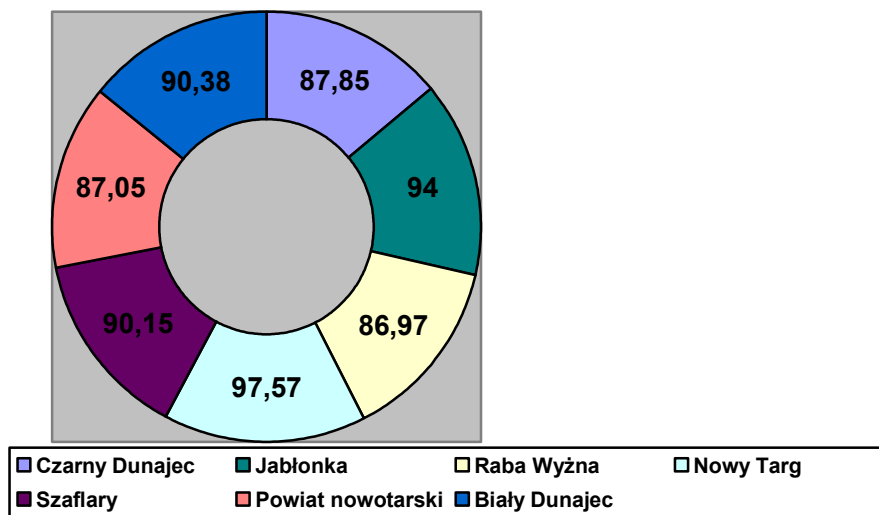
Na zasoby mieszkaniowe gminy Czarny Dunajec składa się 5.510 mieszkań o łącznej powierzchni 484.074 m² (2006 r.). Średnia powierzchnia jednego mieszkania w gminie Czarny Dunajec osiągnęła w 2006 roku wysoką wartość 87,85 m², bardzo zbliżoną do adekwatnego wskaźnika dla powiatu nowotarskiego (87,05 m²) i znacznie wyższą od tej dla regionu małopolskiego (73,9 m²). W gronie gmin był to jeden z niższych wyników, przeciętnie mniejsze mieszkania znajdują się tylko w gminie Raba Wyżna (86,97 m²).

Tabela 31. Zasoby mieszkaniowe – 2006 r.

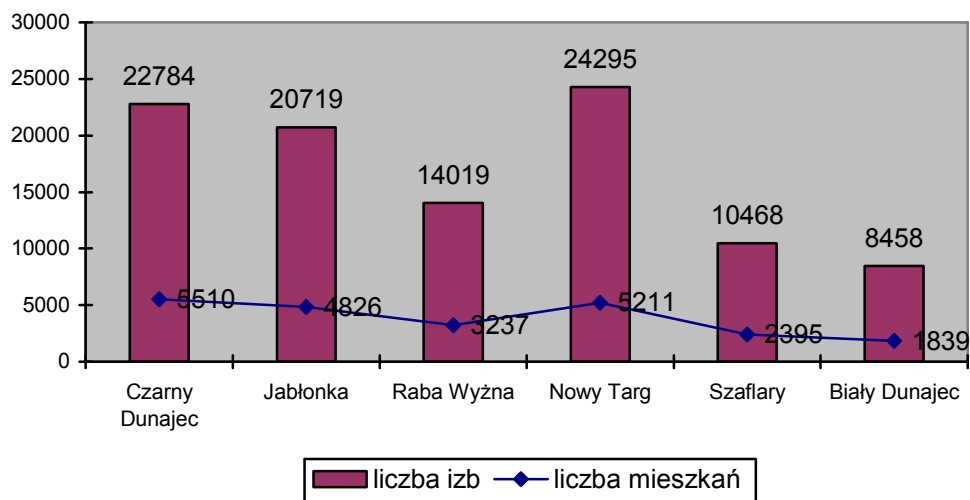
Gmina	Liczba			Powierzchnia w m ²		
	Mieszkań ogółem	Izb ogółem	Izb na mieszkanie	Mieszkań ogółem	Mieszkania średnio	Mieszkania na 1 osobę
Czarny Dunajec	5.510	22.784	4,13	484.074	87,85	22,7
Jabłonka	4.826	20.719	4,29	453.678	94,0	26,9
Raba Wyżna	3.237	14.019	4,33	281.539	86,97	20,7
Nowy Targ (gmina wiejska)	5.211	24.295	4,66	508.478	97,57	23,0
Szaflary	2.395	10.468	4,36	216.194	90,15	21,1
Powiat nowotarski	49.402	213.670	4,32	4.300.924	87,05	23,6
Biały Dunajec	1.839	8.458	4,59	166.212	90,38	24,6
Województwo małopolskie	1.031.658	3.916.987	3,79	76.281.949	73,94	23,3

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Średnia powierzchnia mieszkań - 2006 r. (m2)

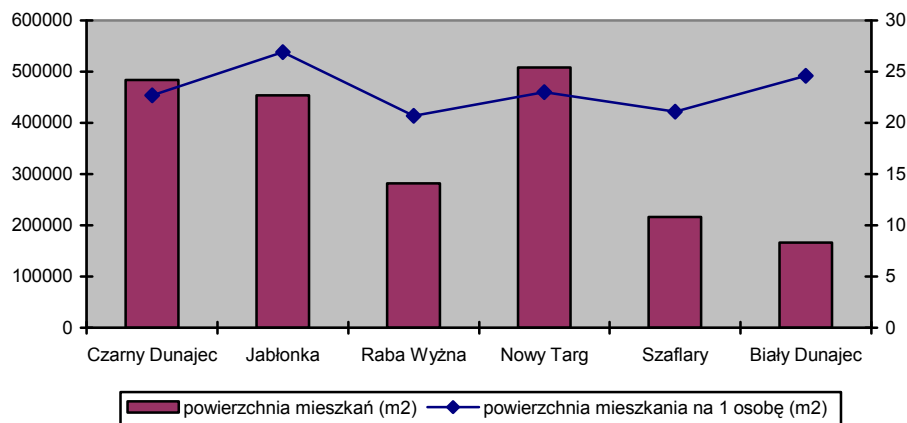

Zasoby mieszkaniowe - 2006 r.

Niewiele lepiej w gminie Czarny Dunajec jest przy porównywaniu powierzchni mieszkania na 1 osobę. Na mieszkańca Czarnego Dunajca przypada średnio 22,7 m² – to wynik niższy od średniej powiatowej (23,6 m²) oraz wojewódzkiej (23,3 m²). Najwięcej metrów kwadratowych mieszkania na 1 osobę przypada w Jablonce – 26,9 m².

Powierzchnia mieszkań - 2006r.

Kolejną ważną informacją jest liczba izb przypadająca na 1 mieszkanie. I te dane potwierdzają słabość mieszkalnictwa Czarnego Dunajca na tle innych gmin. W Czarnym Dunajcu na jedno mieszkanie przypadają 4,13 izby. Jest to wielkość niższa od wielkości w powiecie nowotarskim (4,32), a jednocześnie wyższa od wielkości w województwie (tylko 3,79). Jednak kontrast między województwem małopolskim a gminami nowotarskimi widoczniejszy jest przy zestawieniu tegoż województwa z gminą wiejską Nowy Targ (4,66) czy gminą z powiatu tatrzańskiego, Białym Dunajcem (4,59).

VIII.3. Edukacja przedszkolna, podstawowa i gimnazjalna

Zgodnie z Ustawą o samorządzie gminnym, do jego obowiązków należy zapewnienie edukacji na szczeblu przedszkolnym, podstawowym i gimnazjalnym. W gminie Czarny Dunajec funkcjonuje 1 przedszkole publiczne. W roku szkolnym 2006/2007 uczęszczało do niego 117 dzieci, którymi opiekują się 7 wychowawców przedszkolnych.

Na szczeblu edukacji podstawowej działa w gminie Czarny Dunajec 11 szkół podstawowych. W szkołach tych naukę pobierało w roku szkolnym 2006/2007 łącznie 1.559 uczniów. Średnio w jednej szkole podstawowej z terenu gminy Czarny Dunajec naukę pobierało 141,7 uczniów (w roku szkolnym 2006/2007).

W 4 gimnazjach działających w gminie Czarny Dunajec w roku szkolnym 2006/2007 kształciło się 821 młodych ludzi – średnio na jedno gimnazjum przypadało 205 uczniów.

Dodatkowo, na jedną szkołę podstawową przypadało 15 nauczycieli (ze 167 w całej gminie), a na gimnazjum – 20 nauczycieli (przy 80 w całej gminie).

Tabela 32. Przedszkola w wybranych gminach woj. małopolskiego – 2006 r.

Gmina	Przedszkola	Miejsca		Dzieci
		ogólnie	niewykorzystane	
Czarny Dunajec	1	125	26	99
Jabłonka	1	175	8	167
Raba Wyżna	4	254	0	294
Nowy Targ (gmina wiejska)	1	50	19	31
Szaflary	2	63	0	81
Biały Dunajec	0	0	0	0
Powiat nowotarski	27	1.975	11	1.964
Województwo małopolskie	795	60.397	512	59.885

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Rys. 1. Przedszkola - 2006 r.

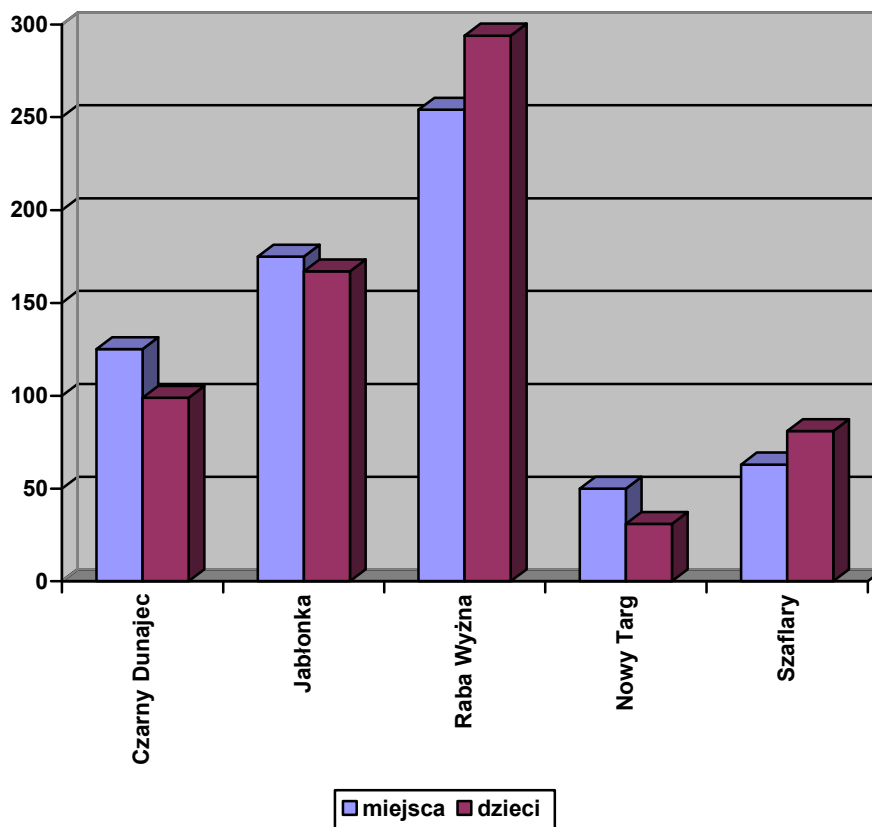

Tabela 33. Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne – 2006 r.

Gminy	Szkoły podstawowe			Gimnazja		
	ogółem	uczniowie	średnio uczniów na szkołę	ogółem	uczniowie	średnia uczniów na szkołę
Czarny Dunajec	11	1.666	104,12	6	886	147,66
Jablonka	15	1.581	112,92	4	926	231,5
Raba Wyżna	9	1.086	120,66	2	637	318,5
Nowy Targ (gmina wiejska)	20	1.970	98,5	4	1.142	285,5
Szaflary	8	855	106,87	7	490	70
Powiat nowotarski	113	14.742	130,3	40	8.617	215,42
Biały Dunajec	5	496	99,2	4	291	72,75
Województwo małopolskie	1.741	224.158	128,75	662	134.416	203,04

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Rok szkolny 2005/2006 w gminie Czarny Dunajec to czas funkcjonowania 11 szkół podstawowych oraz 6 gimnazjalnych. W tych pierwszych kształciło się 1.666 uczniów (przeciętnie do jednej szkoły podstawowej uczęszczało zatem 104 uczniów), gimnazjalistów było zaś 886 (148 na jedno gimnazjum). Więcej uczniów, a co za tym idzie, także więcej szkół, występowało w gminie wiejskiej Nowy Targ – w 20 szkołach podstawowych nauki pobierało 1.970 uczniów. Również

w gminie Jabłonka tego typu szkół było więcej niż w gminie Czarny Dunajec – 15. Przez 10 miesięcy roku szkolnego uczyło się w nich 1.581 uczniów (o 85 mniej niż w Czarnym Dunajcu). Najmniej szkół podstawowych edukowało dzieci w gminie Biały Dunajec – tam 5 takich placówek oświatowych kształciło 496 uczniów.

Liczba szkół podstawowych nie idzie w parze z ilością gimnazjów. I tak, w gminie wiejskiej Nowy Targ funkcjonowały tylko 4 placówki tego typu, tymczasem w gminie Szaflary 8 szkołom podstawowym towarzyszyło 7 gimnazjów (najwięcej spośród omawianych jednostek). Na przeciwnym biegunie znajduje się gmina Raba Wyżna z zaledwie 2 gimnazjami.

Osobną kwestią jest ilość uczniów przypadająca na szkołę podstawową lub gimnazjalną. W gminie wiejskiej Nowy Targ duża ilość szkół podstawowych pozwoliła uniknąć przeludnienia wśród uczniów (przeciętnie do jednej szkoły uczęszcza tam 98 uczniów). Odwrotna sytuacja ma miejsce w gminie Raba Wyżna, w której w 9 szkołach podstawowych uczy się 121 uczniów. Gmina Czarny Dunajec plasuje się pośrodku stawki i zdecydowanie poniżej średniej dla powiatu nowotarskiego (130 uczniów na jedną szkołę podstawową) oraz regionu (129). Równie komfortową sytuację ma 886 czarnodunajeckich gimnazjalistów – na jedno gimnazjum przypada tam 148 uczniów. Jest to wartość zdecydowanie niższa od średniej regionalnej (203 gimnazjalistów na jedną szkołę) oraz powiatowej (215). Najwięcej uczniów w szkołach gimnazjalnych znajduje się w gminach Raba Wyżna i Nowy Targ (odpowiednio 318 i 285 gimnazjalistów na jedną szkołę).

Szkolnictwo - 2006.

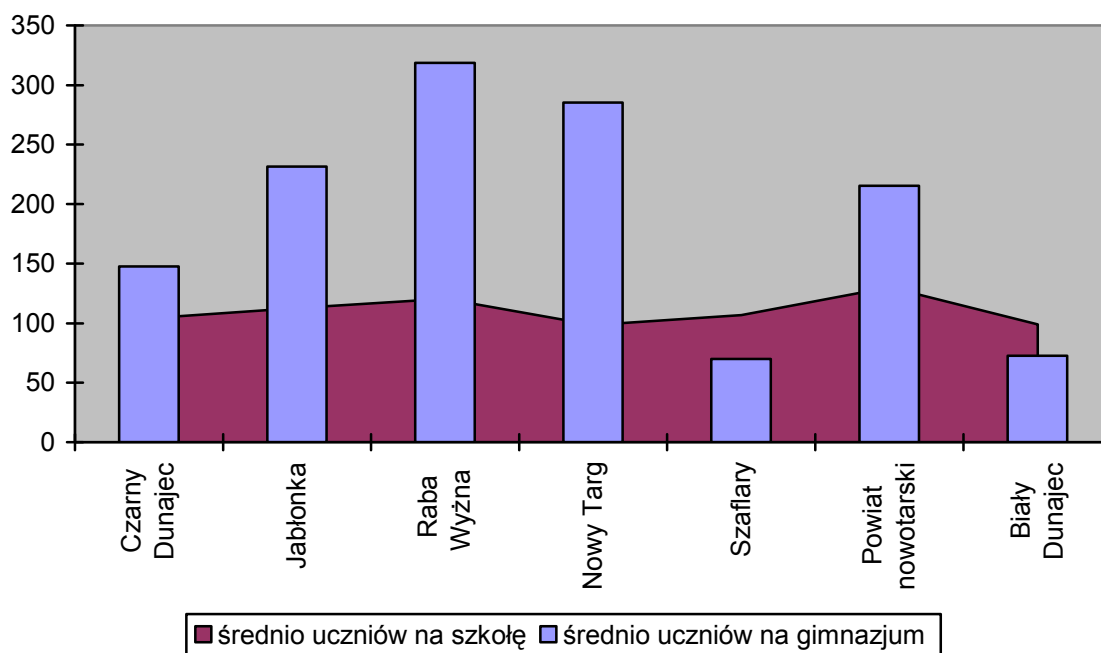

Tabela 34. Placówki oświatowe gminy Czarny Dunajec w roku szkolnym 2006/2007

Lp.	Nazwa placówki	Liczba nauczycieli	Liczba uczniów
Gimnazja			
1.	Gimnazjum Czarny Dunajec	29	255
2.	Gimnazjum Ciche	20	284
3.	Gimnazjum Piekielnik	20	161
4.	Gimnazjum Załuczne	11	121
	<i>łącznie</i>	<i>80</i>	<i>821</i>

	Szkoły podstawowe		
1.	SP Czarny Dunajec	24	291
2.	SP Ciche 1	26	200
3.	SP Ciche 3	7	78
4.	SP Chochółów	9	105
5.	SP Czerwienne	11	75
6.	SP Odrowąż	15	145
7.	SP Pieniążkowice	18	138
8.	SP Piekelnik	23	234
9.	SP Podczerwone	12	114
10.	SP Podszkle	10	78
11.	SP Ratulów	12	101
	<i>łącznie</i>	<i>167</i>	<i>1.559</i>
	Przedszkola		
1.	Przedszkole Samorządowe	7	117

Źródło: Urząd Gminy w Czarnym Dunajcu

VIII.4. Biblioteki publiczne

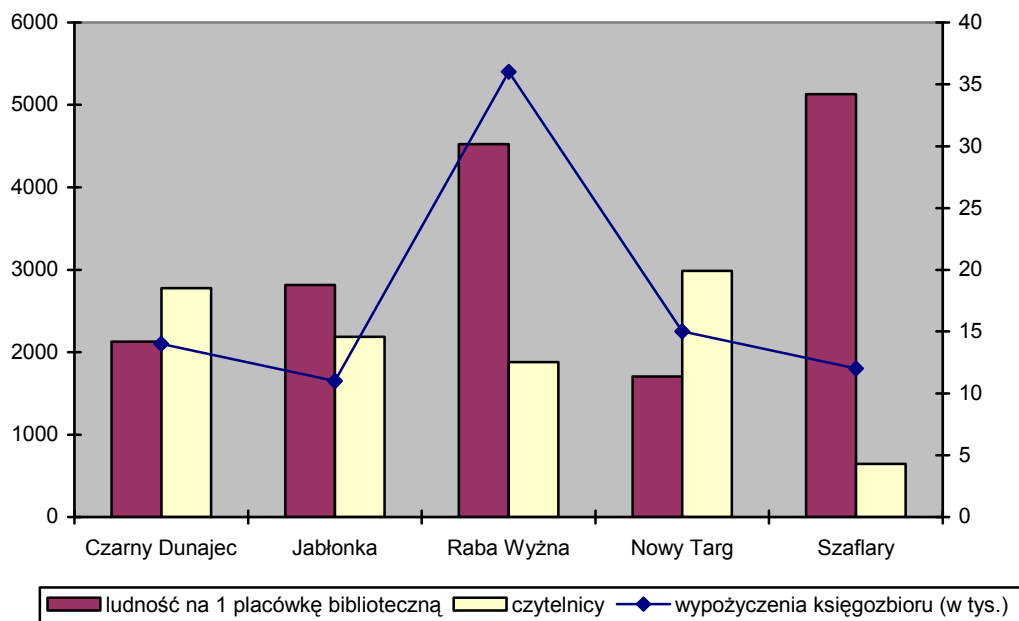
W gminie Czarny Dunajec działa 10 bibliotek, które w 2006 r. obsłużyły 2.777 czytelników. Więcej czytelników zjawiało się tylko w gminie wiejskiej Nowy Targ, ale wynika to także z większej liczby bibliotek w tamtejszej gminie – 13. Przeciętny czytelnik biblioteki w Czarnym Dunajcu wypożyczył w 2006 r. 14 książek. Jest to wynik zbliżony do średniej powiatowej – 15 książek i jednocześnie niższy od średniej wojewódzkiej – 18 książek. Najaktywniejsi czytelnicy to mieszkańcy gminy Raba Wyżna – przeciętnie każdy z nich wypożyczył 37 książek w jednej z zaledwie trzech bibliotek.

Tabela 35. Biblioteki w wybranych gminach powiatu małopolskiego – 2006 r.

Gmina	Biblioteki i filie	Czytelnicy	Wypożyczenia księgozbioru	
			W tys.	Na 1 czytelnika
Czarny Dunajec	10	2.777	38,9	14,02
Jabłonka	6	2.187	24,3	11,13
Raba Wyżna	3	1.880	44,3	36,61
Nowy Targ (gmina wiejska)	13	2.986	45,5	15,26
Szaflary	2	645	8,2	12,72
Powiat nowotarski	57	31.215	466,1	14,93
Biały Dunajec	1	881	8,29	9,41
Województwo małopolskie	766	709.099	12.356,1	17,57

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Czytelnictwo - 2006 r.

VIII.5. Podstawowa opieka medyczna

Nad zdrowiem mieszkańców gminy Czarny Dunajec czuwa 6 ośrodków medycznych, tyle samo co w gminie wiejskiej Nowy Targ i o jedną więcej niż w Jabłonce. Na jedną placówkę w gminie Czarny Dunajec przypada ok. 3.500 mieszkańców – jest to o 200 osób więcej niż wskazuje wynik dla powiatu nowotarskiego. W najgorszej sytuacji jest ludność w gminie Szaflary – tam funkcjonuje tylko 1 placówka medyczna.

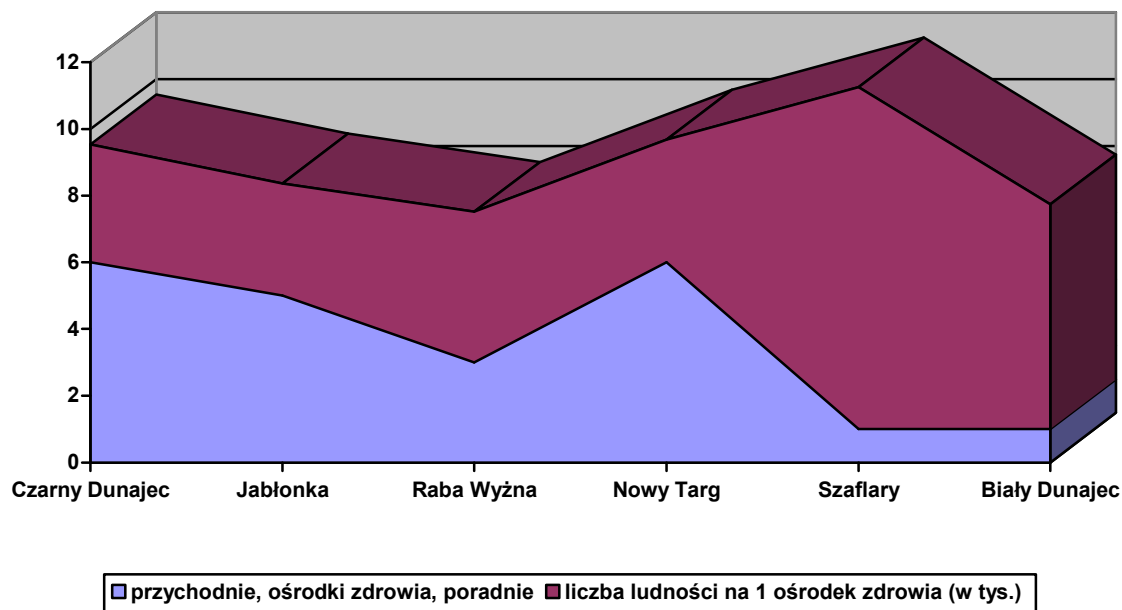
W gminie Czarny Dunajec działają 3 apteki – na każdą z nich przypada niewiele ponad 7.000 mieszkańców. Jest to wynik niemalże dwukrotnie wyższy od średniej powiatowej (3.900). Mniej korzystne proporcje są w gminie wiejskiej Nowy Targ (11.000 mieszkańców na aptekę) oraz w gminie Szaflary (10.250).

Tabela 36. Obiekty podstawowej opieki medycznej - 2006 r.

Gmina	Przychodnie, ośrodki zdrowia, poradnie	Liczba ludności na 1 ośrodek zdrowia w tys.	Apteki	Liczba ludności na 1 aptekę zdrowia w tys.
Czarny Dunajec	6	3,54	3	7,09
Jabłonka	5	3,37	3	5,63
Raba Wyżna	3	4,52	2	6,78
Nowy Targ (gmina wiejska)	6	3,68	2	11,06
Szaflary	1	10,25	1	10,25
Powiat nowotarski	55	3,31	46	3,96
Biały Dunajec	1	6,74	1	6,74
Województwo małopolskie	1.184	2,76	944	3,46

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Obiekty podstawowej opieki medycznej - 2006 r.

Apteki - 2006 r.

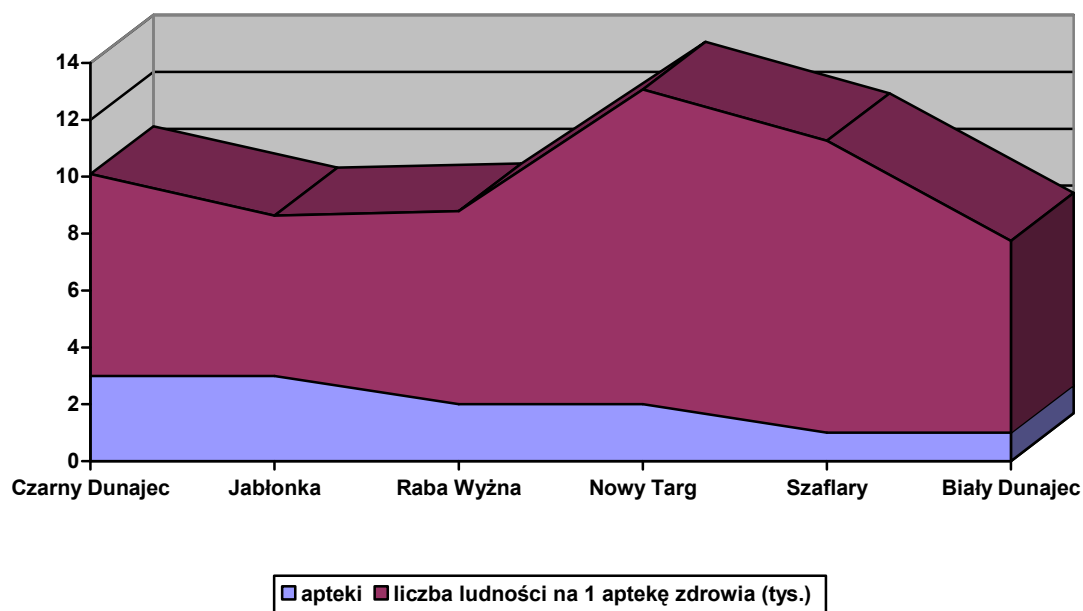

Tabela 37. Personel medyczny

Lp.	Przychodnia	Lekarze POZ	Lekarze stomat.	Lekarze specjal. gin. pol.	Piel. środ.-rodzinne i zabiegowe	Położna środ.-rodzinna	Piel. medycyny szkolnej	Mgr rehabilit., technicy
1.	Czarny Dunajec	2	1	1	1	-	1	1+2
2.	Ratulów	3	3	1	4	1	1	-
3.	Odrawąż	1	1	-	1	-	1	-
4.	Chochółów	1	1	-	1	-	1	-
Suma		7	5	2	7	1	4	3

Źródło: Urząd Gminy w Czarnym Dunajcu

W gminie Czarny Dunajec pacjentów przyjmuje 7 lekarzy Państwowej Opieki Zdrowotnej, z czego 3 działa w miejscowości Ratulów, 2 w miejscowości Czarny Dunajec, a po 1 w miejscowościach Odrawąż i Chochółów. Na terenie gminy usługi stomatologiczne świadczy 5 dentystów – 3 w miejscowości Ratulów i po jednym w każdej z trzech miejscowości – Czarny Dunajec, Odrawąż oraz Chochółów. Tylko w Czarnym Dunajcu i Ratulowie można udać się na wizytę do ginekologa-położnika. W gminie pracuje 7 pielęgniarek środowiskowo-rodzinnych i zabiegowych (4 w miejscowości Ratulów i po jednej w miejscowościach: Czarny Dunajec, Odrawąż, Chochółów) i tylko jedna położna środowiskowo-rodzinna (w miejscowości Ratulów). W każdej z czterech miejscowości chorzy uczniowie mają do dyspozycji jedną pielęgniarkę medycyny szkolnej. W miejscowości Czarny Dunajec pracuje jeden magister rehabilitacji oraz 2 techników.

Na terenie gminy Czarny Dunajec do lekarzy POZ zadeklarowało się 15.886. Liczba pacjentów zadeklarowanych do pielęgniarek środowiskowo-rodzinnych wynosi 12.016. Do położnej środowiskowej zadeklarowało się 3.644, a liczba uczniów objętych świadczeniami z zakresu medycyny szkolnej to 2.795.

VIII.6. Rynek pracy

Wartościami charakteryzującymi rynek pracy, obok stopy bezrobocia, jest także liczba osób pracujących. To one (przynajmniej teoretycznie, gdyż dane te nie uwzględniają „szarej strefy”) biorą na swoje barki ciężar utrzymania pozostałych mieszkańców, a więc dzieci, uczącą się młodzież, studentów, bezrobotnych, rencistów i emerytów.

Do grona osób pracujących zalicza się:

- a) osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, powołanie, mianowanie lub wybór),
- b) pracodawców i pracujących na własny rachunek, czyli:
 - właścicieli, współwłaścicieli i dzierżawców gospodarstw indywidualnych w rolnictwie (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin) oraz indywidualnych właścicieli zwierząt gospodarskich nie posiadających użytków rolnych,
 - właścicieli i współwłaścicieli (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin; z wyłączeniem wspólników spółek, którzy nie pracują w spółce) podmiotów prowadzących działalność gospodarczą poza gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie,
 - inne osoby pracujące na własny rachunek, np. osoby wykonujące wolne zawody,
- c) osoby wykonujące pracę nakładczą,
- d) agentów (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin oraz osobami zatrudnionymi przez agentów),
- e) członków spółdzielni produkcji rolniczej,
- f) duchownych pełniących obowiązki duszpasterskie.

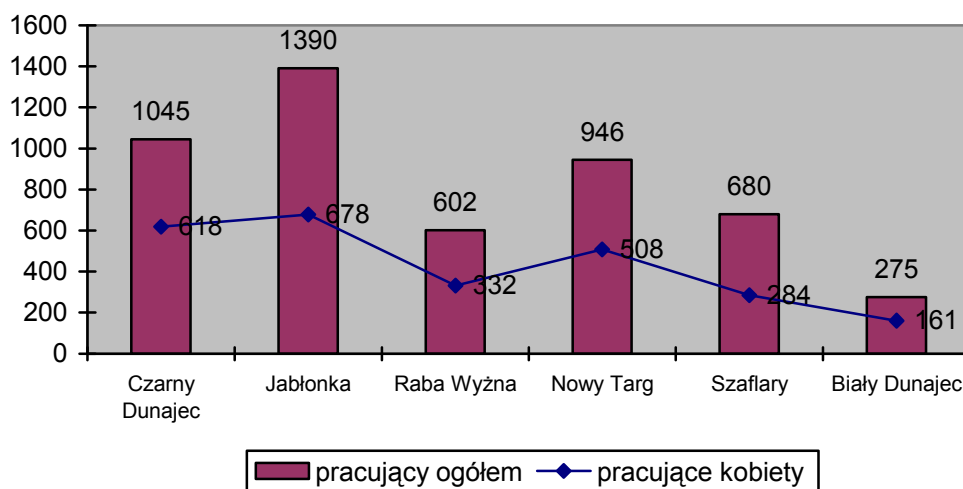
Tabela 38. Liczba pracujących mieszkańców gmin w 2006 r.

Gmina	Pracujący		Odsetek ludności gminy w wieku produkcyjnym
	Liczba ogółem	W tym kobiety	
Czarny Dunajec	1.045	618	8,09
Jabłonka	1.390	678	14,0
Raba Wyżna	602	332	7,22
Nowy Targ (gmina wiejska)	946	508	31,94
Szaflary	680	284	10,99
Powiat nowotarski	20.889	11.298	18,80
Biały Dunajec	275	161	6,68
Województwo małopolskie	631.314	310.202	30,62

*Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób i bez pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie. Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

W gminie Czarny Dunajec w 2006 r. pracowało 1.045 jej mieszkańców (dane GUS – bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób i bez pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie), co stanowi zaledwie 8,09% całej grupy ludności gminy w wieku produkcyjnym. Tylko w gminie Biały Dunajec i Raba Wyżna ten współczynnik jest jeszcze niższy – odpowiednio 6,68% i 7,22%. Najlepsza sytuacja ma miejsce w gminie wiejskiej Nowy Targ. Tam pracujący to 31,94% ludności w wieku produkcyjnym. Jest to wynik lepszy od średniej dla województwa małopolskiego – 30,62%.

Liczba pracujących - 2006 r.

VIII.7. Kultura i sport

Trudno byłoby promować gminę Czarny Dunajec bez uwzględnienia góralskiego folkloru. I to między innymi w celu promocji gminy odbywają się coroczne imprezy kulturalne „Muzykowanie na Duchową Nutę”, czyli przegląd kapel, któremu duchowo patronuje słynny muzykant z Cichego, nazywany właśnie Duchową Nutą. „Bajklus”, kolejna cykliczna impreza to przegląd teatryków dziecięcych, dla starszych zaś przeznaczony jest konkurs amatorskich grup scenicznych „Przepatrzowiny Teatrów Regionalnych”. Aby posłuchać miejscowych wokalistów i pooglądać lokalnych tancerzy, warto wybrać się na „Przeziyarkę Młodych Toncek i Śpiwowków Góralskich”. Koniec lata to tradycyjnie „Hołdymas”, czyli tamtejsze dożynki. Nazwa wzięła się od góralskiego pojęcia *hołdymasić*, czyli zwozić ostatni wóz siana z pola do stodoły.

Troszczeniem się o wielowiekowe tradycje regionu zajmuje się Gminny Ośrodek Kultury w Czarnym Dunajcu oraz Związek Podhalan, posiadający 9 oddziałów w gminie. Ponadto, wiele inicjatyw kulturowych związanych jest z Ochotniczą Strażą Pożarną. W Czarnym Dunajcu prężnie działa, utworzona przy OSP, orkiestra dęta.

A jest o co się troszczyć na Podhalu. Trzeba wspomnieć o wiosennym redyku, czyli pochodzie na hale, zakończonego wejściem do szałas, rozpaleniem watry i rozstawieniem kosza oraz o redyku jesiennym, czyli zgaszeniu watry, pożegnaniem się z szałasem i przywitaniem ze wsią. Oba wydarzenia nierozdzielnie związane są z wieloma obrzędami i rytuałami, których juhasi i bacowie ściśle przestrzegali, licząc na ochronę przed chorobami i mocami nadprzyrodzonymi.

Na terenie gminy – w Chochołowie – znajdują się dwie placówki o charakterze muzealnym. Jest to Muzeum Powstania Chochołowskiego oraz Izba Regionalna ze zbiorami rękodzielnictwa. Tradycje rękodzielnicze utrzymywane są praktycznie w każdej ze wsi. Powszechna jest rzeźba w drewnie, wyrób ciupag, fajek, dzwonków pasterskich, noży zbójnickich, skórzanych pasów, kierpców, mebli regionalnych oraz wyszywanej odzieży. Przysiółek Żary słynny jest z odlewnictwa dzwonów, a w Starem Bystrem powstają regionalne instrumenty – skrzypce, gęśle i basy.

Skarbem czarnodunajeckiej ziemi są liczni twórcy, artyści ludowi wszech dziedzin, stanowiący o sile miejscowej kultury i góralskiej tradycji. W drewnie rzeźbią: Jan Zięder z Chochołowa, Alojzy Śmiech i Tomasz Król z Pieklielnika; ciupagi, fajki i noże zbójnickie zdaje Stanisław Skubisz w Czerwiennem. Józef Bednarz z Czerwiennego robi skórzane opaski - szerokie góralskie pasy ze sprzączkami, kierpce oraz meble regionalne. Andrzej Mateja z tej samej wsi potrafi uszyć starodawne filcoki - zimowe buty ze skóry i grubego sukna. Piękne, barwnie wyszywane cuchy i bukowe portki szyją Władysław Gromada i Czesław Ujeński w Chochołowie oraz Przemysław Garbaruk w Cichem. W świat wyjeżdżają dzwonki o pięknym tonie - dzieła miejscowych ludwisarzy: Józefa i Władysława Kulawiaków z odrowąskich Żarów. Władysław Stopka-Król z Czerwiennego wyspecjalizował się w dzwoneczkach pasterskich, tzw. zbyrcokach. W Starem Bystrem, u lutnika Grzegorza Takuśki, rodzą się skrzypce, gęśle i basy. Andrzej Gąsienica-Sawicki z Ratułowa robi kierpce, Franciszek Obrochta z Bystrego dał się poznać jako poeta ludowy, gawędziarz i muzykant. W Chochołowie maluje na szkłe Aniela Stanek-Kojsova. Wiele hafciarek cudnie zdobi góralskie odzienie. Działa w gminie wiele regionalnych zespołów, wśród nich daleko zasłynęły taneczne i śpiewacze grupy „Tatry” z Ratułowa i „Bachledówka” z Czerwiennego. Swoimi występami zachwycają także: „Watra” z Czarnego Dunajca, „Honielnik” z Czerwiennego, „Odrowążanie” z Odrowąża Podhalańskiego, „Krzesany” z Cichego, „Mali Miętusianie” z Miętustwa, „Turnie” ze Starego Bystrego, „Zapodziańskie” z Koniówki i „Siumni” z Chochołowa, „Serdocki” z Podszkła, „Pieniążkowanie” z Pieniążkowic, „Mali Dunajczanie” z Czarnego Dunajca, „Mali Wróblowianie” z Wróblówki. Głośno też o miejscowych kapelach: rodzinnej muzyce Ogórków z Cichego, muzyce Stanisława Bukowskiego z Czarnego Dunajca i muzyce Józefa Hawryły z Cichego, Rodzinnej Muzyce Czechów z Czarnego Dunajca, Muzyce Takuśkich z Czerwiennego, Muzyce Obrochtów ze Starego Bystrego.

Wykaz wydarzeń kulturalnych i imprez sportowo rekreacyjnych w gminie Czarny Dunajec – 2007 r.:

05.01.2007 - Konkurs Recytatorski im. Andrzeja Florka Skupnia - Czarny Dunajec

08.01.2007 - Zawody o puchar Koziołka Matołka - Pieklielnik

21.01.2007 - Koncert Kolęd - Pieklielnik

24-25.01.2007 - Przegląd Jasełek i Grup Kolędniczych - Czarny Dunajec

07-08.02.2007 - Muzykowanie na Duchową Nutę - Czarny Dunajec

18.02.2007 - Przegląd Góralskiej Pieśni i Poezji Patriotycznej - Chochół

21-22.02.2007 - 161 Rocznic Powstania Chochółowskiego

25.02.2007 - Zawody w biegach narciarskich z okazji 161 Rocznic Powstania Chochółowskiego - Chochół

28.02.2007 - Potyczki Szkolne „Podhale moja mała ojczyzna” - Czarny Dunajec

02-04.03.2007 - Memoriał im. Zdzisława Duraja - Podczerwone

27-28.03.2007 - Przegląd Teatrzyków Dziecięcych „Bajklus” - Czarny Dunajec

22.04.2007 - Koncert „Śpiewajmy Panu” - Stare Bystre

01-03.05.2007 - Przegląd Teatrów Regionalnych Małopolski - Czarny Dunajec
09.05.2007 - Olimpiada wiedzy o Europie - Czarny Dunajec
13.05.2007 - Przegląd Góralskiej Pieśni Religijnej - „Bachledówka” Czerwienne
24.05.2007 - Przegląd Dziecięcego Teatru Regionalnego - Ratułów
03.06.2007 - Festyn Rodzinny Załuczne
17.06.2007 - Festyn Rodzinny Czarny Dunajec
24.06.2007 - Festyn Rodzinny Podszkle
08.07.2007 - Śpiewanie i Granie pod Chochołowskom Strzechom
26.08.2007 - Festyn Rodzinny Pieniążkowice
08-09.09.2007 - Hołdymas - Gminne Dożynki 2007 - Czarny Dunajec
07.10.2007 - Przegląd Młodych Toniecników i Śpiewoków Góralskich - Ratułów
14.11.2007 - Międzyszkolny Konkurs Pieśni Patriotycznej i Żołnierskiej im. F. Gwiżdża - Odrowąż
06.12.2007 - Mikołajki „baw się razem z nami” - Czarny Dunajec
Źródło: <http://www.czarny-dunajec.pl/node/224?q=node/3432>

VIII.8. Współpraca międzynarodowa i krajowa

Gmina Czarny Dunajec najaktywniej współpracuje z Priborsko (Bułgaria). Kooperacja między obiema jednostkami polega przede wszystkim na wymianie informacji i doświadczeń z zakresu wykorzystywania środków finansowych, pochodzących z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. Ważnym aspektem, łączącym gminę Czarny Dunajec i Priborsko jest również działanie na rzecz ochrony środowiska. Współpraca została potwierdzona stosowną Uchwałą Rady Gminy z dnia 25 VII 2007 r.

Aktywny kontakt ze Związkami Podhalan w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej oraz Kanadzie utrzymują lokalne Oddziały Związków Podhalan oraz sama gmina Czarny Dunajec. Najczęściej kontakty te polegają na pomocy finansowej, przekazywanej przez emigrantów na polskie szkoły.

Gmina Czarny Dunajec jest członkiem Euroregionu Tatry (Inicjatywa Wspólnotowa UE INTERREG III A Polska-Słowacja). Celem tego stowarzyszenia jest m.in. współpraca środowisk młodzieżowych, współpraca ekonomiczna, ochrona i kultywacja tradycji ludowej, a także szeroko rozumiane imprezy sportowe i rekreacyjne. Ważnym dla gminy projektem, realizowanym w ramach Euroregionu Tatry, jest przedsięwzięcie „Historyczno-kulturowo-przyrodniczy szlak wokół Tatr”.

Interesujący charakter miała w przeszłości współpraca ze Słowacją. Jej głównym zadaniem miała być ochrona torfowisk. W 2000 r., gmina Czarny Dunajec, Gmina Jabłonka, Okręg Hladovka, Okręg Sucha Hora, Starostwo Powiatowe Nowy Targ, Okresny Urząd Twardosin, Okresny Urząd Namestovo, Małopolski Urząd Wojewódzki – Wojewódzki Konserwator Przyrody, Nadleśnictwo Nowy Targ oraz Mesto Trstena zobowiązały się do racjonalnego wykorzystywania oraz dążenia do zachowania terenów podmokłych.

Poza współpracą o zasięgu międzynarodowym, obywatele gminy współdziałają z podmiotami krajowymi. I tak, na terenie czterech gmin – Białego Dunajca, Poronina, Kościeliska oraz Czarnego Dunajca – doszło do utworzenia Podhalańskiej Lokalnej Grupy Działania, funkcjonującej w ramach Programu Leader+. Głównym Celem PLGD jest dążenie do zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich oraz turystyki, pobudzaniu mieszkańców czterech gmin do aktywnego działania w ramach społeczeństwa obywatelskiego, stymulowania świadomości ekologicznej oraz zachowania naturalnego i kulturowego dziedzictwa na tamtejszy teren.

Podhalańskie gminy, w celu wydajniejszego gospodarowania ściekami i w obliczu konieczności rozbudowy kanalizacji na całym Podhalu, powołały Podhalańskie Przedsiębiorstwo Komunalne (sp. z o.o.). Głównym składnikiem budżetu PPK są środki unijne (korzystano z programu przedakcesyjnego IPA, a następnie ZPORR). Terenem działania PPK jest obszar między gminą Nowy Targ a gminą Szaflary.

W 2004 r. doszło do podpisania deklaracji utworzenia Małopolskiej Koalicji na Rzecz Ochrony Bocianów i Ich Siedlisk. Inicjatorami przedsięwzięcia był lokalny samorząd oraz organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy i osoby indywidualne z gminy Czarny Dunajec.

VIII.9. Bezrobocie

Dane dotyczące bezrobocia pochodzą z Powiatowego Urzędu Pracy w Nowym Targu, źródeł internetowych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie. Jak powszechnie wiadomo PUP prowadzi kompleksowe działania w celu aktywizacji osób bezrobotnych w całym powiecie nowotarskim, dlatego też stopa bezrobocia określana jest dla całego jego obszaru. W celach porównawczych w niniejszej analizie zamieszczono także wskaźniki stopy bezrobocia we wszystkich powiatach regionu nowotarskiego. Dane dotyczące liczby osób bezrobotnych pokazano w rozkładzie na poszczególne gminy powiatu nowotarskiego, natomiast szczegółowe dane ukazujące strukturę bezrobocia przedstawiono ogółem dla całego powiatu.

Bezrobotny definiowany jest jako osoba nie zatrudniona i nie wykonująca innej pracy zarobkowej, zdolna i gotowa do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy, nie ucząca się w szkole w systemie dziennym, zarejestrowana we właściwym dla miejsca zameldowania (stałego lub czasowego) powiatowym urzędzie pracy, jeżeli:

- ukończyła 18 lat, za wyjątkiem młodocianych absolwentów,
- kobieta nie ukończyła 60 lat, a mężczyzna 65 lat,
- nie nabyła prawa do emerytury lub renty inwalidzkiej,
- nie posiada gospodarstwa rolnego o powierzchni powyżej 2 ha przeliczeniowych,
- nie jest osobą tymczasowo aresztowaną lub nie odbywa kary pozbawienia wolności,
- jest osobą niepełnosprawną, której stan zdrowia pozwala na podjęcie zatrudnienia co najmniej w połowie wymiaru czasu pracy.

Tabela 39. Stopa bezrobocia w rozbiciu na powiaty województwa małopolskiego

Powiat	Stopa bezrobocia [%]*
Bochnia	7,4
Brzesko	11,4
Chrzanów	12,6
Dąbrowa Tarnowska	16,9
Gorlice	17,6
GUP Kraków	4,5
UPP Kraków	8,3
Limanowa	16,9
Miechów	8,0
Myślenice	8,9
Nowy Sącz-miasto	10,5
Nowy Sącz-powiat	19,0
Nowy Targ	8,7
Olkusz	12,5
Oświęcim	11,0
Proszowice	7,9
Sucha Beskidzka	7,6
Tarnów - miasto	6,7
Tarnów - powiat	10,9
Wadowice	9,7
Wieliczka	9,9
Zakopane	8,4
Województwo małopolskie	9,2
Polska	12,0

*stan na 30.VI. 2007 r.

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie

Stopa bezrobocia jest wskaźnikiem określającym stosunek liczby bezrobotnych do liczby ludności aktywnej zawodowo. Stopa bezrobocia w powiecie nowotarskim osiągnęła pod koniec czerwca 2007 r. wartość **8,7%**. Wynik ten kształtuje się na niższym poziomie niż stopa bezrobocia w województwie małopolskim – 9,2%. W czerwcu 2007 r. stopa bezrobocia w powiecie nowotarskim stawiała powiat na 8 miejscu spośród 22 powiatów ziemskich województwa małopolskiego.

Z metodologicznego punktu widzenia należy dodać, że statystyka rynku pracy obrazowana przez wskaźnik stopy bezrobocia nie uwzględnia tzw. „bezrobocia ukrytego”, które na obszarach wiejskich rozwinięte jest w największym stopniu, fałszując niejako prawdziwą sytuację na lokalnym rynku pracy. Bezrobocie ukryte skumulowane jest w gospodarstwach rolnych, którego członkowie (de facto nie posiadający żadnej pracy) nie rejestrują się z różnych powodów w urzędach pracy. Na zasiłek dla bezrobotnych nie mogą liczyć, ubezpieczenie zdrowotne i emerytalne zapewniają im składki płacone do Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS), a praca wykonana od czasu do czasu „na czarno” (nierzadko za granicą) pozwala na utrzymanie się. Po uwzględnieniu w rejestrach Urzędu Pracy bezrobocia ukrytego stopa bezrobocia mogłaby znacznie wzrosnąć.

Tabela 40. Stopa bezrobocia w powiecie nowotarskim

Rok	Stopa bezrobocia [%]		
	Powiat nowotarski	Województwo małopolskie	Polska
styczeń 2007	11,8%	11,6%	15,1%
luty 2007	10,9%	11,5%	14,9%
marzec 2007	10,7%	11,0%	14,4%
kwiecień 2007	10,1%	10,4%	13,7%
maj 2007	9,1%	9,9%	13,0%
czerwiec 2007	8,6%	9,5%	12,4%
lipiec 2007	8,7%	9,3%	12,2%
sierpień 2007	8,7%	9,2%	12,0%

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Nowym Targu

Rynek pracy w gminach należących obecnie do powiatu nowotarskiego w przeciągu ostatniego półrocza charakteryzował się nieco niższymi wskaźnikami bezrobocia w porównaniu z wartościami województwa małopolskiego. Ostatnie dostępne dane (sierpień 2007) pokazują, że wskaźnik bezrobocia w powiecie nowotarskim (8,7%) jest o 3,1 punktu procentowego niższa aniżeli pod koniec stycznia 2007 r. W regionie małopolskim spadek ten wyniósł 2,4 punktu procentowego (w sierpniu 2007 – 9,2%). W Polsce pomiędzy styczniem 2007 r. a sierpniem 2007 r. spadek wyniósł 3,1 punktu (sierpień 2007 - 12,0%).

Według najnowszych danych (30.06.2007) w Powiatowym Urzędzie Pracy w Nowym Targu zarejestrowanych było 5.220 bezrobotnych. Najmniejszy udział w ogólnej liczbie bezrobotnych mieszkańców powiatu posiada gmina Spytkowice, gdzie bezrobotni to tylko 2,16% bezrobotnych z powiatu nowotarskiego. Odwrotna proporcja ma miejsce w mieście Rabka – tam zarejestrowani bezrobotni to 9,34% bezrobotnych z powiatu. Do tej wartości blisko jest gminie Czarny Dunajec, w której 450 bezrobotnych stanowiło 8,62% bezrobotnych w powiecie.

Z grona ogółu bezrobotnych powiatu nowotarskiego ponad 55% stanowią kobiety, co jest wskaźnikiem wysokim. Najwyższy odsetek kobiet pozbawionych pracy cechuje gminę Spytkowice (65% ogółu bezrobotnych), najniższy zaś gminę Ochotnica Dolna (47%). Gmina Czarny Dunajec z odsetkiem 50% bezrobotnych kobiet z ogółu niepracujących znajduje się na trzecim miejscu i osiąga wynik lepszy od średniej powiatowej. Prawo do zasiłku przysługuje prawie 21% bezrobotnych, co stanowi jedną z najwyższych wartości w powiecie.

Tabela 41. Liczba bezrobotnych w gminach powiatu nowotarskiego w 2007 r. (stan na 30 VI)

Gmina	Bezrobotni ogółem	% ogółu w powiecie	Kobiety	% ogółu	Z prawem do zasiłku	% ogółu
Czarny Dunajec	450	8,62	228	50,66	94	20,88
Czorsztyn	125	2,39	80	64,0	24	19,2
Jabłonka	411	7,87	246	59,85	64	15,57
Krościenko	193	3,69	96	49,74	33	17,09
Lipnica Wielka	122	2,33	64	52,45	25	20,49
Łapsze Niżne	158	3,02	82	51,89	29	18,35
Nowy Targ	466	3,85	268	57,51	67	14,37
Ochotnica Dolna	201	3,85	95	47,26	44	21,89
Raba Wyżna	443	8,48	248	55,98	63	14,22
Rabka (miasto)	488	9,34	264	54,09	55	11,27
Rabka (gmina wiejska)	150	2,87	88	58,66	14	9,33
Spytkowice	113	2,16	74	65,48	18	15,92
Szuflary	261	5,0	142	54,4	32	12,26
Powiat nowotarski	5220	100	2885	55,26	737	14,11

Źródło: opracowanie własne na bazie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Nowym Targu

Najwięcej bezrobotnych w gminie Czarny Dunajec stanowią osoby młode (18-24 lata to 165 bezrobotnych) oraz osoby w wieku 45-54 lata – 92 bezrobotnych. Jest to charakterystyczne dla polskiego rynku pracy, na którym absolwentom bądź jeszcze uczącym się i przez to nie posiadającym wymaganego doświadczenia zawodowego, niezwykle trudno o pracę. W podobnej sytuacji są tzw. osoby w wieku niemobilnym, o czym świadczy rozpoczęta niedawno w Polsce kampania społeczna, której celem wskazanie jest na zalety pracownika w wieku 45-54 lata. W większości nowotarskich gmin – oraz w samym powiecie – najwięcej jest bezrobotnych najmłodszych oraz tych w wieku 25-34 lata. Najmniej bezrobotnych w każdym przypadku jest w ostatnim przedziale wiekowym – 60-64. Najliczniej tę grupę reprezentują bezrobotni z gminy Czarny Dunajec – 7 osób.

Tabela 42. Struktura wieku osób bezrobotnych gminach powiatu nowotarskiego (stan na 30. VI. 2007)

Gmina	18-24 lat	25-34 lat	35-44 lat	45-54 lat	55-59 lat	60-64 lat
Czarny Dunajec	165	86	76	92	24	7
Czorsztyn	39	34	17	27	8	0
Jabłonka	133	104	83	68	22	1
Krościenko	57	47	28	44	14	3
Lipnica Wielka	50	24	22	18	8	0
Łapsze Niżne	69	35	21	23	10	0
Nowy Targ	161	118	88	75	19	5

Ochotnica Dolna	85	47	34	25	8	2
Raba Wyżna	137	111	70	101	20	4
Rabka / miasto	74	141	95	127	47	4
Rabka / wieś	47	52	21	21	8	1
Spytkowice	37	27	26	18	5	0
Szaflary	91	52	51	47	16	4
Powiat nowotarski	1500	1316	954	1070	328	52

Źródło: opracowanie własne na bazie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Nowym Targu

W powiecie nowotarskim najtrudniej o pracę bezrobotnym z wykształceniem gimnazjalnym i niższym od gimnazjalnego – w urzędzie pracy zarejestrowanych są ich 2.070. Taka sama sytuacja występuje w gminie Czarny Dunajec (226 osób) i w większości pozostałych gmin, chociaż w gminie Czorsztyn najlicniejsza grupa nie posiadających pracy to ludzie z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Co ciekawe, o ile dane powiatowe wykazują, że mniej bezrobotnych jest wśród absolwentów szkół licealnych, a więcej pośród szkół policealnych i średnich zawodowych, tak w gminie Czarny Dunajec sytuacja jest odwrotna. Tu bowiem bezrobotni z wykształceniem średnim ogólnokształcącym są liczniejsi (57) od bezrobotnych z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (48). I w całym powiecie, i w każdej z gmin najmniej bezrobotnych to ludzie z wykształceniem wyższym – w Czarnym Dunajcu jest to tylko 9 mieszkańców.

Tabela 43. *Struktura wykształcenia osób bezrobotnych w gminach powiatu nowotarskiego (stan na 30.VI.2007)*

Gmina	Wyższe	Policealne i średnie zawodowe	Średnie ogólnokształcące	Zasadnicze zawodowe	Gimnazjalne i poniżej
Czarny Dunajec	9	48	57	110	226
Czorsztyn	3	22	21	44	35
Jabłonka	19	41	62	101	188
Krościenko	6	32	30	46	79
Lipnica Wielka	6	11	21	23	61
Łapsze Niżne	8	25	22	50	53
Nowy Targ	16	73	46	135	197
Ochotnica Dolna	8	49	29	56	59
Raba Wyżna	13	81	40	144	165
Rabka / miasto	36	101	55	116	180
Rabka / wieś	11	27	15	43	54
Spytkowice	3	20	12	30	48
Szaflary	5	38	16	65	137
Powiat nowotarski	222	887	637	1404	2070

Źródło: opracowanie własne na bazie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Nowym Targu

Najgorzej wiedzie się trwale bezrobotnym, pozbawionym pracy powyżej 24 miesięcy. Ludzie ci stanowią najlicniejszą grupę zarejestrowanych bezrobotnych w gminie Czarny Dunajec i w powiecie nowotarskim. W zupełnie odwrotnej sytuacji są ci, którzy nie mieli pracy przez okres do 1 miesiąca. Takich osób jest w gminie 25 – najmniej liczna grupa – a w powiecie 364. W skali powiatu najmniej bezrobotnych występuje w grupie pozbawionych pracy od 12 do 24 miesięcy.

W obu jednostkach bezrobotni z minimalnie 30-letnim stażem pracy to najrzadziej występujący bezrobotni. Relatywnie niewielu zarejestrowanych jest także ze stażem maksymalnie jednorocznym. Najlicniejsza grupa – i w powiecie, i w gminie – to bezrobotni bez jakiegokolwiek stażu.

Tabela 44. Bezrobotni według czasu pozostawania bez pracy w gminie Czarny Dunajec i powiecie nowotarskim (stan na 12 XII 2006)

Jednostka terytorialna	do 1 miesiąca	od 1 do 3	od 3 do 6	od 6 do 12	od 12 do 24	powyżej 24 miesięcy
Gmina Czarny Dunajec	25	84	72	80	85	755
Powiat nowotarski	364	1327	941	914	106	2035

Źródło: opracowanie własne na bazie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Nowym Targu

Tabela 45. Bezrobotni wg stażu pracy w gminie Czarny Dunajec i powiecie nowotarskim (stan na 12 XII 2006)

Jednostka terytorialna	Staż pracy do 1 roku	Od 1 do 5 lat	Od 5 do 10	Od 10 do 20	Od 20 do 30	30 lat i więcej	Bez stażu
Gmina Czarny Dunajec	28	105	63	75	42	12	176
Powiat nowotarski	521	1298	891	1122	677	134	1944

Źródło: opracowanie własne na bazie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Nowym Targu

Powiatowy Urząd Pracy wchodzący w skład powiatowej administracji zespolonej realizuje zadania nałożone ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U.Nr 99 poz.1001 z późn. zm.) mające na celu łagodzenie skutków bezrobocia oraz aktywizację zawodową bezrobotnych i innych osób poszukujących pracy.

Do zadań realizowanych przez samorząd powiatowy należy:

1. opracowanie i realizacja programu promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy stanowiącego część powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, o której mowa w odrębnych przepisach,
2. pozyskiwanie i gospodarowanie środkami finansowymi na realizację zadań z zakresu aktywizacji lokalnego rynku pracy,
3. udzielanie pomocy bezrobotnym i poszukującym pracy w znalezieniu pracy, a także pracodawcom w pozyskaniu pracowników przez pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe,
4. rejestrowanie bezrobotnych i poszukujących pracy,
5. inicjowanie i wdrażanie instrumentów rynku pracy,
6. inicjowanie, organizowanie i finansowanie usług i instrumentów rynku pracy,
7. inicjowanie i wspieranie tworzenia klubów pracy,
8. inicjowanie, organizowanie i finansowanie projektów lokalnych i innych działań na rzecz aktywizacji bezrobotnych,
9. opracowywanie analiz i sprawozdań, w tym prowadzenie monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych oraz dokonywanie ocen dotyczących rynku pracy na potrzeby Powiatowej Rady Zatrudnienia oraz organów zatrudnienia,
10. inicjowanie i realizowanie przedsięwzięć mających na celu rozwiązanie lub złagodzenie problemów związanych z planowanymi zwolnieniami pracowników z przyczyn dotyczących zakładu pracy,
11. współdziałanie z Powiatową Radą Zatrudnienia w zakresie promocji zatrudnienia oraz wykorzystania środków Funduszu Pracy,
12. współpraca z gminami w zakresie upowszechniania ofert pracy, upowszechniania informacji o usługach poradnictwa zawodowego i szkoleniach, organizacji robót publicznych oraz zatrudnienia socjalnego na podstawie odrębnych przepisów,
13. przyznawanie i wypłacanie zasiłków oraz innych świadczeń z tytułu bezrobocia,
14. wydawanie decyzji o:
 - a) uznaniu lub odmowie uznania danej osoby za bezrobotną oraz utracie statusu bezrobotnego,
 - b) przyznaniu, odmowie przyznania, wstrzymaniu lub wznowieniu wypłaty oraz utracie lub pozbawieniu prawa do zasiłku, dodatku szkoleniowego, stypendium i innych finansowanych z Funduszu Pracy świadczeń niewynikających z zawartych umów,

- c) obowiązku zwrotu nienależnie pobranego zasiłku, dodatku szkoleniowego, stypendium, innych nienależnie pobranych świadczeń lub kosztów szkolenia finansowanych z Funduszu Pracy,
- d) odroczeniu terminu spłaty, rozłożeniu na raty lub umorzeniu części albo całości nienależnie pobranego świadczenia udzielonego z Funduszu Pracy oraz należności z tytułu zwrotu refundacji lub przyznanych jednorazowo środków,
- 15. realizowanie zadań wynikających z koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego państw wobec obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej oraz obywateli państw z którymi Unia Europejska zawarła umowy o swobodzie przepływu osób, w zakresie świadczeń dla bezrobotnych, w tym wydawanie decyzji z sprawach świadczeń z tytułu bezrobocia,
- 16. realizowanie zadań wynikających z prawa swobodnego przepływu pracowników między państwami Unii Europejskiej oraz państwami z którymi Unia Europejska zawarła umowy o swobodzie przepływu osób, w szczególności realizowanie zadań z zakresu udziału w sieci EURES, w tym świadczenie usług EURES we współpracy z ministrem właściwym do spraw pracy, samorządem województwa, związkami zawodowymi i organizacjami pracodawców,
- 17. badanie i analizowanie sytuacji na lokalnym rynku pracy w związku z postępowaniem o wydanie zezwolenia na pracę cudzoziemca,
- 18. organizowanie i finansowanie szkoleń pracowników Powiatowego Urzędu Pracy,
- 19. opracowywanie i realizowanie indywidualnych planów działania.

VIII.10. Pomoc społeczna

W 2006 r. w gminie Czarny Dunajec najpoważniejszym problemem społecznym było ubóstwo – z jego powodu udzielono pomocy 293 rodzinom, liczącym łącznie 1.466 osób. Ubóstwo w przeważającej mierze jest pochodną bezrobocia, które w gminie Czarny Dunajec osiągnęło w 2006 r. stosunkowo wysoki wskaźnik (450 bezrobotnych, tj. 8,6% bezrobotnych w powiecie nowotarskim). Drugą przyczyną jest niewątpliwie bezradność zawodowa, brak aktywności gospodarczej oraz warunki przyrodnicze uniemożliwiające rolnictwo, sygnalizowane w poprzednich rozdziałach. Znacząca liczebnie społeczność romska, zagrożona wykluczeniem społecznym, także z pewnością dotknięta jest problemem ubóstwa. Drugim palącym zagadnieniem, wymagającym licznych interwencji na terenie gminy była bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego. Jej przejawami są przede wszystkim zaburzenia emocjonalne między członkami rodziny, nie istnieją lub są bardzo słabe więzi rodzinne. Dzieci w takich rodzinach czują się odrzucone, niechciane i poniżone. W walce z tym zjawiskiem pomagano w 2006 r. 116 rodzinom, liczącym łącznie 812 osób. 79 rodzinom (328 osobom) pomagano w zmaganiach z długotrwałą chorobą w rodzinie. 14 rodzin (347 osób) mniej odczuwało boleśnie skutki bezrobocia. Trzeba zaznaczyć, że w wielu przypadkach ubóstwo i bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego jest sprzężona bezpośrednio z bezrobociem. Brak środków materialnych prowadzi do ubożenia rodziny, a brak perspektyw zawodowych i możliwości realizacji swych ambicji destrukcyjnie wpływa na relacje w rodzinie. W 25 (101 osób) rodzinach wystąpił problem niepełnosprawności. Problem alkoholizmu dotknął 8 rodzin (24 osób), a 21 osobom z 4 rodzin udzielono pomocy z powodu strat poniesionych przez klęski żywiołowe lub ekologiczne.

Tabela 46. Powody udzielania pomocy społecznej rodzinom w 2006 r.

Lp.	Powody udzielenia pomocy	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
1.	Ubóstwo	293	1.466
2.	Niepełnosprawność	25	101
3.	Długotrwała choroba	79	328
4.	Bezrobocie	65	347
5.	Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	116	812
6.	Alkoholizm	8	24
8.	Bezdomność	0	0
9.	Trudności w przystosowaniu do życia	0	0

	po opuszczeniu zakładu karnego		
10.	Narkomania	0	0
11.	Sieroctwo	0	0
12.	Kłeska żywiołowa lub ekologiczna	4	21

Źródło: Urząd Gminy Czarny Dunajec

VIII.11. Bezpieczeństwo publiczne

Ze wszystkich 51 przestępstw, 21 było kradzieżami cudzej rzeczy – nastąpił 18-procentowy spadek tego rodzaju przestępstw (w 2005 r. – 28 kradzieży). Odnotowano 15 przypadków kradzieży z włamaniem (przy 14 w 2005 r.) oraz 12 uszkodzeń rzeczy – w roku 2005 doszło tylko do 6 przestępstw tej kategorii. Sporadycznie zdarzały się bójki (2), których w 2005 r. było ich 6. W tej kategorii policja odniosła sukces, mogąc pochwalić się 100-procentową skutecznością. Należy wspomnieć, że nastąpił wzrost ogólnej wykrywalności przestępstw – z 71,1% w 2005 r. do 77% w roku 2006. W powiecie nowotarskim wskaźnik wykrywalności w 2006 r. wyniósł 70% (w 2005 r. – 62%). Niestety, jednocześnie na terenie gminy odnotowano wzrost ilości ogólnych przestępstw – w 2005 r. doszło do 166 przestępstw, rok później – 191 (wzrost o 15%).

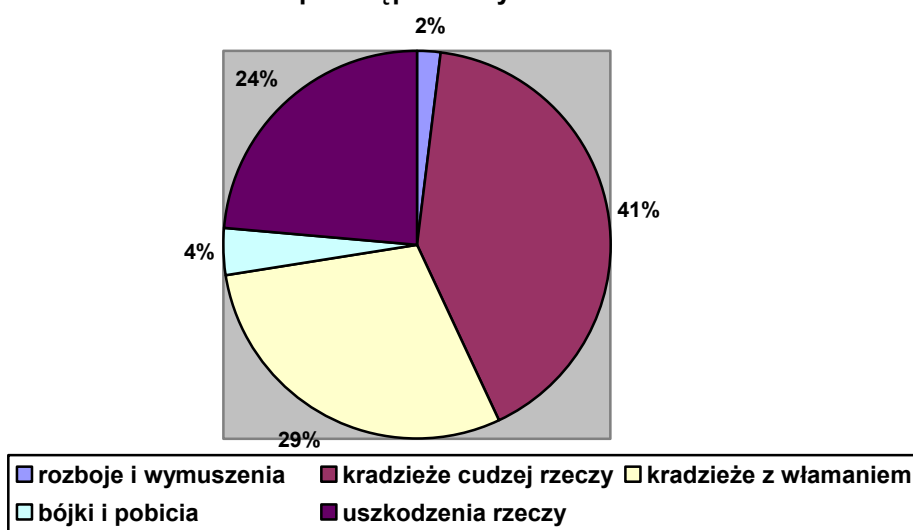
W 2006 r. przeprowadzono 694 interwencje (w 2005 r. – 595). Nałożono 333 mandaty na łączną kwotę 29.830 złotych (w 2005 r. – 177). 23 osoby zostały zatrzymane do wytrzeźwienia (w 2005 r. – 41). Przeprowadzono 108 postępowań w sprawach o wykroczenie (w 2005 r. – 91). Na gorącym uczynku zatrzymano 44 sprawców (w 2005 r. – 33).

Tabela 47. Liczba przestępstw i wykroczeń w gminie Czarny Dunajec w 2006 r.

Lp.	Kategoria przestępstw	Liczba przestępstw
1.	Rozboje i wymuszenia	1
2.	Kradzieże cudzej rzeczy	21
3.	Kradzieże z włamaniem	15
4.	Bójki i pobicia	2
5.	Uszkodzenia rzeczy	12
Łącznie		51

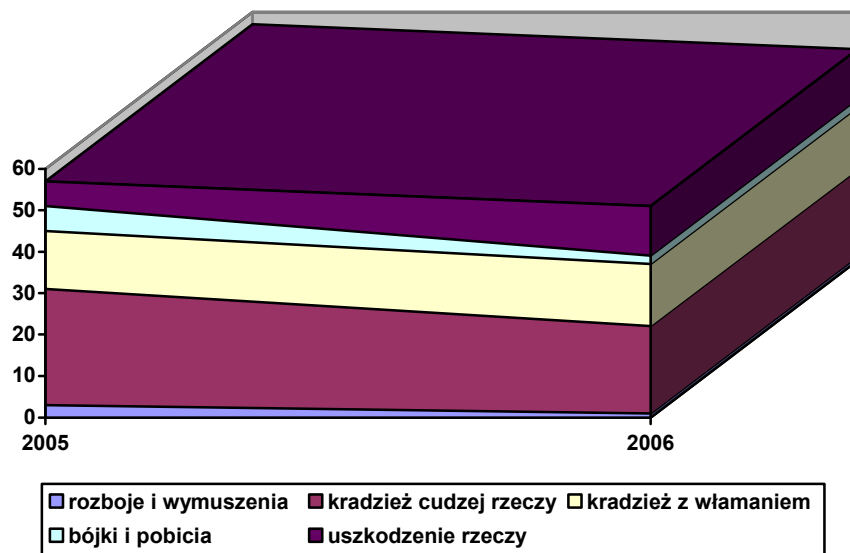
Źródło: Urząd Gminy w Czarnym Dunajcu

Liczba przestępstw i wykroczeń - 2006 r.

Stan bezpieczeństwa na drogach uległ pogorszeniu – w 2006 roku miały miejsce 4 wypadki drogowe, zaś w 2005 r. – ani jeden. W zdarzeniach tych śmierć poniosła jedna osoba, a pięć odniosło obrażenia ciała. W 2006 r. wyznaczono trzy stałe punkty kontroli prędkości przy wykorzystaniu ręcznych radarowych mierników prędkości (Podczerwone, Piekielnik i Czarny Dunajec). Postulowane jest jednak znaczne zwiększenie ilości takich miejsc. W 2006 r. ujawniono i zatrzymano 47 nietrzeźwych kierujących pojazdami, tj. o dwóch więcej niż 2005 r.

Przestępstwa w wybranych kategoriach

Załącznik nr 1

Tabela 48. Organizacje pozarządowe działające na terenie gminy Czarny Dunajec

<u>LP.</u>	<u>NAZWA ORGANIZACJI</u>	<u>SIEDZIBA</u>
1	OSP Chochółów	Chochółów
2	OSP Ciche Dolne	Ciche Dolne
3	OSP Ciche Górne I	Ciche Górne
4	OSP Ciche Górne II	Ciche Górne
5	OSP Ciche Środkowe	Ciche Środkowe
6	OSP Czarny Dunajec	Czarny Dunajec
7	OSP Czerwienne Górne	Czerwienne Górne
8	OSP Czerwienne Dolne	Czerwienne Dolne
9	OSP Dział	Dział
10	OSP Odrowąż	Odrowąż
11	OSP Piekelnik	Piekelnik
12	OSP Pieniążkowice	Pieniążkowice
13	OSP Podczerwone	Podczerwone
14	OSP Podszkle	Podszkle
15	OSP Ratułów Dolny	Ratułów Dolny
16	OSP Ratułów Górny	Ratułów Górny
17	OSP Stare Bystre	Stare Bystre
18	OSP Wróblówka	Wróblówka
19	OSP Załuczne	Załuczne
20	Towarzystwo Teatru i Muzyki Ludowej im. A. Knapczyka "Ducha"	Czarny Dunajec, ul. Sienkiewicza 2
21	Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Specjalnej Troski	Podszkle 143
22	Stowarzyszenie Lokalne "SALOS"	Czarny Dunajec, ul. Targowa 41
23	Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych i ich Rodzin i Przyjaciół w Czerwienem	Czerwienne
24	Związek Podhalańców o/Wróblówka	Wróblówka 104b
25	Stowarzyszenie "Nasz Dom"	Czarny Dunajec, ul. Piłsudskiego 12
26	Podhalańskie Stowarzyszenie Romów i miłośników kultury romskiej "Jekhe Taniben" "Jedność" w Czarnym Dunajcu	Czarny Dunajec, ul. Nadwodna 4

Źródło: Urząd Gminy w Czarnym Dunajcu